

קונטרס
בית יחיד

חידושים וביאורים
על מסכת יבמות

נכתב בעזרת החונן לאדם דעת ע"י
הצב"י ידידיה סיסרו

שנת התשפ"ה

להערות והארות
ידידיה סיסרו
ישיבת תושיה תפרח

י"ל ע"י

ברכת י"ש"כ שלוחה בזאת
למכון גם אני אודך בראשות
הגה"צ הרב גמליאל רבינוביץ שליט"א
שבעזרתם יצא קונטרס זה לאור בס"ד זכות
התורה תעמוד להם ולזרעם עד עולם.

תוכן ענינים

סימן א'

בענין אי איסור אש"א במצות יבום הוי הותרה או דחויה ג

סימן ב'

בעניין צרת ערווה ו

סימן ג'

דין הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עולמית יב

סימן ד'

לגבי החילוק בין נדה לשאר עריות לעניין יבום כא

סימן ה'

בענין עשה דוחה לא תעשה שבכרת כו

סימן ו'

בענין תגדלנו ביבם קטן במח' אבא שאול ורבנן ל

סימן ז'

סוגיות הואיל ואישתרי אישתרי לה

סימן ח'

סוגיית אתיא בהקישא דר' יונה מא

סימן ט'

סוגית כל היכא דאיכא תרין לקוחין מז

סימן י'

בתוס' דבעלת התנאי (ח"א) ובמח' הרמב"ן והרשב"א בחליצת בעלת התנאי נו

סימן י"א

בתוס' דבעלת התנאי (ח"ב) דעת ברכ"ש בתוס' ובענין קידושי חוץ סו

סימן י"ב

במח' התוס' והרשב"א בקידושי חוץ עז

סימן י"ג

סוגית החולץ ליבמותו וחזר וקידשה פג

סימן י"ד

בביאור מח' ר"ל ור' יוחנן לשיטת תוס' פז

הקדמה

"כי אמרתי עולם חסד יבנה שמים תכין אמונתך בהם" (תהילים פ"ט. ג.).

"מפני מה לא נשא אדם את בתו כדי שישא קין את אחותו שנא' כי אמרתי עולם חסד יבנה (סנהדרין נ"ח:) וכתב רש"י: חסד יבנה, תחלתו של עולם נבנה בחסד שצוה לאדם הראשון לגמול חסד עם בנו ואסרה לו והתירה לקין כדי שיבנה העולם והיינו דכתיב ואיש אשר יקח את אחותו בת אביו חסד הוא מה שהתרתי לקין חסד גמלתי עימו עכ"ל.

ומבואר שהקב"ה בונה את העולם ע"י גמילות חסדים ואסר לאדם את בתו לגמול חסד עם קין שע"י כך יבנה העולם בחסד. וזה מה שמצינו במצוות יבום שציווה הקב"ה לייבם את אשת אחיו שמת ללא בנים בשביל לגמול עם המת חסד שע"י כך יבנה האח את בית אחיו המת. ויתכן שבעבור יהיה החסד שלם גם מצד האח המייבם לכן לא חייבה אותו התורה לייבם אלא נתנה זאת לבחירתו לייבם או לחלוץ.

וגדולה מזו מצאנו שדרשו חז"ל על הפסוק "ודברו אליו" מלמד שמשיאין לו עצה ההוגנת לו שאם היה הוא ילד והיא זקנה הוא זקן והיא ילדה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל זקנה שכימותך ואל תכניס קטטה לתוך ביתך" (יבמות ק"א:).

מחסדי ה' הרבים אשר גומל עימי בכל עת שזיכני לשבת ולהסתופף בישיבה הקד' תושיה - תפרח בצילם של ראשי הישיבה שליט"א ובחברת תלמידים מקשיבים אשר שותים בצמא את דבריהם הקד', ובפרט במסכת יבמות שיזכנו ה' לשמוע שיעורים ממורינו רה"י הג"ר אביעזר פילץ שליט"א אשר פתח לנו פתח במסכת עמוקה זו להיות כמציצים מן החרקים להבין דברי חז"ל הקד'. ועוד מחסדיו המרובים שפתח לבבי להבין ולהשכיל לפלס ולברר בדברי תורתו ולהעלות חידושי והבנותי בפ"ק דיבמות על ספר למען יעמדו הדברים.

אודה להורי ולרבותי שליט"א על אשר חינוכני והדריכוני בדרך אמת יגמלם ה' כצידקם ויזכו לרוות נחת מכל יוצאי חלציהם אמן. וכן אודה לבני החבורה שסייעו לי בהבנת הסוגיות ובפרט לבה"ח א.ס. נ"י ולהבה"ח פ.י.ג. נ"י שעברו על חלק מהדברים והאירו עיני בכמה ענינים במס' זו.

וכן אודה לארגון כיתבו על סיועם הרב בהוצאת חידושים אלו לאור וכן למכון גם אני אודך על עזרתם ונדבתם הרבה. ישלם להם ה' כפועלם הטוב אמן.

סימן א'

בענין אי איסור אש"א במצות יבום הוי הותרה או דחוייה

שאם יש מצב שבו יש ב' ציוויים
סותרים נוהגים ע"פ ציווי אחד
מסוים. ובצד שמתיר את האש"א יש
לדון האם זה דין היתר דהיינו ודאי
שאיסור אשת אח נאמר באשה הזאת
בכל גוונא, אלא שיש מצבים
שהאיסור נותר, וכאן נותר בעבור
מצות יבום או התורה מעיקרא לא
אמרה את איסור אשת אח במקום
שראויה שיעשו בה יבום דהיינו אשת
אח שמת בעלה בלי בנים ויש אחים
הראויים ליבם.

ומהתוס' הנ"ל שנקט שא"א ללמוד
ממצות יבום שבעלמא
עשה דוחה לאו שבכרת משום
שמצוותו בכך משמע שזה דין דחייה
שאם זה מתיר את האש"א שיתרץ
שאני מצות יבום שמתיר את האשת
אח. וממילא א"א ללמוד לשאר
מצבים שצריך להגיע לדיחוי, אלא
ששייך לומר שזה גופא מה שנקט
התוס' מצוותו בכך כוונתו לדין
מתיר, דהיינו שהרי בהכרח התורה
התכוונה שלא יהיה איסור אשת אח
למייבם ממה שמצוותו בכך וממילא

בדין יבום כיצד דוחה העשה של
יבמה יבא עליה את איסור
אשת אח התוס' בדף ג': ד"ה לא
תעשה שיש בו כרת וכו' כתב לגבי
מה שא"א ללמוד שעשה דוחה לאו
שבכרת משום ש"שאני אשת אח
שמצוותו בכך וא"א לקיים בעניין
אחר מצות יבום דאם לא כן בטלה
מצות יבום" עכ"ל. דהיינו ודאי
שכשהתורה אמרה דין יבום היא
אמרה זאת במצב שיש "אשת אח"
ולא התחשבה באיסור, וודאי האיסור
בטל, אז א"א ללמוד משם שבעלמא
עשה דוחה לאו שבכרת שאין זה
מדיני הדחיה הרגילים אלא דין דחיה
שהתורה קבעה כאן בהכרח. ולגבי
שאר העריות כגון שהאשת אחיו
שנפלה לפניו ליבום היא בתו לא
ילמדו שיהיה היתר לייבום משום
שלא חשיב מצוותו בכך שדין יבום
הכללי לא נאמר במצב שיש עוד
איסור ערוה ביבמה.

ויש לדון האם העשה מתיר את
איסור אשת אח או דוחה את
האיסור ע"פ דיני התורה שקבעה

אמרה שניתר האשת אח, אלא שלכאו' היה לתוס' להוסיף שע"י המצוותו בכך היבום מתיר את האשת אם וא"א ללמוד מצד שכאן זה לא דיני דחייה. וא"א לומר שבזה גופא שנקט מצוותו בכך מתכוון שכל מקום שהתורה יצרה מצב של דין מצוותו בכך הוי דין היתר וזה כוונת התוס' לומר שא"א ללמוד משום שכאן זה הותרה, משום שיש תוס' בדף ה: (ד"ה כולה משעטנז נפקא) שנוקט בהדיא שכלאים בבגדי כהונה הוי מצוותו בכך באופן של דיחוי ולא באופן של הותרה ומביא כעין זה מה שפי' לגבי האשת אח שמצות יבום הוי מצוותו בכך דהיינו באופן של דחייה עי"ש.

אלא שיש תוס' בדף כ': (ד"ה אטו) שכתב שמה שאין היתר בחייבי לאוין מביאה שנייה מצד הנעשית כאשתו לכל דבר שאמרינן בשאר יבמות משום שאין את ההיתר הנ"ל אלא היכא שזה לא דוחה איסור אבל בחי"ל שהעשה של מצות יבום דוחה את הלאו אין את הדין נעשית כאשתו לכל דבר משמע שבעלמא אין העשה דוחה את הלאו שבכרת מצד האשת אח ולא מתירו ולכן יש נעשית כאשתו לכול דבר.

והתסו' בדף נ"ד: ד"ה אלא רמז ליבמה שאסורה בחיי בעלה מנין כתב וז"ל דכיון דשריא רחמנא אחר מיתה אין סברא לומר דאסירא בחיי בעלה דלא מסתבר שהיה בא הכתוב לומר דאתי עשה ודחי לא תעשה שיש בו כרת אי לאו דמוכח קרא בהדיא עכ"ל ששם הגמ' דנה האם איסור אש"א נאמר לאחר גרושין בחיי האח המגרש, וביש לו בנים ועוד, ואומר התוס' שאע"ג שכתוב בתורה "ערו את אחיך לא תגלה" ואין מקום לחלק ולומר שזה דווקא בחיי בעלה, אבל מאחר שמצינו מצות יבום שדוחה את האשת אח לא מסתבר שהתורה קבעה דין דיחוי לאיסור אלא יאמרו שאיסור אשת אח מעיקרא לא נאמר בכול המצבים ולכן הגמ' הביאה ילפותא לשאר המקרים שהם לא מדיני יבום.

והיה מקום לומר שמזה שהגמ' לא הביאה ילפותא לאיסור אשת אח במקום מצווה, בהכרח שאיסור אשת אח לא נאמר כלל היכא שיש מצות יבום שהרי לא מסתבר שנאמר בכה"ג איסור אשת אח ותצטרך התורה להתירו וא"כ משמע כמו הצד שהבאנו לעיל שמעיקרא התורה לא נקטה איסור היכא שיש מצב הראוי ליבום.

בית

סימן א'

ידיד

ה

אלא שהמהר"ם למד בתוס' שלאחר שמצינו ילפותא לאיסור אשת אח בכל גוונא, גם אם לא מצינו לאופן שיש מצות יבום איסור אשת אח בהדיא הרי שהאיסור אשת אח בכללותו דהיינו מה שכתוב "ערוה אשת אחיך לא תגלה" נאמר גם במקום יבום וזה ממה שמצינו שבשאר המקרים יש אש"א לא מסתבר שבאופן אקראי נוצר מצב שאיסור אשת אח לא נאמר במקרה הראוי ליבום ואין זה מכח המצווה בפועל, אלא ודאי המעשה מצוה בפועל דוחה (או מתיר) את הלאו. ודיוק המהר"ם לכא' ממה שכתב התוס' שם "אי לאו דמוכח קרא בהדיא" שלכא' אם באמת לא מוכח קרא בהדיא שנאמר איסור אשת אח גם בכה"ג משמע לתסו' להוסיף זאת ומשמע מהתוס' שזה גופא הגמ' הוכיחה, שמוכח קרא בהדיא שמצות יבום הוי דין דיחוי ולא שמעיקרא לא

נאמר הלאו בכה"ג (כך שמעתי לבאר מא' מבה"ח נ"י).

ובירושלמי בנדרים פ"ג ה"ב כתב שיבמה יבא עליה וערותאשת אחיך לא תגלה בדיבור אחד נאמרו. ויש מקום לומר שכוונתו שמעיקרא לא נאמר איסור אשת אח אלא באופן שכפוף לדין יבום, דהיינו רק בגונא שאין דין יבום, וכן שלא יהיה דין יבום בגונא של אשת אח מסוים (אולי אש"א שלא היה בעולמו) אלא ששם הוסיף הירושלמי שגם "לא תלבש שעטנז" ו"גדילים תעשה לך" ג"כ בדיבור אחד נאמרו ואצלנו הגמ' דורשת משם שעשה דוחה לאו ומשמע שגם באופן שבדיבור אחד נאמרו לא הוי באופן שלא נאמר כלל אא"כ כפוף לדין השני, אלא נאמר בכללותו רק שנקטו שיש דיני דחייה מאחד לשני וכל דין דוחה את חברו במשהו מסוים.

סימן ב'

בעניין צרת ערווה

ראובן שהיו לו ב' נשים ומת בלי בנים ונפלו נשיו לפני אחיו ליבום ואחת מנשיו אסורה על אחד מין האחים באיסור ערווה דהיינו באיסור קורבה, אסור לאח ליבם את היבמה הקרובה ואת צרתה. ובא אח אחר ויבם לאשה השנייה והייתה לו עוד אשה ומת בלי בנים ונפלו אשתו הראשונה, ויבמתו שנשאה ליבום לפני השלישי, כשם שהיבמה מהאח הראשון אסורה לו משום שהייתה בנפילה הראשונה צרת קרובתו, כך היא אסורה לו גם בנפילה שניה, ולא רק היא אלא גם צרתה. וגם צרת צרתה אוסרת צרתה עד סוף העולם וזה דין פטור מיבום וחליצה.

לומדים פטור גם לצרת צרה. והגמ' דורשת לכל החייבי כריתות שיפטרו מיבום וחליצה. והרע"א הקשה מדוע צריך פסוק לפטור את צרת הצרת ערווה, הרי מצרה לבד שנפטרת בנפילה שנייה משום דנאסרה נלמד לצרת צרה, שמכיון שלא היה בצרה מצות יבום ממילא נשארת אסורה ליבם משום אשת אח, ואפי' נתיבמה לאח אחר נשארה אסורה לאח השלישי מדין אשת אח, כך שאפי' כשימות הבעל בלי בנים ויש מצוות יבום חדש מצד האח השני, עדיין יש לו איסור אשת אח מצד האח הראשון ואסור לו ליבם את הצרה וממילא האיסור אשת אח הוא גם איסור ערווה ויפטור את הצרה.

ובגמ' בדף ח': הביאה הגמ' את דעת רבי שאמר "ולקח" "ולקחה" ויבם ויבמה לפטור צרת וערוות. דהיינו שבפסוק כתוב "ולקחה" לו לאשה ויבמה" ורבי דורש מהיתור של ה' ב"ולקחה" וב"ויבמה" לפטור צרת ערוה ומ"ולקחה" משמע ב' לקוחין שאם לא כן יכתב ולקח,

ובגמ' (דף ג:) יש ברייתא שדורשת את האיסור ביבום בכל העריות מהפסוק "ואשה אל אחתה לא תיקח לצרור לגלות ערותה עליה בחיה" ודורשים מ"עליה" ל"יבמה יבא עליה" שגם במקום יבום האחות אשה נשארת אסורה ולא מתיבמת. ומה"לצרור" דורשים פטור לצרה, וממה ש"לצרור" משמע תרתי

ומלקחה משמע שבוחר באחד מתוך שנים ואפי' שניהם מותרות לו אבל באחת מהם אסורה לו לא יתקיים אפשרות הבחירה ולכן גם צרתה לא תתייבם. ומויבמה דורשים שרק במקום יבום הצרה אסורה ושלא במקום יבום הצרה מותרת – דהיינו אם אין איסור אשת אח אלא רק צרת אחותו, ומת בעליהן או גירש את צרת אחותו מותר בצרת אחותו שהיא לא נהפכת לערווה אלא רק לאנין יבום ולא סתם נאסרת כקרובה.

והפטור לצרת צרה רש"י מבאר שנלמד מהפטור לצרה שהרי לאחר שנפטרה הצרה חוזר לה האיסור אשת אח והיא ערווה גם בנפילה שניה וממילא לא תפטור צרתה משום צרת אשת אח, ויוצא שיש מח' מנין נלמד פטור לצרה האם לדרוש מעליה או מולקחה.

ויש לדון בגדר הפטור של צרת ערוה מיבום וחליצה כיצד הערוה פוטרת צרתה. ובפשטות הדין יבום חל על הבית דהיינו צריך ליבם את האישות של המת ורק אז יכולה להתייבם, נמצא שהאישות היא כללית בין שתיהן ואם אחת מהן היא ערוה ליבום גורמת שכל האישות הכללית לא יכולה להתייבם וממילא גם הצרה פטורה מיבום וחליצה.

אלא שבגמ' בדף ח': שהובאה לעיל שרבי דורש מויבמה לומר שכל האיסור לצרה זה דווקא במקום מצוה ושלא במקום מצוה הצרה מותרת וכן לעיל בע"א הגמ' נצרכת פסוק לומר שאין העשה דוחה את הערווה ורבא אמר שלא צריך לכך פסוק אלא מסברא אין העשה דוחה לאו שבכרת ודורש את הפסוק לומר שצרתה פטורה במקום מצוה ועוד דרשה לומר שצרתה מותרת שלא במקום מצוה לקרובי הערווה (שני כשאין איסור אשת אח) ולכא' אם הפטור לצרה זה מדין פטור על הבית ממצוות יבום שלא חל בבית המצווה, מה ההו"א שיהיה איסור שלא במקום מצוה הרי ודאי שהצרה לא אסורה באיסור של הערווה אלא רק פטורה מן היבום לפי הצד שזה פטור על הבית, וא"כ ודאי ששלא במקום מצוה תהיה מותרת.

וא"א לומר שזה גופא התחדש במה שרק במקום מצות יבום אסורה ושלא במקום מצוה מתרת, שהגדר הנ"ל מחדש שזה פטור מיבום על הבית שהרי כתוב בהמשך הגמ' א"ל רמי בר חמא לרבא אימא ערוה גופיה שלא במקום מצוה תשתרי, ולא ק"ו הוא במקום מצוה

אסירא שלא במקום מצוה שריא א"ל צרה תוכיח דבמקום מצווה אסירא ושללא במקום מצווה שריא וכו'. דהיינו שרמי בר חמא רצה לומר שכל איסורי ערוה הם דווקא כשצריכה להתיבם אבל בעלמא מותרת, ממה שהצרה עצמה כך דינה, שרק במקום מצווה אסורה ושללא במקום מצווה מותרת. ולכא' יש להקשות שאם הגדר שהפטור מיבום לצרה זה משום פטור שחל על הבית, ודאי זה משום שהערוה היא מקור ליבום מצד עצמה ולאחר שהיא לא יכלה להתיבם צרתה ג"כ כמוה מצד שהבית נפטר ומה שיין לומר שמה שהצרה פטורה ואסורה יילמד שגם הערוה כך הרי אין פטור עצמי לצרה אלא זה פטור כללי על הבית וממילא הצרה פטורה (וזה הגמ' אמרה במסקנא ולא בהו"א).

ור' אלחנן (קבה"ע סי' ג', ט"ו) כתב שלגבי חזקה הצרת ערוה היא ממש כבתו אבל לגבי האיסור לא עוברים בפועל על האיסור הערוה דהיינו בתו אלא מה שיש בה זיקת הבת זה לגבי הפטור שהסיבה שיש בביתו להפקיע יבום עובר לצרתה ונשאר בה לא רק בנפילה ראשונה אלא גם בנפילה שניה לעולם אפי' שכבר לא צרת ביתו.

ונמצא שהפטור לצרת צרה זה לא משום הנאסרה של אשת אח אלא משום שזיקת בתו עדיין נמצא בה גם בנפילה אחרת שכבר לא צרתה. ומוכיח כאן ממה שלמ"ד נשואין מפילין והיו לו בנים ומתו ואח"כ מת הוא שהיבמה מתיבמת ולא אמרינן נאסרה אע"ג שבשעה שהיתה נשואה היה זמן שלא ראויה ליפול ליבום, ורק בנתגרשה וחזרה יש פטור לגרושה ולצרתה מוכח שזה משום הסיבה שהעבירה הגרושה לצרתה.

וקשה על הנ"ל מהגמ' בדף ל"ב. ששם נח' ר"ש ור' יוסי האם איסור חל על איסור שזו דעת ר' יוסי או שאין איסור חל על איסור וכך סובר ר"ש. ובאופן שראובן נשא אשה ושמעון אחיו נשא אחריו את אחותה, אם יבא שמעון על אשת ראובן לר' יוסי יעבור גם על אש"א וגם על אחות אשה ולר"ש רק על אשת אח שזה האיסור חל ראשון. ובאופן שמת ראובן בלי בנים מקשה הגמ' שלר"ש שלא חל על האשת אחיו איסור אחות אשתו א"כ תתיבם יבומי שהאשת אח במקום מצות יבום הותר, ולכא' לפי הר' אלחנן אע"ג שאיסור אחות אשתו לא נמצא אבל במציאות היא אחות אשתו וזה

מציאות של ערוה, והסיבת פטור לר"א לא מגיע מצד האיסור אלא מצד הערוה והדין "כרת" שבה (אע"ג שכרת ממש לא יהיה אבל חומרת הכרת קיימת) וכך מקשה הר"א (אות י') שהרי היא ערוה לגבי תפיסת קידושין וא"כ גם זיקת יבום שלא יהיה בה, וכתב שם וז"ל "ע"כ צ"ל דבזה חלוק יבום מקידושין דאשה הקנו לו מין השמים ודוקא היכא שהיא ערוה גמורה גם לאיסור גלי קרא שאין בה יבום וזיקה. וכן מוכח מהא דאמרינן בפלוגתא דעליה דאי לאו קרא אחות אשה מתיבמת דאתי עשה ודחי ל"ת שיש בה כרת אף דלענין תפיסת קידושין לא תועיל דחיית עשה לל"ת כדמוכח מדברי רש"י הנ"ל ומוכח מזה דסיבת האיסור גרידא אינה מונעת יבום מלחול אלא דווקא האיסור בפועל" עכ"ל. ובהמשך דבריו (אות ט"ז) כתב וצ"ל דכיון דהערוה עצמה שיש בה איסור ביאה מפקעת הזיקה גם הצרה יש לה הכח של הערוה להפקיע זיקה מגזה"כ ועדיין צ"ע בזה" עכ"ל. ומשמע מדבריו שאע"ג שלא האיסור בפועל עובר לצרה, אלא סיבת פטור אבל בשביל שיעבור סיבת פטור מהערוה לצרה צריך

שהערוה תהיה גמורה גם באיסור ביאה ולא רק בסיבת הערוה.

והגרי"ז (יבו"ח ד"ה אולם) כתב "ומשום דנראה דיסוד הדין דצרת ערוה אינו רק דין פטור בלבד דערוה פוטרת עצמה ואת צרתה מן החליצה ומין היבום רק יסוד ועיקר דינו הוא דין איסור דהערוה אוסרת להצרה במקום מצוה ומשויא לה לערוה דכותה וכדילפינן לה לעיקר הדין הצרת ערוה מקרא דלצור דכתיב בפ' עריות א"כ יסוד הדין בזה הוא דין איסור דצרת ערוה כערוה" וכו' עכ"ל ומשמע שהוקשה לו מדוע הדרשה של לצור לפטור צרה נאמר בפרשת עריות שמדבר על איסורים ולומד מזה שזה דין איסור "כערוה לענין יבום" ובזה שפיר מתישבת הגמ' בל"ב שבאמת אם אין איסור חל על איסור שייך לומר שייבם שהרי הפטור לזיקת יבום נולד מהאיסור.

אך קשה עליו מרש"י בדף ב: ד"ה ואשת אחיו שלא היה בעולמו וז"ל "ומשום שהיא אסורה לו כן צרתה אשת שמעון האחות אסורה דילפינן לקמן על העריות העומדת אליו בכרת שנפלו לפניו ליבום עם צרותיהן ששתיהן פטורות ואם נשאן ענוש כרת שמאחר שפטור הכתוב

עומדת עליו באיסור אשת אח שיש לו בנים". עכ"ל. ומשמע שלא עובר לצרה דין איסור אלא רק פטור וממילא הצרה היא כאשת אח על היבם.

וכן ברש"י דף ג'. ד"ה משום הכי תנא פוטרת דאי תנא אוסרות משמע שהבת אוסרתה עליו ליקח וק"ו שלא במקום מצוה אבל פוטרת לא משתמע איסורא משום צרתה של בת אלא הבת פוטרת מייבום ואיסורא שכיב עלה ממילא דהויא באיסור אשת אח שיש לה בנים ומשום אש"א הוא דמיתסר ושלא במקום מצוה דליכא איסור אשת אח עלה שריא עכ"ל. ורש"י כאן מסביר שבהכרח אין זה איסור עצמי דהרי מותרת לקרובות הערוה שלא במקום מצוה כשאין איסור אשת אח כדמוכח לקמן.

וכן כתב הרשב"א (ג'): לפי שאין הערוה נותנת איסור לצרתה אלא שמסלקת זיקת יבום מכל אותו בית וממילא צרה באיסור אשת אח כדקיימא קיימא עכ"ל. וליישב דיברי הגר"ז אמר מורה"י הגר"א פילץ שהאיסור שהערוה נותנת בצרתה זה איסור ערוה ממש לעניין יבום ומכיון שהוא רק לגבי יבום נמצא שהוא מפקיע את כל אפשרות היבום

מאותה צרה עד שאם יבא עליה היבם לא יחשב כמייבם כלל – שהרי אין האיסור אלא במקום מצוה ואין כאן מקום מצוה מחמת הערוה, נמצא שאינו עובר אלא על איסור אשת אח שמגיע מכח הפטור מיבום.

ולכא' מח' הר"א והגר"ז זה בדין הפטור לזיקת יבום וחליצה בערוה עצמה האם זה נלמד מכח "הכרת" שבה וכך לכאור' נקט ר"א והביאור בזה שבחייבי כריתות יש ב' חלקים, חלק הלאו שזה האיסור והאזרה של התורה, וחלק ה"כרת" שחוקן מהעונש שזה כולל זה גם מציאות באשה הזאת כלפי האיש הקרוב שהקורבה ביניהם יוצרת דין מנגד לאישות ולזיקה יבום, וזה הסיבה גם שלא תופס קידושין בח"כ שהמציאות של הערוה גורמת ביטול לכול הצד של אישות. והבאנו לעיל את דברי הר"א שיתכן שיהיה דין יבום במי שלא תופס קידושין שזיקה שהתורה מחילה ממילא יותר אלימה מהקידושין שהגברא מחיל שאין לו כח כ"כ, ואע"ג שוודאי שצריך שיהיה איסור ביאה בערוה כמו שהוכיח הר"א לעיל אין סיבת הפטור נולדת מכח האיסור אלא מהערוה אלא שצריך ערוה כזאת שיש בה גם איסור ביאה שכך זה משלים את הערוה.

בית	סימן ב'	ידיד	יא
והגרי"ז שנקט שהאיסור של זיקת יבו"ח וכן אלים להפקיע הערוה עובר לצרה ס"ל קידושין והכרת הוא רק סימן שהפטור מיבו"ח ליבמה שהיא לאלימות הלאו וכח הלאו להפקיע ערוה עצמה נולד מכח האיסור, זיקה, שמשום חומרת האיסור שום והלאו שבכרת הוא מי שמפקיע קשר של זיקת אישות לא חל בין את הזיקה, ודווקא לאו שבכרת שניהם (כן שמעתי ממו"ר הרב הוא לאו מספיק אלים להפקיע י.צ. גוירץ).			

סימן ג'

דין הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עולמית

תאסר עולמית. ורבינו פרץ הקשה זאת על המשנה מדוע לא הוסיפה ט"ז ערות ותכלול גם נדה אמנם יקשה ע"ז שנדה אינה בצרת צרה שהרי היא וצרתה אסורות להתייבם לכל האחים וא"כ לא יפלו ליבום בנפילה שניה בעבור שיאסרו עוד צרות.

ובדין כיון שנאסרה שעה אחת יש לדון מדוע שתאסר עולמית. ובמשנה בדף ל. מבואר לגבי ג' אחין ב' מהם נשואין ב' אחיות ומת אחד מבעלי האחיות ויבם הפנוי ואח"כ מתה אשתו של שני ומת הפנוי ונפלה היבמה שהייתה בנפילה ראשונה אחות אשתו, לפנוי ליבום בנפילה שניה דהיינו מאח שני, ואסורה להתייבם הואיל ונאסרה שעה אחת ומהמשנה לבד אפ"ל שהאיסור מחמת האשת אח של הראשון שיאסור בנפילה השנייה שאין לו ליבם היתר רק מצד האשת אח של השני אבל מ"מ נשארה ערוה מצד האשת אח של הראשון ומצידו כבר לא זקוקה ליבום ואסורה. אלא

א'. דף ב'. תוד"ה ואחות אשתו וז"ל אין להקשות דנדה תאסר ליבם אע"פ שמטהרה אח"כ כמו אחות אשתו שאין מתייבמת אפי' מתה אשתו אחרי כן וכו' עכ"ל.

שאחות אשתו היא מהט"ו נשים שאסורות להתייבם ופוטרות צרותיהן מן היבום והחליצה ובפרק ד' אחין מבואר בכמה משניות שאם אחות אשתו נפלה לפנוי ליבום ואח"כ מתה אשתו בין לאחר שיבמו את האחיות, ואסורה לו בנפילה שניה, ובין לפני שיבמו את האחיות ואסורה לו בנפילה ראשונה ומשמע שאפי' שהיא כבר לא אחות אשתו אסורה אע"ג שלולי דין יבום ובאופן שאינה אשת אחיו — מותר באחות אשתו לאחר מיתת אשתו. ומתבאר הטעם במשנה שם שלעניין יבום אמרינן הואיל ונאסרה עליו שעה אחת אסורה עולמית.

והתסו' כאן הקשו שנדה ג"כ אם הייתה נדה בשעת מיתת בעלה ונאסרה ליבום באותה שעה

שמבואר שהטעם רק משום שנאסרה שעה אחת דהיינו בנפילה הראשונה. אבל אם באותה שעה היה מותר בה וקדם אחיו ליבמה ואח"כ מת וזקוקה היבמה שוב ליבום מחמת השני – דזה מותר לשלישי ליבמה לא נאסרה, ולכא' סו"ס הרי היא אשת אח של הראשון שלאותו אשת אח כבר אין דין יבום ואיך יהיה לו היתר.

ובמשנה בדף ל"ב. מבואר שאפי' באותה נפילה בב' אחין נשואין ב' אחיות ומת אחד מהם אסורה להתיבם משום אשתו של שני שהיא אחותה. ואח"כ מתה אשתו של שני שאשת הראשון שנפלה ליבום אסורה לו הואיל ונאסרה שעה אחת ויצאה לשוק, שוב לא תחזור ליבום. ור' יהודה בשם רבי נקט שאפי' יש עוד אחים ומתה אשתו לפני שאחד האחים יבם ונמצא שלא יצאה לשוק משום שזקוקה לשאר האחים ואפ"ה אסורה לבעל אחותה שמתה מהטעם של "כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה אסורה עולמית".

ב. ובפשטות ביאור האיסור – שהחיוב ליבום לא מתחדש בכל שעה ושעה אלא תלוי ברגע מיתת הבעל שאם ראויה ליבום נזקקת לאחים ואם אינה ראויה ליבום לא

נזקקת לאחים ומכיון שהיה אחד האחים אסור עליה באיסור ערוה נמצאת שכלפיו אינה ראויה וא"כ שוב כבר לא תזקק לפניו ולא יהיה היתר לאיסור אשת אח בנפילה הזאת אפי' בטל אח"כ האיסור ערוה כגון שהיתה אסורה עליו מדין אחות אשתו ואח"כ מתה אשתו.

ולגבי ההיתר לאחים שהיו מותרים ליבמה בנפילה ראשונה ויבם השני ומת בלי בנים, שמותרים ליבמה בנפילה שניה אע"ג שמצד האשת אח של האח הראשון הוא כבר לא זקק ליבום, שהרי כבר יבמה השני והקים שמו, ונחלקו בכך רש"י ותוס' לקמן בדף כ' שרש"י נקט שהשלישי מקבל את היתר שהיה לשני לייבם את אשת האח הראשון, משום שמגיע מכוחו של שני. ונראה ביאור דבריו שהשני מצד המצות יבום הותר לו רק הביאה הראשונה אלא שמכיון שע"י הביאה הראשונה קנאה, קבעה התורה שמכאן ואילך נעשית כאשתו לכל דבר וא"כ פקעה ממנו האיסור ערוה של אשת אחיו הראשון. אבל כלפי שאר האחים לא אמרינן שנעשית כאשתו. אלא דאמרינן שהיתר הוא לאישות עצמה ובאישות הזאת כבר אין איסור אשת אח, הילכך כשיבא השלישי וייבמה, באישות הזאת כבר אין את האיסור

אשת אח של הראשון, וכשמיכם הוא מיכם את אותה אשות שהיה למת.

וברש"י בכתובות דף ב' ד"ה מת הוא דאינו גט כתב וז"ל: דהא לא שויא גיטא עד י"ב חודש והוא מת בתוך הזמן ומאן קא מגרש לה מהשתא אין המתים מגרשים עכ"ל. ששם מדובר לגבי בעל ששלח שליח לגרש את אשתו ומת הבעל ונוקט רש"י שמה שהשליח לא נותן את הגט לאשה זה משום שאין המתים מגרשים והקשה הבית מאיר שלכאור' הול"ל משום שאין את מה לגרש, מכיון שהבעל מת והיא כבר לא אשתו ותירץ הבית מאיר שמכיון שהגט ניתן לה לפוטרה מין היבום אז האישות קימת והיא רמיא על האחים ע"י זיקה הזוקקת אותם ליבום ונמצא שאילו יכלו המתים לגרש היו מגרשים את אותם שיירי אישות המזקיקים יבום, שזו היא האישות שהיה המת קשור באשתו בחייו ועשאה ע"י קידושין ונישואין ומצי לגרשה, אלא שאין המתים מגרשים ולכן אין השליח מגרשה.

ולפי"ז יש לומר שבדין נעשית כאשתו לכל דבר מתבאר שהמיכם חי עם יבמתו את אותם חיי אישות שהיה לו המת באותה אשה, אמנם ודאי שמלבד האישות שהיה למת ביבמה היה גם ערוה שהחיל

בשעת הקידושין שמונעת מכל קשר אחר של אישות. והערוה המשיכה על האחים גם לאחר מיתה וזה מחמת איסור של אשת אח, אמנם כשייבם אחד האחים, כלפי הביאה ראשונה הותר האשת אח (או נידחה) ואז בגמר ביאה קנתה ונעשית כאשתו ע"י זה ופקעה הערוה מדין התורה ועד אז היתה הזיקה רמיא על כל האחים באופן כללי וכשיבם אחד הוציא מהאישות את כל הזיקת יבמין שהיתה בה לזקוק לשאר האחים ונשארה רק האישות של המת שנהיתה קנויה לו כאשתו גמורה. ועכ"פ מה שפקעה הערוה של אשת אח נקט רש"י שהיא פקעה רק למיכם, אבל לשאר האחים נשארה באיסור אשת אח מהאח הראשון. והשלישי המייבם מפקיע מעצמו את הערוה של האשת אח של השני ואז מקבל את אישות המת ובאישות האח כבר מופקע ממנה האיסור אשת אח של הראשון ע"י יבום השני.

ג. ולגבי דין נאסרה בנפילה שניה אם לפי הטעם המובא לעיל שהזיקה מתחדשת רק ע"י מיתת הבעל וכיון שבאותה שעה נאסרה שוב לא תזקק ליבום מדוע בנפילה שניה תאסר הרי יש את ההיתר של שלישי מכח שני בא שהיה לשאר האחים. אלא צריך להגיע לגדר מחודש שאם היה זמן

שהאשת אח לא הותר ליבום מרגע הנפילה שאמורה לזקוק ליבום שוב אין היתר מצד האיסור אשת אח והוא נהיה ערוה ליבום כדין שאר העריות שאוסרות ליבום וא"כ אין חילוק בין נפילה ראשונה לנפילה שניה לגבי זה שאם אנו יודעים שנפילה ראשונה כשהיה זמן שאסורה ליבום שוב אין זיקה ממילא אמור להיות גם דין שאיסור אשת אח נהיה ערוה לענין יבום, וא"כ אין צריך להגיע לטעם שרגע המיתה, מפלת ליבום ואח"כ לא מתחדשת הזיקה, שאפי' נאמר שמחדשת הזיקה אבל האשת אח מצד עצמו לא יקבל היתר ליבום משום שהיה זמן שנאסרה ואסורה עולמית.

והגמ' בדף ל"ב מקשה על רב שאמר כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים מאי קמ"ל תנינא הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת והגמ' מתרצת שרב חידש שאסורה אפי' שמצד האחות אשתו כבר הותר האח דאינה נפילה מ"מ אסור, ומ"מ מקושיית הגמ' משמע ששני הנאסרה הם מאותו טעם שהרי מקשה מה החידוש של רב ובמשנה כבר מבואר חידוש זה. וגם אם תאמר שבדברי רב לא היה משמע לגמ'

נפילה ראשונה וזה גופא התחדש בתירוץ הגמ' ולעולם הוי מטעם אחר הרי שבגמ' בדף ל"ב מקשה שם על המשנה ב' אחין נשואין ב' אחיות ומת אחד מהן ואח"כ מתה אשתו של שני שאסור השני ליבם משום נאסרה ומקשה שם פשיטא השתא ומה התם דלא מידחיא מההיא ביתא לגמרי אמרת לא השתא דקא מדחיא מההיא ביתא לגמרי לא כ"ש. וזה משום שאין עוד אחים ולכן זה נחשב מידחיא מההיא ביתא לגמרי. ולכא' אם הסברה שבנפילה ראשונה אסורה מחמת שהזיקה מתחדשת רק בשעת המיתה ולא לאחר מכן א"כ המשנה בל"ב הוי חידוש בפנ"ע מהמשנה בדף ל' שרק בנפילה שניה אסורה. ומוכח ששניהם מטעם אחד שהאשת אח נהיה ערוה ליבום אלא שאין ראייה שהזיקה מתחדשת כל פעם אלא שבגמ' נקטה שבכל מקרה האשת אח כבר ערוה ליבום ואין בכך חידוש שגם בנפילה ראשונה אסורה.

ובדף פ"ז הגמ' דנה באופן שבשעת מתת הבעל היו לו בנים ואח"כ מתו שאשתו תזקק ליבום שוב שהרי לאחר שמתו בניו שוב צריך הקמת שם והגמ' מתרצת שמשום דרכיה דרכי נועם לא תחזור להתיבם מאחר שיצאת לשוק ולכא' אם לפי הצד שרק ברגע המיתה מתילדת זיקה

האישות להפקיע שרק אשת אח כזה שלא נדחה מהיבום יש היתר.

ד. אלא שכאן יש לדון לגבי הערוה של אשת אח הראשון, שיש דין נעשית כאשתו לכל דבר לאח השני שמייבם האם זה היתר שמתחדש וסיבה תמידית באישות להפקיע את הערוה של האשת אח, או שרק בשעת הקנין יש דין הפקעה לאיסור אשת אח. ומצד שזה סיבה תמידית להפקעת האשת אח, לכא' זה משום האישות שהאשות עצמה מחייבת היתר תמידי וא"כ השלישי שיוורש את אותה אישות ג"כ מקבל את ההיתר לערוה של האשת אח הראשון שהיה לו עד עכשיו.

אבל אם זה רק הפקעה שנוצרה מחמת היבום של השני א"כ זה לא מצד עצם אישות אלא משום הצורך להקמת שם התורה הפקיעה את הערוה של האשת אח ומכיון שרוצה שההקמת שם תהיה ע"י זה שתהיה אשתו א"כ ההפקעה היא לעולם, אבל סיבת ההפקעה היא רק בקנין שנעשה בגמר הביאה של השני אבל לשלישי לא יהיה היתר מחודש מכיון שכעת לא מקים שם.

וע"כ צ"ל שיש סיבה להפקעה תמידית ואם נאמר שזה בעצם האישות דהיינו שבאשות

ולאחר מכן לא מתחדשת שוב, הרי שהסברה בכך תהיה משום שהמיתה עצמה גורמת לזיקה להתילד שאם זה רק משום הצורך להקמת שם הרי בכל שעה ושעה ממיתה הבעל צריכה הקמת שם וא"כ יש סיבה שהזיקה תתחדש באופן תמידי, ואם לפי קושית הגמ' שם שלאחר שמתו הבנים תזקק ליבום משמע שלא מיתת הבעל מזקקת ליבום אלא הצורך בהקמת שם וא"כ יש סיבה שהזיקה תתילד בכל רגע ורגע אלא שאפ"ל שזה גופא התחדש בתירוץ של דרכי נועם שאין הזיקה מתחדשת אלא במיתת הבעל ע"י המיתה עצמה.

והביאור בדין נאסרה בנפילה שניה לפי הנתבאר, זה מטעם שהאשת אח נעשה ערוה לענין יבום ששוב לא יוכל לקבל היתר מחמת הזיקה לא של נפילה ראשונה ולא של נפילה שניה. ואע"פ ששלישי מכח שני בא דהיינו שלשלישי מדינא יש גם לו ערוה על אשת אח הראשון שעליו אין לזיקת השני היתר ומ"מ ע"י הנעשית כאשתו לכל דבר מקבלת האישות של השני שבאותה אישות היה הפקעה לאיסור אשת אח, אבל בנאסרה התחדש שיש ערוה שמתנגדת לאישות ואותה אין בכח

שקיבל יש דין המפקיע ערוה של אש"א א"כ כשהשני גירשה והחזירה כבר אינה אותה אישות והשלישי לא יהיה לו הפקעה לאיסור אשת אח אפ"ל שאה"נ ובאמת בכה"ג לא יהיה היתר של שלישי מכח שני בא. ויתכן לומר שגדר ההפקעה של הערוה שהבעל מקבל כח הפקעה כשקונה אותה ומעביר את הכח לאישות עצמה ומ"מ הכח הנ"ל עדיין נשאר בו וגם אם גרשה והחזירה עדיין בכוחו להעביר לאישות כח מפקיע שיפקיע לשלישי את איסור אש"א והוא נותנת לו כח הפקעה שאפי' יגרש ויחזיר שוב יחדש באישות החדשה כח הפקעה אלא שצ"ע איזה סברה יש לכזה גדר וצ"ע.

ה. ויש עוד לדון לגבי ההואיל ולקחה נעשית כאשתו לכל דבר שבפשוט זה דין שנוצר רק לאחר שפעל בה קנין דהיינו אם קינאה בהעראה. בגמר ביאה כבר יש לו הפקעה לאש"א משום ההואיל ולקחה וכו'. ועד אז ההיתר להחיל מעשה הקנין ע"י ביאה זה או משום 'המצותו בכך' וכפי שנקט התוס' ועכ"פ המצות יבום מבטלת את האיסור. אלא שהיא מבטלת לר"א רק את איסור אש"א שמיכם כרגע אבל בשלישי שמיכם את השני לכא' אין לו מצוה ליכם את הראשון אז

כיצד פוקע עבורו האיסור אש"א מהאח הראשון, הרי הדחייה של האיסור אש"א של הראשון נעשה רק בגמר ביאה לאחר שקנאה אבל מ"מ איך יכול להחיל קנין מחמת הערוה של אש"א מהאח הראשון.

ומורה"י שליט"א הביא אפשרות לבאר שההיתר בהואיל ולקחה חל למפרע משקנאה שיקבל את כל זמני האישות המוקדמים ובאישות המוקדמת לא היה איסור אש"א ויש הכרח שגדר התורה יהיה כך אם יאמר שכל רגע ורגע מהאישות היא מולידה איסור אש"א שלא פוקע משום כיון דחל תו לא פקע ונמצא אע"ג שפקע עבור היבם כל איסור האש"א מכאן ולהבא, אבל כל האיסור שהיה למפרע משום הכיון דחל תו לא פקע ממשיך גם עכשיו ובהכרח מקבל היתר ע"י שכל מצבי האישות עוברים אליו. ולכא' מ"מ יקשה איך מותר לו להחיל קנין באיסור על סמך שיותר לו האיסור ועוד שהרי כיצד יחול הקנין כל עוד יש בה איסור אש"א ורק אם יצליח להחיל למפרע לא עבר אבל כיצד מצליח להחיל ובלאו הכי הפשט הנ"ל צ"ע.

והביא מורה"י עוד אפשרות שאם במצב שתתיבם יהיה היתר נמצא שההיתר מונח בעצם המעשה

מחמת הלאו ממילא האישות פוקעת מיד לאחר קיום המצוה.

ו. והתסו' בדף כ' ד"ה האי איסורא דאית לה היתרא כתבו וז"ל: דפקע איסור אש"א דיכול להחזירה לאחר שגרשה וכי היכי דפקע ליה לגבי ידיה איסור אשת אח פקע נמי לגבי אחיו הנולד והו"ל אש"א שהיה בעולמו עכ"ל. ששם בגמ' מדובר לגבי דעת ר"ש שס"ל באיסור אש"א שלא היה בעולמו רק בנוולד ולבסוף יבם אבל יבם ולבסוף נולד אין איסור אש"א וע"ז כתב התוס' שם שע"י היבום היה הפקעה של איסור אשת אח לגבי האח שנולד אח"כ. ומשמע שיהיה הפקעה גם לגבי שאר האחים שהיה לה זיקת יבום, אבל לגבי האח שנולד לאחר מיתת הבעל והו"ל אש"א שלא היה בעולמו גם לר"ש אין היתר ע"י היבום משום שיש בו נאסרה וכי היכי שלו אין היתר כך גם לכל מי שאסורה לו משום נאסרה אין היתר, ונלמד מפה בדעת התוס' שרבנן ג"כ יסברו שיש היתר לשאר האחים ביבום ע"י הנעשית כאשתו לכל דבר וחולקים על ר"ש באח הנולד שלא יהיה לו היתר.

והגמ' שם הביאה את הטעם של רבנן משום שלומדים מהפסוק "ולקחה לו לאשה ויבמה" עדיין יבומים הראשונים עליה ורק לאחר

יבום וממילא מותר לעשות ביאת יבום שהיא בעצמותה מותרת מכיון שהיא ביאת יבום. והשלישי אע"ג שאין לו היתר לאש"א של הראשון מצד המצות יבום, שהרי המצותו בכך מועיל רק לאיסור אשת אח של השני אבל ע"י היבום הרי יקנה את האישות המתוקנת של השני שהיה בה בעבר הפקעה של האש"א של הראשון או שמצד עצמה היא סיבת הפקעת עכשוית לאש"א של הראשון ומ"מ זה לא חל בלהבא אלא זה הפקעה למצב שמיובמת ומותר לו להחיל יבום שבמצב הזה יהיה מותר ממילא גם עצם המעשה החלה. ולא יקשה חייבי לאוין שאין להם היתר של נעשית כאשתו לכל דבר שהרי רק ביאה ראשונה הותרה להם וביאה שניה כבר אסורה שכל מה שאסורה זה רק מצד הלאו אבל מצד האש"א יש היתר והפקעה ולגבי זה כן נעשית באשתו ע"י שקנאה, וגם אם אין היתר לאותו איסור אש"א של נעשית כאשתו לכל דבר, עכ"פ ע"י המצותו בכך האיסור של אש"א של השני הותר וקונה את האישות שבאישות הזאת מונח ההיתר של האש"א של הראשון, שלאותו איסור בתוך האישות מונח הפקעה, ומ"מ מכיון שלאש"א של השני אין הפקעה מצד מה שאין נעשית באשתו לכל דבר

שיש לו היתר אמרינן נעשית כאשתו לכל דבר שהיה הפקעה לאיסור אש"א של הראשון אבל כלפי הנולד עדיין יבומים הראשונים עליה דהיינו עדיין הוא באיסור אש"א מהמת, ועכ"פ שאר האחים שהיו בהיתר של היבם כמוהו שהרי גם עליהם היתה זיקת יבום בהם לא דורשים את העדיין יבומים הראשונים עליה שזה רק סיבה מדוע הנולד לא מיבם אבל הם שהם מיבמים משמע שפקע מהם האיסור אש"א כמו היבם. ויתכן שגם רש"י יאמר כן בדעת רבנן וכל מה שנקט שלישי מכח שני בא מדעת ר"ש משום שלא ס"ל מה שתוס' נקטו בדעת ר"ש שהיה גם לנולד הפקעה של האיסור אש"א אלא ס"ל שצריך להגיע לנולד מדין שלישי מכח שני בא.

ז. ולפי תוס' מח' רבנן ור"ש תהיה לגבי הנולד לאחר היבום שר"ש ס"ל שהיה הפקעה גמורה מהאשה הזאת לאיסור אש"א מהמת ורק בנולד קודם היה נאסרה ולא פוקע לו האש"א אבל מי שנולד אח"כ כבר היה הפקעה ומותר ליבם, ורבנן ס"ל שרק למי שהיה היתר של זיקת יבום יש הפקעה לאיסור שמכיון שהיתה זקוקה להם הם בכלל היבום ששייך לומר שכלפיהם יש נעשית כאשתו לכל דבר ויש הפקעה לאש"א גם

כלפיהם, אבל מי שנולד אח"כ הוא אינו בכלל הזיקת יבום וא"כ היא אשת אחיו גמורה הגם שנולד אח"כ כמו כל אשת אח שלא היו אחים כלל ואח"כ נולד אח שיש לו איסור אש"א שמתחדש לנולד בלבד מעכשיו.

ולפי רש"י אם לומד כתוס' שלשאר האחים יש הפקעה יהיה כן בין לדעת רבנן ובין לדעת ר"ש ומ"מ לנולד גם לר"ש לא יהיה הפקעה ע"י הנעשית כאשתו לכל דבר, שזו סיבת הפקעה רק לבעלי הזיקה שהיו ג"כ בכלל האפשרות שתעשה אשה שלהם אז אם נעשית אשתו של אחד מהם הם גם בכלל, אבל כלפי הנולד היא אשת אח רגילה ומכיון שלא היה אפשרות שתיפול לו ליבום גם אין עליו נאסרה נמצא היא אשת אח רגילה משני אחים על הנולד, ואם גם השני בלי בנים טוען ר"ש שמכיון שמקבל את האישות של המת שיש בה הפקעה לאיסור אש"א של הראשון א"כ מקבל את ההיתר של השני ושלישי מכח שני בא, ורבנן פליגי וסברי שהדרשה על עדיין יבומים הראשונים עליה אומר שהיא אסורה גם לנולד באופן של הפקעת האפשרות ליבום כמו כל נאסרה. ומורה"י נקט שהדרשה מעדיין

יבומים הראשונים עליה אומר שכלפי הנולד לא היה יבום באשה הזאת ועדיין זקוקה לו ונאסרה.

ואם רש"י לא לומד כתוס' נאמר שלעולם אין הפקעה לאיסור אש"א של הראשון כלפי האחים ורק כשמיבמים יש להם היתר של שלישי מכח שני בא ולעולם אין היתר משום נאסרה.

ח. ולגבי הערוה של אשת אח לאחר מיתה יש לדון האם עדיין יש סיבה לאיסור ערוה וחלות הערוה אמנם חלה בשעה שהאח קידשה אבל מכאן ואילך אינה תלויה בקידושין שעצם זה שהיתה שעה אחת אשת אחיו היא סיבה גם לאחר שאינה כבר אשת אחיו להישאר ערוה כדין אשת מלך שאסור לישאנה גם לאחר שכבר לא אשתו של מלך שמה שהיתה שעה אחת אשתו של מלך אוסר אותה לעולם מחמת כבוד המלכות.

או שכל סיבת האיסור מחמת האישות שכרגע היא אשתו של האח אבל לאחר מותו אין כבר סיבה לאחר אשת אח אלא שיש דין שאיסור שכבר חל לא פוקע אש"א כיש לו מפקיע כמו שמצינו לגבי חמץ בפסח שאם החמץ מעופש מערב

פסח אינו אסור בהנאה ואם בתחילת הפסח לא היה מעופש ואש"א כבמהלך הפסח התעפש אסור בהנאה משום שכבר חל עליו איסורא וכיון דחל תו לא פקע. וכן מצינו בדעת ר"ש שנבילה שאינה ראויה לאכילה אינה נבילה אלא שרק אם ברגע המיתה לא היתה ראויה לאכילה היא מותרת כגון שכבר בחייה היתה מוכת שחין ומסרחת, אבל אם בשעת מיתתה היתה ראויה לאכילה נאסרה ואפי"אש"א כהסריחה שוב לא ניתרת, מכיון שחל איסורא תו לא פקע. אש"א גם כאן כיון דחל איסורא אש"א תו לא פקע. אלא שלפי"ז צ"ל שגם בערוה עצמה יהיה דין כיון דחלה תו לא פקעה, או שהאיסור עצמו מכיון שהוא איסור שיש בו כרת יש בו כח הפקעת קידושין שהרי מצינו שלא תופס בה קידושין גם לאחר מיתת האח. אלא שיקשה לפי הצד הנ"ל כיצד האח שנולד לאחר מכן יהיה לו איסור אש"א אם כל האיסור הוא מחמת כיון דחל תו לא פקע הרי עליו לא חל כלל האיסור, ואם לא היו לו אחים לא היה מחיל על האשה שום איסור אשת אח אלא רק סיבה שפקעה לאחר מיתת האח ואיך יתחדש איסור כשנולד האח לאחר המיתה, ויש לעיין.

סימן ד'

לגבי החילוק בין נדה לשאר עריות לעניין יבום

דף ב'. תד"ה ואחות אשתו (שם) וכו': לעיל (סימן ג') הובא קושיתם מדוע נדה לא נאסרת ליבם מדין כיון דנאסרה שעה אחת נאסרה עולמית ותירץ התוס' וז"ל דלא דמי דאחות אשה ושאר עריות האיסור עומד על היבם טפי משאר בנ"א אבל נדה לכ"ע אסירא עכ"ל.

שיהיה זה מפורש להדיא דחי"ל ועשה אף דתפסי באו קידושין אבל מ"מ איסורן סותר בעיקר החפצא למצות יבום ואם בעלו לא קנו ורק משום דין דחיה הוא דקימא בהו מצות יבום בשלמות ובנדה בעצה החפצא אין כאן סתירה כלל והן הן דיברי התוס' וכו' עכ"ל.

ולבאר דיברי התוס' כתב הגרי"ז (מכתב אחרון בחידושים ד"ה מה שכתבת לחלק בענין תפיסת קידושין) וז"ל ואולי הוא זה משום דנדה לא רק דתפסי בה קידושין רק גם דעיקר איסורה ועצם החפצא שלה לא דמיא לשאר עריות וחי"ל שאין איסורה שייך כלל ללקוחין ונישואין שנחשב אשה שאסורה על יבמה רק מעשה הביאה בשעתה אסורה ומבואר ברמב"ם פ"ח מהלכות איסורי ביאה דההיא טעמא דלא נעשית זונה משום דאינה בכלל אשה שאסורה להינשא לו משא"כ בשאר עריות וחי"ל כמבואר בדברי הרמב"ם שם וכיון דאסורה רק במעשה הביאה לבד אין זה סתירה כלל לעיקר דין יבום, אבל עכ"פ איך

דהיינו שכונת התוס' שנדה אכ"ע אסירא מישום שהאיסור מונח בביאה ולא משנה מי יבא עליה, יעבור על איסור (והוי כיבמה שנפלה ליבום ביוה"כ שיש איסור תשמיש המיטה שודאי שלא יהיה נאסרה כי זה לא איסור מצד האשה אלא מצד המעשה ביאה והיא עצמה מותרת) אבל עריות שזה איסור הקירוב בין שניהם, ואיסור של הקירוב מונח במה שהוא יוצר קירבה של ביאה ביניהם שתוצאת מעשה הביאה שנוצר חיבור פסול בין קרובים שזה שם רק ביבום קרוב או שהיא אסורה אלא אבל לשאר האנשים האיסור הנ"ל לא אוסר, ולכן במהשאסורה עליו יש נאסרה.

ובהמשך התוס' כתב ז"ל: ואפי' בניתה משמע בפסחים ס"פ אלו דברים דבת ייבום היא דקאמר ר' יוחנן אשתו נדה בעל חייב יבמתו נדה בעל פטור ופריך עלה מאי שנא יבמתו דקעביד מצווה וכו' משמע דקני לה עכ"ל. וע"פ דיברי הגרי"ז הנ"ל אם בא עליה קנאה משום שכל האיסור על היבם זה רק במעשה הביאה אבל בתוצאת המעשה נוצר קנין יבום והקמת שם שהיא מצד עצמה לא אסורה לו, וחל בה ביאת היבם שזה דין יבום.

והביא מרה"י שליט"א ראייה לדברי הגרי"ז מלשון הרא"ש (סימן ב') שכתב "דלא דמיא לעריות שאסורות לייבם משום קורבות ומותרת לשאר העולם" עכ"ל ויש משמעות שבעריות עצם הקורבה אסורה בשונה מנדה שאין האיסור מצד הקירבה ולא מצד המעשה.

והר' אלחנן (קובה"ע א', ג') כתב לבאר באופן אחר את התוס' בחילוק בין נדה לשאר עריות וז"ל: באיסור נדה אינו מפני שנעשית נדה אלא מפני שהיא עכשיו נדה כמו כל הדברים האסורים כגון חלב ודם שאין איסורן מפני שנעשו חלב ודם אלא איסורן בכל שעה ושעה מפני שהן עכשיו חלב ודם ה"נ בנדה כיון דאסורה לכל העולם ולא על היבם

לחודיה אין לומר בה שנידחת מהיבם אלא איסור נדה מפטר פטיר ולא מידחי דחי ועל כן אפשר להיות בה דין זיקה על להבא אף דעכשיו אינה זקוקה וכו' עכ"ל.

והקשה מורה"י שהרי מצינו כמה איסורים דאם פקע הסיבה לאיסור האיסור עצמו לא יפקע עד שיבא דבר אחר ויפקיענו, כגון מקדש אשה לזמן שאפי' לאחר שעבר הזמן שקצב לקידושין צריכה גט אפי' שמצד עצם הקידושין כבר לא מקודשת אבל האיסור שחל בה נשאר עד שצריכה גט.

וכן מצינו לגבי איסור נבילה שר"ש ס"ל שאין איסור נבילה אלא בראויה לאכילה, אבל אם אינה הראויה לאכילה אינה נבילה, אלא שצריך שכבר בשעת המיתה לא תהיה ראויה לאכילה אבל אם בשעת המיתה היתה ראויה לאכילה ואח"כ הסריחה ואינה ראויה לאכילה, מכיון שבשעת מיתה נאסרה מדין נבילה שוב לא יפקע האיסור גם אח"כ כשהסריחה, והגמ' מביאה לגבי דין כיון שחל איסורא תו לא פקע את הפסוק במשך היובל המה יעלו בהר שאע"ג שלאחר שכבר אין שכינה בהר אין סיבה לאסור את העליה להר אבל מ"מ צריך הפקעה לאיסור שחל ע"י ה"במשך היובל" שהאיסור לא

יצא מעצמו לאחר שחל אפי' בטלה סיבתו. ולפי כל הנ"ל יקשה מדוע בנדה לא אמרינן שהאיסור לא יפקע מאחר שכבר חל והמעשה טהרה מפקיע את הנדה שבה.

וביאר מורה"י שם שאין האיסור בנדה לבא על אשה שיש בה נדות דהיינו סיבה מצד הנדה שבה לאוסרה, אלא האיסור הוא מצד שהיא כרגע נדה בלבד, וברגע שהיא לא נדה מיד מותרת משום מעולם לא היה איסור מצד האשה עצמה אלא רק מצד "הנדה" שחלה עליה בנידתה. ובשאר האיסורים לעיל זה סיבה של איסור שחלה על הדבר הנאסר, עד שהדבר נאסר מצד עצמו באיסור שלא פוקע מאליו.

ואע"ג שלר"א גם בנדה, ראייה אחת גורמת טומאה לז' ימים נמצא שהראיה היא סיבה לז' ימי טומאה שבאותו זמן חל ונוצר איסור מתמשך וא"כ גם בנדה נצטרך לומר שטהרתה זה דין מפקיע. ויש ליישב שהראיה יצרה מציאות של נדה לז' ימים והראיה הראשונה היא סיבה לכל רגע ורגע בפנ"ע מהז' ימים ולא באיסור המתמשך. ולפי"ז ה"נאסרה" שבה נקבע לפי מהות האיסור אם זה איסור מתמשך שנוצר ממנו סיבה – אז אע"ג שפקעה הסיבה אבל האיסור אשת אח שנוצר בה לא יפקע. אבל

נדה שזה איסור מחמת כל רגע ורגע, הוא לא מפקיע את האיסור המחרתי ולהפקיע זיקה איסור שמצד עצמו הוא עולמי רק שיש לו מפקיעים. כגון איסור אחות אשתו שזה ערוה מכיון שלעולם אלא שלאחר שתמות אשתו חל כאן הפקעה לאיסור ומותר ולענין יבום סבר פקע הזיקה ונוצר בה איסור אשת אח ואסורה, אבל נדה שזה סיבה לאיסור רק להרגו חלה וכלפי הרגע אח"כ הוא לא סיבה לאסור לא יפקיע את היקה של מחר.

אלא שכל זה יהיה רק לפי הצד שזיקה זו סיבה להתחדש בכל רגע ורגע שבשעת הנפילה וא"כ אפי' בטלה עכשיו חוזרת אח"כ אבל לפי הצד שזיקה המתחדשת רק ע"י המיתה (עיין לעיל סימן ג') ואח"כ אם היה באותה שעה איסור ליבם שוב לא מתיבמת והוי נאסרה א"כ כיצד תתחדש כאן הזיקה לאחר נידתה כיון שבשעת נפילה לא היתה זיקה.

ושמעת לבאר בדברי הקובה"מ שמכיון שזה איסור זמני הזיקה לא פוקעת אע"ג שהיא מנועה מחמת האיסור, ורק איסור שהוא סיבה עולמית הוא מפקיע זיקה שברגע שהוא נמצא מצד סיבת האיסור אין מקום לזיקה להישאר

בעבור הזמן שיפקע האיסור רק איסור זמני מצד עצמו לא סיבה שמחר לא יהיה זיקת יבום אז כרגע גם כן יש זיקה רק שהיא מנועה מאותו איסור. (כן שמעתי לבאר מאחד מבה"ח נ"י) וזה לכא' ב' הצדדים בתוס' באם בא עליה אם קנאה או לא. ולצד הראשון האיסור מונע מהזיקה לחול אבל לא מפקיע את הזיקה ולצד השני האיסור גם לא מונע רק שאין בכח העשה לדחות את הלאו שבכרת ונמצא שאסורה אבל אם בא עליה קנאה.

וכתב התוס' שם וז"ל ועוד נראה לחלק דאחות אשה אע"פ שמתה אשתו אחרי כן אם לא תזקק לייבום כיון שנפטרה שעה אחת משום שנא' דרכיה דרכי נועם כדאמר ביש מותרת ואפי' היכא דלא מדחיא מההיא ביתא לגמרי כגון שיש אחים אחרים אסורה לזה שמתה אשתו, כדאמר בד' אחין כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ונאסרה דאין זה דרכי נועם אם יש לה להזקק לזה שנפטרה הימנו אבל נדה דרכי נועם היא דלבעלה נמי צריכה להמתין עד שתטהר עכ"ל. ובתוס' מבואר חידוש שכל הגדרים של נאסרה תלויים באם זה דרכי נועם או לא ומוכח כן ממה

שמבואר ביש מותרות שאם היה למת בשעת מיתה בנים ואח"כ מתו היבמה שיצאה לשוק לא תצטרך חליצה ממה שכרגע המת אין לו זרע וצריך הקמת שם, משום שאין זה דרכי נועם שהרי אם יחלצו לה תתגנה על בעלה.

והסתפקו הראשונים האם דרכי נועם זה דין הפוטר דהיינו שכל חלות דינית שסותרת לדרכי נועם לא חלה, או שכן הגילוי של התורה כשאמרה דרכי נועם שכל דין שאתה רוצה להחיל וסותר לדרכי נועם הדין בהכרח לא נכון והדרכי נועם כביכול עוד מידה שהתורה נדרשת (סיבה או סימן).

ולכא' יקשה אם כל דין נאסרה זה משום דרכי נועם, שהרי שם ר' אלעזר במשנה לקמן ק"ח שנישואין מפילין ששם מדבר לגבי אשה שנתגרשה והחזירה בעלה ומת בלי יבום ונוקט ר' אלעזר שלא מתיבמת, הואיל ועמדה עליו שעה אחת באיסור גרושת אח. דהיינו שר"א ס"ל שנישואין הראשונים מפילים לייבום. שכבר משעת הקידושין היה סיבה שאם ימות בעלה בלי בנים תיפול ותזקק לייבום לפני אחי בעלה והיה זמן שיצאתה מבעלה שנתגרשה וכבר לא יוכל להגיע למצב שאם ימות בלי בנים

תתייבם אז בטלה סיבת היבום ואפי' החזירה אח"כ כבר הסיבה הראשונה בטלה ועמדה על האחים באיסור גרושת אח ואח"כ כשמת בעלה בלי בנים הרי כבר נאסרה ואע"פ שזקוקה משום הקידושין השנים שעשה המת אבל כבר היה נאסרה ולכאור' כאן ודאי אין חסרון מצד דרכי נועם א"כ מתבאר שיהיה דין נאסרה כשהנישואין הראשונים מפילין.

וביאר מורה"י שליט"א ע"פ הגמ' בדף ל' ע"א על המשנה שם ג' אחין ב' מהן נישואין ב' אחיות ואחד נשוי נוכרית מת אחד מבעלי אחיות וכנס נשוי נוכרית את אשתו ומתה אשתו של שני ואח"כ מת נשוי נוכרית הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת והביאה הגמ' את דברי ר' יהודה בשם רב כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ואסורה והקשתה עליו שלכאור' המשנה כבר חידשה זאת והעמידה את רב באופן שמתה אשתו של שני (אחות היבמה) לפני שייבם הנשוי נוכרית והיה זמן בנפילה הראשונה שהיבמה כבר לא אחות אשתו של שני ומותרת לו ואפ"ה יש דין נאסרה ושאלה הגמ'

ממשנה לקמן, ב' אחין נישואין ב' אחיות ומת אחד מהן ואח"כ מתה אשתו של שני הרי זו אסורה עליו עולמית הואיל ונאסרה עליו שעה אחת והרי שם בעודה יבמה שעדיין לא יבמו אותה נאסרה ומה החידוש בדברי רב והעמידה הגמ' את דברי רב ביש למת עוד אחים שמותרת להם ליבום ומתה אשתו של שני לפני שיבמו אותה, ואז לא יצאה לשוק מיד שהרי עדיין זקוק ליבום לשאר האחים, ובזה נקט התוס' שאפ"ה נאסרה לאותו אח משום דרכי נועם אבל מדינא כיון שאיתחזי בההיא נפילה שעדיין לא יבמוה לא תאסר ומלשוננו של תוס' משמע שאפי' הטעם של המשנה ב' אחים שאין עוד אחים דעתו ששימרו את היבום שלה ויצאה לשוק כל הטעם של נאסרה זה רק משום דרכי נועם, ומ"מ המשנה ג' אחים דלא אתחזייה בההיא נפילה כלל ואח אחר ייבמה, הדין נאסרה זה לא משום דרכי נועם, שהרי כאן זה נפילה אחרת בפנ"ע, והקמת השם היא לאח אחר, בזה הדין נאסרה הוא משום שהאשת אח כיון שנידחה מיבום כל שעת הנפילה שוב לא יקבל היתר לנפילה אחרת שהרי זה אשת אח מצד האח הראשון שלאותו איסור אש"א לא היה היתר.

סימן ה'

בענין עשה דוחה לא תעשה שבכרת

וזה עדיף על מה שבאותו רגע נגרם עשייה כנגד רצון ה'.

וברמב"ן פ' יתרו כתב וז"ל כי הנשמר מעשיית דבר הרע בעיני אדוניו ירא אותו ולכן מצות עשה גדולה ממצות ל"ת כמו שהאבהה גדולה מהיראה כי המקיים ועושה בגופו ובממונו רצון אדוניו הוא גדול מהנשמר לעשות הרע בעניו ולכן אמרו אתי עשה ודחי ל"ת ומפני זה יהיה העונש במצות ל"ת גדול ועושין בו דין כגון מלקות ומיתה ואין עושין בו דין במצות עשה כלל אלא כמורדין וכו' עכ"ל. דהיינו שלהתירא זה הדבר הפשוט והמתבקש מכל אחד ואם אפ"ה לא ירא עונשו גדול, אבל לאהוב צריך התעוררות פנימית ולכן האוהב מעלתו גדולה מאחד שרק ירא, וגם לא יהיה עונש כשלא אוהב שזה יותר קשה ומ"מ מחמת זה שזה יותר רחוק מהאדם לכן מעלתו יותר גדולה שבזה מראה התקרבות לה'. נמצא שאע"ג שלעבור על הלאו זה יותר חמור מלבטל עשה אבל קיום עשה עדיף על איסור הלאו.

דף ג': הגמ' דורשת מעליה לגבי יבמה כשהיא ערוה ליבם שלא מתיבמת שאין העשה של מצות יבום דוחה את הלאו שבכרת והגמ' דנה מדוע הוצרך דרשה ומהכ"ת שעשה דוחה לאו ומסיקה שיש הכ"ת שעשה ביבום ידחה לאו שבכרת ולכך צריך דרשה ורבא ס"ל שא"צ לכך דרשה ונלמד מסברה שאין העשה דוחה לאו שבכרת.

ולכא' הצריכותא בגמ' להוכיח שעשה חמור מלאו, יתכן משום שבעלמא אמרינן שב ואל תעשה עדיף וכן ממה שמצינו שלמצות עשה מוציא עד חומש ולהידור מצוה עד שליש ולגבי שלא יעבור על איסור לאו צריך למסור כל ממונו ומה שע"פ התורה עשה דוחה ל"ת צ"ל שאמנם בנידון מה יותר חמור אם לעשות נגד רצונו בעשייה דהיינו לעבור על ל"ת או לא לעשות את רצונו ע"י אי עשייה דהיינו ביטול עשה, לעשות בפועל נגד רצונו יותר חמור, אלא שכשיש גם עשה וגם לאו יחדיו קיום העשה עדיף משום שיש תועלת לעשיית רצונו באופן חיובי

והגמ' לקמן דף כ' דורשת שחייבי כריתות מכיון שלא עולים ליבום אינם עולים לחליצה וחייבי לאוין אע"ג שאינם עולים ליבום עולים לחליצה מדרשה אחרת ותולה את הדרשה של כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה לחי"כ משום שלא תופס בהן קידושין ואת הדרשה של יש לך אחת שעולה ליבום ואינה עולה לחליצה לחייבי לאין ועשה משום שכן תופס בהן קידושין, ורש"י פירש שהגמ' למדה זאת מלשון הפסוק שממנו נדרש יש לך אחת שעולה ליבום ואינה עולה לחליצה שנלמד מהפסוק "אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" שצריך שיקרא בהם מקצת "לקחת" דהיינו תפיסת קידושין בעבור שהיה חליצה אבל לחי"כ שאין לקחת כלל שהרי לא תופס בהם קידושין ובקידושין נאמר "כי יקח איש אשה" שהינו לשון קיחה בזה אין לא חליצה ולא יבום.

וזקוקה ליבום אסורה לשוק, והחליצה שעושה בה מתירה לשוק, נמצא שבאופן שאסורה ליבום ומ"מ צריכה חליצה מראה שיש בה זיקת יבו"ח אלא שיש איסור במעשה יבום ועכ"פ צריכה חליצה להתיר לשוק. ואבל באופן שלא רק שאסורה להתייבם אלא אפי' מחליצה פטורה ומותרת לשוק מיד מראה שאין בה אפי' לא זיקה. והרמב"ן תולה את מצב הזיקה בתפיסת קידושין משום שזיקה זה האישות של המת שהמת עשאה ע"י קידושין ולפי"ז בחי"ל שתופס קידושין יתפוס גם זיקה ותתחייב עכ"פ בחליצה ובחי"כ שלא תופס קידושין גם זיקה לא תתפוס וממילא גם מחליצה תפטר.

והגמ' לקמן דף כ' דורשת שחייבי כריתות מכיון שלא עולים ליבום אינם עולים לחליצה וחייבי לאוין אע"ג שאינם עולים ליבום עולים לחליצה מדרשה אחרת ותולה את הדרשה של כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה לחי"כ משום שלא תופס בהן קידושין ואת הדרשה של יש לך אחת שעולה ליבום ואינה עולה לחליצה לחייבי לאין ועשה משום שכן תופס בהן קידושין, ורש"י פירש שהגמ' למדה זאת מלשון הפסוק שממנו נדרש יש לך אחת שעולה ליבום ואינה עולה לחליצה שנלמד מהפסוק "אם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלתה יבמתו השערה" שצריך שיקרא בהם מקצת "לקחת" דהיינו תפיסת קידושין בעבור שהיה חליצה אבל לחי"כ שאין לקחת כלל שהרי לא תופס בהם קידושין ובקידושין נאמר "כי יקח איש אשה" שהינו לשון קיחה בזה אין לא חליצה ולא יבום.

ובתוס' בדף ט' ע"א ד"ה והרי איסור מצוה ואיסור קדושה דפליגי ר"ע ורבנן כתב וז"ל בכל דוכתי פשיטא ליה להש"ס דחייבי לאוין לר"ע דאמר אין קידושין תופסין בח"ל לאו בני חליצה וייבום נינהו כמו חייבי כריתות הכא ובהערל גבי פצוע דכא וכרות שפכה ובפרק ד' מיתות ותימה לר"י דאמאי לא אמרינן נמי לר"ע דליתי עשה ולידחי לא תעשה עכ"ל. והרמב"ן תירץ על קושיות התוס' וז"ל וי"ל ולר"ע גלי רחמנא בעריות וה"ה לח"ל דכל דלא תפסי בהו קידושין מפקיע זיקה וכו'.

והרמב"ן שם מפרש וז"ל ופרקינן מסתברא כיון דחי"ל תפסי בהו קידושין זיקה בכדי לא פקעה וא"כ לא תפסי בהו קידושין ופקעה זיקה מניהו עכ"ל דהיינו החיוב חליצה תלוי ביבום, ששניהם מגיע מצד מה שזקוקה וחליצה זה לכשלא מייבם צריך לפוטרה לשוק שכל זמן

עכ"ל. דהיינו פקעה הזיקה ולכן אין מקום לעשה להחיל מצות יבום שסו"ס עכשיו הוא באשת אח ואסורה.

ויש לדון מדוע תוס' לא נקטו כהרמב"ן וביאר מורה"י ע"ד הר' שמעון שקופ בכח העשה להפקיע את הערוה של החייבי כריתות ולהחיל זיקה אלא שמאידך יש איסור שהוא חמור מצד הכרת שהוא קיים מלבד מציאות הערוה ואותו האיסור העשה לא יכול לדחות ונמצא העשה נידחה מחמתו ובטלה הזיקה וזה מה שהתחדש לגמ' במה שלא דוחה העשה לאו שבכרת, שהעשה לא דוחה את הלאו וממילא נפקע הזיקה, ובחייבי לאוין שלא תופס בהם קידושין שזה מצד מה שיש בהם מציאות האוסרת שמבטלת תפיסת קידושין וזיקת יבום, אבל העשה גובר ומחיל זיקת יבום כמו שמחיל בכל ערוה אלא שבכל ערוה יש איסור חמור שמבטל את הזיקה ובחייבי לאוין אין את הילפותא דלא אתי עשה ודחי לאו שבכרת שהרי אע"ג שלא תופס קידושין אבל אין בהם כרת ועריות וא"כ לא יהיה מונע מהזיקה לחול ולבטל את האיסור (או שאע"פ שיש זיקה מ"מ יש איסור).

וברמב"ן צ"ל שס"ל שמכיון שפקע הזיקה במה שלא תופס

קידושין שוב לא שייך שהעשה יבטל את הלאו כי אין מצות יבום בלי שחלה זיקה ואע"ג שחייבי כריתות מבטלים את העשה מכח שאין העשה דוחה את הלאו שבכרת אבל ממה שאין בהם חליצה שאין זה סותר ללאו בהכרח שפקעה הזיקה בדבר שלא תופס בו קידושין וכבר אין מקום לעשה, ומחייבי כריתות לומדים שכל דבר שלא תופס קידושין פקעה זיקתו ואע"ג שבעלמא עשה דוחה לא תעשה אבל כאן שפקעה הזיקה אין עשה וא"כ גם חייבי לאוין לר"ע בכלל כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה.

והברכת שמואל (סימן ב' אות ב') דן שלכאו' יש ב' סוגי עריות א' מהפסוק של "עליה" וליצורר והב' מלקחת שדורשים מאם לא יחפון האיש לקחת שכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה שמשם יודעים שאיסור ערות מפקיע זיקה, וכתב וז"ל: והנה מדייקינן בגמ' דאיצטריך קרא לאסור צרה ונראה דלפי המסקנא יש ב' דיני ערוה האחד מגזה"כ דלקחת והשני מעליה דליצורר. דהך דילפינן מגזה"כ דלקחת אינה יכולה לפטור צרתה דאף דיש לה דין להפקיע זיקת יבום"ח ומדליכא זיקה ממילא קאי אח"כ באיסור אשת אח מ"מ אין דין זה

אוסר הנפילה ובזה גם איסור אש"א גופיה יהיה פוטר את עצמה ואת צרתה מיבו"ח והוי ערוה כזאת כאש"א שלא במקום מצוה דנראה דאין עליו דין ערוה לענין פטור יבום וצרה וכדלקמן. והדין השני הוא דין דליצור דערוה כזאת פוטרת דהתם דהוא דין פוטר ואוסר בהנפילה דגזה"כ דליצור הוא דע"י נפילת הערוה יש לה דין שפוטרת ואוסרת הנפילה ובזה נעשה נמי האיסור אש"א ערוה והערוה דאש"א גופה נמי פוטרת עצמה ואת צרתה ואף דלפי המסקנא לכא' כל הנך דהויין בכלל דלקחת ישנם גם בכלל דעליה ולצור מ"מ נראה דגם עתה יש אופן דלא הוי בכלל דליצור ומ"מ בכלל דין דלקחת הויין עכ"ל.

וע"פ דבריו מתבאר הרמב"ן שמלקחת שנדרש כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה,

שלומדים משם הפקעת הזיקה לר"ע שס"ל שחייבי לאוין לא תופס בהם קידושין ידרשו גם כן בכלל הכל שאינו עולה וכו' אע"ג שלא נדרשים מעליה, ומ"מ הם לא יפטורו צרותיהן שהרי הם לא נדרשים מעליה וליצור, ורק נדרשים שאין בהם זיקת יבו"ח וגם אין להם נפילה ליבום וא"כ גם לא יפטרו צרה, ומדבריו מתבאר עוד יסוד שכל הפטור לצרה תלוי בנפילה ליבום, שמצד האשת אח שבהם ראויים ליפול ליבום אלא שמצד הערוה השניה יש מניעה שמפקיעה את הזיקה בהכי עובר הפטור לצרה שגם לה יש את הסיבה ליפול, ויגרם שגם היא לא תיפול ליבום מחמת שהיא צרת ערוה. אבל כשהאשת אח מצד עצמה לא זוקקת ליבום לא היה בה סיבה לזיקה לשתעקר תפטר הצרה, ונחשב כאילו היא לא נפלה כלל ורק צרתה נפלה ליבום וראויה להתיבם.

סימן ו'

בענין תגדלנו ביבם קטן במח' אבא שאול ורבנן

מצינו ביבם קטן ויבמה גדולה שהדין שתגדלנו דהיינו שמותרים זה בזה אע"ג שאין הקטן מקיים מצות יבום עד שיגדל משום שאינו בר הקמת שם ואין ביאתו ראויה להוליד. ולכא' הרי מדינא הם אסורים זה לזה משום אשת אח שעוד לא מתקיים המצוה ומדוע מותרים זה בזה. ומוכח שהגדר הוא שלא המצוה בפועל שמתקיימת בהקמת שם מבטלת את האיסור ערוה, אלא המצב שנפלה לפניו יבמה הראויה לו ליבום מתבטל את איסור אש"א אע"פ שהוא אינו ראוי עד שיגדיל. וא"א לומר שהציווי של ה"גברא" שבו דוחה את הלאו שהרי קטנים לא חייבים במצות עד שיגדילו אלא הציווי הכללי שחל במציאות של היבם והיבמה מבטל את האיסור. ולכן כשנפלה לפני הקטן יבמה שאסורה עליו בערוה אע"ג שהוא לא מוזהר באיסור ערוה אבל מצד הציווי הכללי פקע הדין יבום ויצאה לשוק.

וכתב הרמב"ם שנשים ועבדים וקטנים פטורים מן הציצית

מהתורה וקטן היודע להתעטף חייב בציצית מדרבנן ונשים ועבדים אם רצו לובשים ציצית אבל אין מברכים משא"כ קטן שמברך והראב"ד חולק וס"ל שגם נשים ועבדים אם רצו מברכים אלא שהם אסורים בציצית כלאים. ומדייקים שקטן מותר אפי' בכלאים ולכא' המח' בין הרמב"ם לראב"ד בברכה היא לגבי ה"וציונו" שטענת הרמב"ם שהנשים ועבדים לא מצווים והיאך יאמרו וציונו והראב"ד ס"ל שמכיון שיש ציווי כללי על עם ישראל וגם הם בכלל עם ישראל אע"פ שבפועל הציווי לא עליהם בכ"ז מברכים שהוציונו הולך על כלל ישראל. ורק נכרי שאינו בכלל ישראל אפי' גדר של אינו מצוה ועושה אין לו, ומופקע מהמצוות לגמרי, אבל עבד ואשה יש משמעות במצוות אפי' המצוות שאינם מצווים בפועל משום שהם בתוך כלל ישראל וממה שגם הראב"ד ס"ל שקטן מברך משמע שקטן בכלל הוציונו והוא בר חיובא לכן ממה שמדויק מהראב"ד שיכול

ללבוש טלית כלאים דהיינו פישתן עם תכלת צמר.

ונקט מורה"י שיש לו גדר של אתי לכלל ציווי ואינו מצווה בפועל ונמצא יש לו ההיתירים כמו של מצווה אע"פ שהוא לא מצווה, מה שלא נמצא בנשים ועבדים, וא"כ גם לענין יבום אמרינן שכל דיני יבום מתקיימים בקטן וביבימתו שיש ציווי שמפקיע את איסור אש"א אלא שהציוי לא חל בקטן והוא אינו ראוי לעשות את המצוה אבל האיסור אש"א כבר פקע.

ולקמן (לט:קט.) נח' אבא שאול וחכמים אי מצות יבום עדיפא או מצות חליצה עדיפא, שאבא שאול ס"ל שמצות חליצה עדיפא ממצות יבום שדורש מיבמה יבא עליה שדוקא בשמתכוון לשם מצוה מותרת לו ומקיים את המצוה אבל כשלא מכוון לשם מצוה אלא לשם נוי או בנים ועוד, לא מקיים את המצוה ומימלא עובר באיסור אשת אח ומפני החשש איסור עדיף שיחלוץ. ודעת חכמים שדורשים דיבמה יבא עליה מ"מ, דהיינו שבכל גוונא שיבא עליה ובכל כוונה שיכווין יקיים את המצווה ולכן סוברים שמצות יבום עדיפא, שבהכי מקים שם למת באופן הראוי ואע"ג שגם בחליצה מקימים מצוה (דהכי

מדויק מהלשון "מצות יבום קודם למצות חליצה" דהיינו שעכ"פ מצוה החליצה איכא) מ"מ בתורה משמע שליבם עדיף שאת מעשה היבום מעמידה כלכתחילה "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר יבמה יבא עליה" וגו'. ובמצות חליצה כתוב בהמשך "ואם לא יחפוץ האיש לקחת את יבמתו ועלה וגו' ונגשה יבמתו אליו וחלצה נעלו וגו'". דהיינו משום שעכ"פ צריכה היתר לשוק צריך לחלוץ ומ"מ ממה דהוי מצוה משמע שכן זה מקצת הקמת שם בחליצה.

ובקובץ הערות (ס' ל"ו) הביא את דברי הרמב"ן שאבא שאול חלק על ביאת שוגג ומזיד ביבמה שקונה כמבואר בריש הבא על יבמתו, וס"ל שאינה קונה והקשה שהרי מצינו שביאת מעוברת לר"ל וביאת קטן אע"פ שלא קונה ולא מקיים בכך את המצוה עכ"פ היא מותרת אלא שאפ"ל שאבא שאול חולק גם על ביאת קטן ומעוברת וס"ל שלא רק שצריך כונה לקיים את המצוה אלא שבלי המצוה הוי אש"א, וזה גופא שנחלקו אבא שאול ורבנן בב' מחלוקות שלא תלויות זה בזה, א'. איזה ביאה קונה. האם רק ביאה עם כוונה למצוה או גם ביאה בלי כוונה, שאבא שאול ס"ל רק ביאת של כוונת מצוה קונה ורבנן

ס"ל שאפי' בלי כונה קונה. ב'. האם ביאה ללא כוונת מצוה ולא מועילה לקנין האם יש בה איסור אשת אח או אין בה איסור אשת אח. שלאבא שאול יש בה איסור אשת אח לחכמים מצינו בביאת קטן ומעוברת לר"ל שאין בה איסור אש"א אע"פ שלא קונה.

והובא שם (בהשמטות) לשון הרמב"ם (ש"ת סי' רי"ח) ז"ל וכבר ידעתם מסקנת פסק ההלכה כי מצות יבום קודמת למצות חליצה ואפי' אינו מתכוין לשם והמצווה אלא לשם נוי או לשם ממון מפני שאחר שמת בלא בנים הותרה לאחיו ונסתלק איסור הערוה בכלל כחכמים אמנם לסברת אבא שאול מצות חליצה קודמת, היותו סובר שאיסור אשת אח דחוי מפני מצות היבום ואם כוונתו לדבר אחר נעשה פוגע בערוה עכ"ל. דהיינו שנח' אם איסור אשת אח הותר או נדחה, ולרבנן שהאש"א הותר ההיתר הוא שמרגע המיתה כבר אינה אשת אחיו ואינה ערוה כלל וממילא גם כשלא מכוון לשם מצוה אינו עובר אלא שעדיין צ"ב מדוע כשלא מכוון קונה לרבנן הרי סתם קנין כגון קידושין צריך כוונה גם אם אין איסור. ואבא שאול סובר שרק מעשה המצוה דוחה את האיסור והמעשה מצריך כוונה שרק ע"י זה

מתקיים המצוה ועכשיו קשה שמשמע שלרבנן מתקיים המצוה גם בלי כוונה א"כ נחלקו בב' דברים שלא קשורים.

ותירץ הר' אלחנן שלענין היבום מה שצריך זה רק מעשה מצוה מותרת ואי"צ כוונה כלל ונראה הביאור בזה מכיון שהאישות כבר רמיא עליה ורק צריך להופכה מזיקה כללית על כל האחים לאישות פרטית שלו, וזה מספיק ע"י ביאה בלבד שהרי לא מחיל כאן קידושין כמו כל מקדש אשה.

ואומר הר"א שלמ"ד מצוות אי"צ כונה אם עושה מצוה שלא בכוונה נחשב שנעשה התיקון והתועלת מהמצוה וכאילו נתקיימה המצוה מאליה אבל האדם לא נחשב שקיים את ציווי ה' כי לא התכוון לכך, והדוגמה לזה התוקע לשיר שלמ"ד מצוות אי"צ כוונה יצא, נחשב שנתקיימה תקיעת שופר כפי רצון ה' אבל לא נחשב שהגברא עשאה אומנם לא יועיל שיחויב שוב כיון שמדין התורה כבר התקיימה המצוה, והאדם לא נחשב שקיימה כי התכווין לשיר אלא שלא נחשב שביטלה כיון שנתקיימה על ידו. ובכה"ג אין העשה דוחה ל"ת כיון שהדחיה נעשית רק ע"י הציווי ה' על הגברא ולא בעבור שלא תתבטל

המצוה, נמצא שמקיים את המצווה רק אם אין כאן לאו, שאז המצוה מתקיימת על ידו אבל כשיש לאו שצריך לדחותו, המעשה לבד לא ידחה אלא רק כשיש כוונה משום שבכך מקיים את ציווי ה', ואז גם נדחה הלאו וגם נתקיימה המצוה, וגם למ"ד מצות צריכות כונה בדעת חכמים כאן יועיל מכיון שהותר מתחלה, ולכתחילה אי"צ דוקא כוונה כיון שרמיה עליה לבד ואין זה רק הגדרת המעשה אמנם בעבור שהגבירא יקיים את ציווי ה' צריך כונה, רק כך ידחה הלאו ומ"מ רק לאבא שאול צריך דחייה ללאו ולחכמים א"צ ולכן קונה.

למצות חליצה אבל לדורות האחרונים שלא מכונים לשם מצוה, מצות חליצה עדיפא. ולכאור' לא מסתברא שהיו גרועים כ"כ שאפי' לא שיתפו כוונת מצוה לכוונתם לשם נוי או אישות, ואם זה לא פוסל במצוה מדוע בכל זאת העדיפו חכמים שבאותו הדור (שסברו כאבא שאול כדמוכח התם) את מצות חליצה על מצות יבום הרי שייך לקיימם יחדו בב' כוונות אלא בהכרח שגם ב' כוונות לא מהני ביבום וצריך רק לשם כוונת מצוה וא"כ יקשה מא' שנא מהמצות לעיל שאין כונה שיתופית פוסלת בהם.

והקשה מורה"י לכאור' באופן של ב' כוונות מצינו מצוות שמועיל, הרי במצה יש דין שיהיה לתאבון ונמצא שאוכל גם לשובע חוץ מהמצוה ובכל זאת מהני ואפי' כך עדיף. וכן בשמיעת קול שופר אם מתכוין גם לשמוע לשם מצוה וגם לשם הנאה יצא י"ח ואין חסרון בכמה מצות כשמקיים עם ב' כוונות, לשם המצוה ולהנאה צעדדית, אפי' למ"ד מצות צריכות כוונה כי סו"ס כיון גם לשם המצוה. ובגמ' לקמן הביאה שדורות הראשונים שכיונו לשם מצוה מצות היבום קדמה

ולפי"ז נקט מרה"י לחלק בין מעשה קיום המצוה כגון הנחת תפילין ונטילת לולב, שאם מתכוין לשם מצות לולב וחושב גם להתפאר באתרוגו לא יפסול מהמצוה, אבל בעיבוד התפילין אם מתכוין לשם תפילין ולשם דבר אחר יפסול את התפילין ובזה מחשבה משנית פוסלת וכן מצינו בצביעת התכלת לציצית שאע"פ שאין זה עצם המצוה אבל בעבור שיהיה ראוי לתשמיש ובלי המצוה צריך שיתיחד למצוה ואם מוסיף כוונה אחרת כבר לא מיועד למצוה ונפסל.

ומצינו חילוק זה באגלי טל שהקשה מכיון שפסק הרמב"ם שכל מצות השופר זה השמיעה ולא התקיעה א"כ מדוע כשלא כיון התוקע לשם תקיעת מצות היום לא יצא השומע י"ח הרי אין המצוה אלא שמיעה והשומע התכון ע"מ לצאת י"ח. ותירץ בעבור קיום המצוה צריך שקול התקיעה יהיה לשם מצוה בעבור שיועיל מה שישמע. וכמו שבעיבוד התפילין אם לא התכווין לשם מצות תפילין לא יועיל מה שהמניח יכוון לשם מצוה.

ולפי"ז גם בדעת אבא שאול אפ"ל כן שהביאה היא הכי תמצי להקמת שם וצריכים ליחד את הביאה לשם מצוה ומשמיא מחילים, את הקנין מחמת השם, לאחר שהמעשה הכשיר את האשה לכך, נמצא המעשה הוא ההכ"ת למצוה לחול ולא גופו של המעשה או מצוה. ומצינו כן בצדקה שעיקר המצוה היא שלעני יהיה פרוטה ולא המעשה נתינת הید, שכן מצינו שאפי' נפלה לו פרוטה ומצאה עני מאבד הפרוטה

נוטל שכר אלא שבנתינה בפועל עושה את מעשה המצוה שבמצוה. וחכמים ס"ל שאין הביאה כאן כיחוד כלי אלא כמעשה מצוה רגיל שמועיל ב' כוונות.

אלא שלפי"ז עדיין נצטרך לומר שנחלקו גם אם האשת אח הוא הותרה או דחויה, ולרבנן הוי התרה וגם אם לא מקיים מצוה אינו עובר, ואבא שאול ס"ל דהוי דחויה ומועיל לדחות רק ע"י מעשה מצוה ובעבור שיתקיים המצוה צריך שיתחייב לשם המצוה. ולרבנן מה שלא צריך שיתייחד זה מעשה מצוה, ומ"מ למ"ד מצות צריכות כוונה לרבנן צריך כוונה לשם מצוה אבל כוונה אחרת בנוסף לכוונת המצוה לא פוסלת ולאבא שאול פוסלת ולמ"ד מצות אין צריכות כוונה, לרבנן אפי' לא לשם מצוה כלל מהני אבל לאבא שאול מה דלא יועיל כשמכווין לשם דבר אחר כי זה יחוד מצוה שאפי' מ"ד מצות אי"צ כונה מודה שביחוד מעשה צריך כוונה גמורה.

סימן ז'

סוגיות הואיל ואישתרי אישתרי

ויתכן שהסברה בהואיל ואישתרי אישתרי שמצינו שהתורה מעוניינת בקיום מצוה מסוימת ע"י שמבטלת ממנה את האיסורים הנלווים אליה, אז גם באיסורים שבעלמא לא נילוויים אליה וכאן קיום המצוה כרוך בלעבור עליהם ג"כ יקבלו היתר בעבור קיום המצוה.

והגמ' אומרת שבגדרי הואיל ואישתרי ההיתר הוא רק כשקדם האיסור המתיר לאיסור הנותר דהיינו כשקדם איסור אשת אח לאיסור אחות אשה וגם שקידש המת את אשתו לפני שהיבם קידש את אחותה, אבל אם היבם קידש את אשתו לפני שהמת קדש את אחותה קדם איסור אחות אשה ליבם ביבמה לפני האשת אח שהוא המתיר לאחות אשה בהואיל ואישתרי. וכן בגדרי הואיל ואישתרי שייך לומר שדוקא היכא שהתחיל כבר ההיתר של האשת אח וחל מצוות יבום ורק אח"כ נאסרה עליו משום אחות אשתו כגון שלאחר נפילה קידש את אחותה, אז כיון שחל היתר גמור לאשת אח מחיל גם על איסור אחות

אשתו אבל באופן שכבר בחיי האח נאסר היבם ביבמה משום אחות אשתו וכשמת אחיו נפלה באיסור, בזה מכיון שעדיין לא חל ההיתר לייבם בפועל ע"י מה שנעקר איסור צד היתר ורש"י אומר שכל דיברי עולא הם רק באופן שביום השמיני למצורע שזה יום טהרתו ראה קרי אבל אם ראה קרי בליל שמיני שעדיין לא קיבל את ההיתר להיכנס למקדש בזה מודה עולא שלא יוכל להיכנס למקדש משום איסור טבול יום.

והגמ' אומרת שעכ"פ צריך דרשה של עליה למקרה שקידש אחותה לאחר נפילה שיש היתר של הואיל ואישתרי ומשמע שע"י הואיל ואישתרי יוכל ולהיות נשוי עם ב' אחיות שעל זה צריך דרשה למעט עריות מייבום בכל גוונא.

ואח"כ האיסור הנותר שהרי יש דין שאין איסור חל על איסור אא"כ מוסיף איסור על אנשים אחרים שלא היה להם את האיסור הראשון וכיון שחל על אנשים אחרים חל גם

עליו או בגוונא שאוסר עליו דברים אחרים מיגו שאוסרו בשאר דברים מוסיף עליו איסור גם על הדבר שכבר נאסר בו (ובמקרה הראשון נקרא איסור מוסיף והשני איסור כולל) ובעלמא לא חל על דבר אחד ב' איסורים בזה אחר זה והאיסור השני לא חל משום שכל דין האיסור הוא רק אוסר דבר המותר אבל אם הדבר כבר אסור הרי שהאיסור השני לא מוסיף באיסור וממילא אין לו מקום לחול (וכמו שאין אפשרות של בהמה טריפה פעמים כגון בניקב הריאה ואח"כ ניקב המוח שבכה"ג לא יעבור פעמים על איסור טריפה נמצא האיסור השני רכוב על האיסור הראשון שהוא עיקר האיסור וכשנעקר האיסור הראשון בכוחו לעקור גם את האיסור השני שכל חלותו היא רק באופן של הוספה על הראשון, אבל אין בכוחו להתיר איסור שחל מצד עצמו ובפני עצמו וכך הגדר שהתורה קבעה להתיר האיסורים, כשקבעה להתיר ע"י הואיל ואישתרי אישתרי.

ובתנאי השני שצריך שיחול קודם כל ההיתר לאיסור הראשון לפני שהאיסור השני יחול, הביא הגרא"ו ב' אופנים לבאר א' כל האפשרות היא לגרום לאיסור לא לחול שהרי אין המתיר לגוף האיסור

הנ"ל אלא אומרים שעד כמה שהתורה התירה איסור מסוים יש לה ענין שלא יהיו עוד איסורים אבל רק שמכאן ואילך ימנע את האיסורים מלחול אבל אם כבר חלו אמרינן שאין המתיר לגוף האיסור וסיבת האיסור עדיין קיימת וכיון דחל תו לא פקע.

ב' מכיון שכבר חל האיסור השני הוא יגלגל איסור לאיסור הראשון באותו כח שאם המתיר חל לפני הנותר מגלגל עליו דין היתר כאן ג"כ יגלגל עליו איסור, וכביכול הטומאת קרי מונעת ממצוות טהרת המצורע לחול על איסור הטומאת מצורע כיון שהאיסור השני חל קודם להיתר. ורק אם לא חל קודם להיתר וההיתר כבר חל ההיתר ימנע מהאיסור לחול.

ובצריכותא של הגמ' לדרשה של עליה משום שהיה הו"א להתיר איסור אחות אשה באופן שחל לאחר נפילה שכבר הוזקקה והותרה ליבום, ואח"כ כשהיבם קידש אחותה, לא תעקר מיד האשת אח אלא רק מנועה מיבום מצד האחות אשה וע"י ההואיל ואישתרי גם מצד האחות אשה מותרת והעליה גורם שלאחות אשה לא יהיה היתר ואם רק קידשה ודאי אסורה להתיבם לפנייהם ולגבי

החליצה תלוי במח' אם יש זיקה או אין זיקה, שאם אין זיקה לא תצטרך חליצה ואם יש זיקה יש נידון האם הזיקה דאורייתא או דרבנן שאם זיקה דאורייתא, לא יהיה כח ביד הקידושין להפקיע זיקה דאורייתא אבל בנישואין לכו"ע פקעה הזיקה לגמרי ואם זה דרבנן נצטרך חליצה מדרבנן, ויש מח' בהותרה ונאסרה וחזרה והותרה אי תחזור להיתרה הראשון או לא ועה"צ שתחזור זה משום שרק מנועה מהיבום שאין הכח של "נאסרה" אלא כשנאסרה מיד בשעת הנפילה, אבל חזיא להיתרא ונאסרה אין האיסור יפקיע את הדין יבום אלא רק ימנע אותו ובאופן שפקע האיסור חוזר הנפילה שנאסרה מחזיר את האיסור אש"א לקדמותו ומקבל אלימות וערוה לענין יבום.

ולכא' קשה מה שמצינו לפי הקובה"ע בצרת ערוה שהפטור בעריות מיבום שיש בערוה סיבה להפקיע זיקת יבו"ח ואין זה רק איסור ליבום, מה ההו"א לדון מצד ההואיל ואישתרי שמילא האיסור מתר אבל מציאות הערוה שנשואה תפקיע את הזיקת יבו"ח אא"כ נאמר שרק כשיש איסור יש כח ביד הערוה להפקיע זיקה אבל כשאין איסור אין

הערוה כ"כ אלימה להפקיע זיקת יבו"ח.

והקשה הרע"א שמנין שילפינן מלצרור שהערוה פוטרת צרתה וצרה לא שייך בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי שהרי הצרה הותרה ליבום בשעת נפילה ושוב לא נאסרת אפי' צרתה נאסרת, א"כ באינו פסוק "ואשה אל אחותה לא תקח לצרור לגלות ערותה עליה בחייה" הליצרור עוסק באופן אחד והעליה מדבר באופן אחר. ותירץ הרוה"א שאמנם עיקר קרא עוסק בנשא מת ומת ואח"כ נשא חי לומר שבכה"ג ג"כ יש דין ערוה ליבו"ח מ"מ לאחר שנכתב הפסוק קאי קרא על כל העריות אע"ג שיכלו להלמד מסברה ונמצא הפסוק עוסק בכל העריות לאוסרם והליצרור קאי על שאר העריות ולא על המקרה של הצריכותא של עליה.

והקשו האחרונים שכיון שהואיל ואישתרי הוי סברה ויש פסוק של עליה שבא לאפוקי מאותה סברה נלמד לכל התורה דלא אמרינן הואיל ואישתרי אישתרי. ותרצו שהחידוש בעליה לומר שכל ערוה וערוה היא שם של איסור בפנ"ע וכל הדין של הואיל ואישתרי זה רק באותו שם של איסור דהיינו שיש לכמה איסורים סיבה אחת לאסור

אבל כל איסור הוא הכ"ת שיש בה את הסיבת איסור, וכגון איסור מלאכה בשבת שהציווי הוא "וביום השביעי תשבות לא תעשה כל מלאכה וגו'" אלא שיש ל"ט אופני מלאכה שהם ל"ט אבות מלאכות ולכולם סיבה אחת של איסור דהיינו איסור עשית מלאכה, לצורך מנוחת השבת (ולמ"ד הבערה לחלק יצאת זה גופא קמ"ל הבערה דלא אמרינן שהכל איסור אחד) וכן גם בעריות בכל אופני העריות בין איש לאשה היה הו"א שהכל הוא איסור אחד של קורבה ולא שיש לו כ"א אופנים, וקמ"ל עליה שכל ערוה זו סיבה בפנ"ע.

והוכיחו כן מתוס' ד"ה רבא אמר ערוה גופה לא צריכא קרא וז"ל וא"ת והא לכל הפחות איצתריך לנשא מת ומת ואח"כ נשא חי דלא תימא הואיל ואישתרי אשתרי וי"ל דרבא לית ליה דעולא וסבר דביאה במקצת לא שמיה ביאה ועוד אר"י דיש לחלק דגבי בעל קרי דשם טומאה אחת היא אמרינן הויאל ואשתרי אשתרי דחד לאו הוא דבעל קרי ומצורע אבל הכא דשתי שמות הן לא אמרינן הויאל ואשתרי אשתרי עכ"ל. והתוס' נקט כן בדעת רבא שס"ל שערוה לא צריכא קרא, ולא צריך דרשה של עליה לחדש

שלא אמרינן הויאל ואשתרי נמצא שרבא מעיקרא הבין שאינה אלא ב' שיטות אבל עולא מעיקר הבין שכל הוריות שם אחד ולכן שייך לומר הויאל ואשתרי אישתרי ונקטו האחרונים שעולא לומד מעליה שכל העריות הם חלוקים ולא שייך בהם הויאל ואשתרי אשתרי.

ולכא"ו גם לפי הגדר שנקטנו לעיל שהויאל ואשתרי תלוי במה שאיסור חל על איסור שהאיסור השני רכוב על האיסור השני, וההויאל ואשתרי גורם שיעקר עיקר האיסור ויגרום היתר לאיסור השני שחל עליו לפי דברי התוס' ההיתר הוא רק באיסורים משם אחד, אבל איסורים שלא תלויים זה בזה, כשיופקע האיסור הראשון, השני יחול ואיסור מצד עצמו שהרי סיבת האיסור תמיד קיימת אע"ג שעד עכשיו חלה רק בתור הוספה על האיסור הראשון אבל מכאן ואילך כשפקע האיסור הראשון יחול מצד עצמו. אבל באיסורים שיש מאותו שם של איסור צ"ל שנחשב שאותו איסור עצמו חל פעמים. והגדר של ההיתר בהויאל ואשתרי אישתרי זה רק באותו שם ובאותו מציאות של איסור אבל ב' איסורים שלא מאותו שם אין סברה להתיר [והויאל ואשתרי משמע דהוי סברת חז"ל שהרי לא מצינו לזה

מקור וכן משמע מקושית האחרונים שהפסוק של עליה יגלה בלא אמרין הואיל ואשתרין].

והטורי אבן (מגילה ג: ד"ה ולאחותו וסוה"ד) כתב על תוס' זו"ל: ועוד נ"ל דא"צ לדחוק דרבא פליג הסתמא דגמ' וס"ל דגבי שני שמות לא אמרין הואיל ואישתרי אישתרי אלא ה"ט דרבא דס"ל ערוה גופא לא צריכה קרא דרבא לטעמיה דאמר התם בפ"ג דזבחים דלא אמרין הואיל ואישתרי אישתרי אלא גבי טומאה דדחיה היא בציבור דמה לי חד דיחוי מה לי תרי דיחויים אבל גבי מצורע בהיתרא לא אמרין הואיל ואישתרי אשתרי ה"נ גבי נשא מת ומת דיבום אש"א היתרא הוא ליכא למימר הואיל ואישתרי אישתרי משו"ה קאמר רבא ערוה גופא לא צריך קרא ומה תימא על התוס' שנחלקו דמה בזה כי הדבר ברור כדפי' וכו' עכ"ל.

שבסוגיא שם בזבחים ל"ב: נחלקו אביי ורבא בהואיל ואישתרי שאביי סבר שבמצורע שטומאתו הותרה בעבור טהרתו שפיר שייך לומר הואיל ואישתרי לצרעתו אישתרי לקיריו, אבל בנעשו רוב הכהנים טמאי מתים שיש להם דין של טומאה דחיה בצבור ואע"כ נעשו זבין לא אמרין הואיל ואישתרי

משום שבדיחוי לא אמרין הכי אלא רק מה שנידחה נידחה ומה שלא נידחה לא ידחה. ורבא שם חולק וס"ל שמצורע שהותר, אמרין רק לצרעתו הותר אבל לקיריו לא הותר אבל טומאה שהיא דחיה בציבור מה לי חד דיחויא מה לי שתי דחיות. וע"פ הנ"ל לומד הטורי אבן שטעמו של רבא משום שאש"א במצות יבום הוי התירא ולא אמרין בהכי הואיל ואישתרי להתיר את האחות אשתו, ולעולם גם בב' שמות אמרין הואיל ואישתרי אישתרי.

ולכא' יש לדון מה הטעם שהואיל ואישתרי יהיה רק בדחוי ולא בהיתר. ושמענו ממורה"י שאמר שבדבר שבעצמותו מותר שלא מתחדש לו דין מתיר, אלא בכה"ג לא מותר שהרי אין כאן איסור שמבטלו, בהכי אין סברה שיתיר איסורים אחרים שהרי אין כאן סיבת איסור שההיתר מתירו שע"י כח המתיר לכאן יגלגל היתר לאיסור אחר ורק כשיש סיבת מתיר לאיסור מסוים שייך להעברה לאיסור אחר להתירו. ולפי"ז נצטרך לומר שבמצורע ההיתר להכנס למקדש לטהרתו הוא שמיד שהגיע היום השמיני נסתלק איסור טומאתו ממילא וכך גם באיסור אש"א למצות יבום נסתלק האיסור לגמרי.

ידיד

סימן ז'

בית

מ

ועולא יתכן שס"ל באש"א שאין זה וא"כ כן הוי כח מתיר לאיסור ויגלגל
היתר שמיד ברגע המיתה הותר גם אחות אשתו כמו בדיחוי
מסתלק האיסור ממילא, אלא יש (ועיין ברע"א שחלק בזה על
מצות יבום שמתירה את האיסור הטו"א).

סימן ח'

סוגיית אתיא בהקישא דר' יונה

גמ': ואבעית אימא אתיא בהיקישא מדרבי יונה דאמר ר"י ואיתימא ר"ה בדרי"י אמר קרא כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הוקשו כל העריות כולן לאש"א מה אשת אח שריא אף כל העריות נמי שריין כתב רחמנא עליה א"ל ר"א מצפתי לרבינא מכדי כל עריות איכא לאקושינהו לאחות אשה מאי חזית דאקשת לאחות אשה אקשינהו לאש"א אב"א לקולא וחומרא לחומרא מקשינן אב"א הני תרי איסורי והכא תרי איסורי תרי מתרי לפינן אבל הכא חדא איסורא ותרי מחדא לא ילפינן ע"כ.

הגמ' כאן לא סברה את ההואיל ואישתרי אישתרי ויתכן כפי שהתבאר בתוס' בדעת רבא שבעריות הוי ב' שמות ולא אמרינן הואיל ואישתרי בב' שמות או כמו הטורי אבן שלפי הצד הזה בגמ' שלא אמרינן הואיל ואישתרי משום שאשת אח במצב של יבום הוי הותרה ובזה צ"ל שסברה כרבא שכה"ג לא אמרינן הואיל ואישתרי.

והגמ' אומרת בתרוץ הראשון שלקולא וחומרא מקישים לחומרא ואם זה מפני הספק לאיזה ערוה להקיש א"כ הדין נותן שתצטרך חליצה מספק שמא מקישים לקולא דהיינו לאשת אח שזוקקת ליבום. וברשב"א בב"ק נקט שאין זה ספק למה להקיש אלא הלכה בדיני ההיקשים שאם יש ב' אפשרויות היקש הולכים אחר החמור מביניהם. ועדיין יקשה מדוע אחות אשה חמור מאשת אח, דהיינו מדוע האיסור ליבום שמאידיך נותן גם יציאה לשוק מיד הוי חומרא לעומת האשת אח שזוקק ליבום, ואמנם מתירה לאחים אבל מחייבה בחליצה ואוסרה לעלמא, ומדוע נקבע שהאחות אשה יותר חמור. וביאר מורה"י הגר"א פילץ שליט"א שעיקר הנידון הוא בהיתר ליבום ובאיסור ליבום ומה שע"י האיסור לייבם נולד מזה היתר לשוק אין זה אלא תולדה מהאיסור, שהרי דין כל אשת אח שמת בעלה בלי בנים הוא להתיבם לאחים והנידון האם נאסרת להם באיסור ערוה אחר או לא ומכיון

שעיקר הנידון הוא האם יש כאן ערוה א"כ החומרא היה שיש ערוה והתוצאה היא ההיתר לשוק, ודיני הכרעות הנידונים הם ללכת אחר עיקר הנידון ולא אחר התוצאה. ולכא' כל הנ"ל יתכן אם הפטור ליבום נוצר מהאיסור אחות אשה אבל אם הוא סיבת פטור עצמית מכח הערוה דהיינו שיש דין עצמי בערוה להפקיע זיקה שהרי הגמ' קובעת שמה שאין דין יבום באחות אשה זה דין חומרא וע"כ שזה דין איסור ולא פטור, אלא שהאיסור מוליד פטור, וא"כ יקשה על הקובה"ע שלמד שכל הפטור מיבום זה סיבת פטור מחמת הערוה.

ובתרוין השני בגמ' שבאחות אשה יש ב' איסורים ובאשת אח לבד יש רק איסור אחד ומקשים ב' איסורים לב' איסורים ולא לאיסור אחד וזה לכא' מצד הדמיון בין המלמד לנלמד, שבב' אפשרויות להקיש הולכים אחר היותר דומה. אבל לולי הדרשה של עליה היינו מקישים לאשת אח אע"ג דהוי איסור אחד כמבואר ברש"י שאע"ג ששאר עריות אינם דומים לאשת אח משום שיש בהם ב' איסורים אלא שאין משיבין על ההיקש, אבל מ"מ כשיש ב' אפשרויות להקיש מבואר בגמ'

שהולכים אחר המלמד שיותר דומה לדבר הנלמד.

ולכא' יקשה מה שנחלקו לקמן (ל"ב.) ר' יוסי ור"ש לגבי איסור חל על איסור, שלר' יוסי שאיסור חל על איסור יעבור גם על אשת אח וגם על אחות אשה ולר"ש שאין איסור חל על איסור יעבור רק על האיסור הראשון שחל, וא"כ לר"ש יש לדון מדוע נחשב שיש באחות אשה ב' איסורים, אלא ששם הגמ' נוקטת בר"ש שבהכי תמצי שחל אשת אח קודם לאחות אשה אע"ג שאין איסור חל על איסור והאחות אשה לא חל ומצד האשת אח נופלת ליבום אפ"ה לא תזקק ליבום משום שאיסור אחות אשה מתלא תלי וקאי אי פקע איסור אשת אח אתי איסור אחות אשה וחייל הלכך לא פקע. דהיינו שהסיבה לאחות אשה נמצאת תמיד אלא שאיסור בפועל לא יכול לחול ומ"מ לא נותן אפשרות ליבם, וא"כ זה שייך שפיר גם בשאר עריות ולגבי הסיבה להפקיע יבום שאר העריות יותר דמיין לאחות אשה מאשר לאשת אח.

ובגמ' בדף ז': אומרת שא"א ללמוד לכל העריות דין יבום מאשת אח משום שבשאר העריות יש בהם ב' איסורים ובאשת אח יש רק איסור

אחד ומזה שהגמ' בכל זאת רצתה ללמוד ע"י הקישא דר' יונה משמע כרש"י שלגבי היקש אמרין אין משיבין על ההיקש, אלא רק כשיש עוד אפשרות להקיש שאז מקישים למה שיותר דומה.

אלא שבתוס' בדף ג': ד"ה לא תעשה שיש בו כרת הקשה וז"ל וא"ת ואמאי לא ילפינן מעשה דיבום דדחי ל"ת דכרת דאשת אח וכ"ת דהיינו הא דקאמר לקמן (י"ז:): אלא איצטריך סד"א תיתי אחות אשה במה מצינו מאשת אח דא"כ היכי דחי מי דמי התם חדא איסורא הכא תרי איסורי הא לא מפלגינן בשום מקום וילפינן מכלאים בציצית אפי' תרי איסורי היכי בעי למילף וכו' ועוד דחדא איסורא מיהא נילף מאשת אח אלא ע"כ לקמן לאו בכל דוכתי בעי למילף מאשת אח קאתי אלא דוקא אחות אשה כדמסיק טעמא הואיל ואישתרי ואשתרי ולהכי קאמר תיתי אחות אשה מאשת אח ולא קאמר תיתי מאשת אח וכו' ואר"י דמאשת אח לא מצי למילף בעלמא דלידחי עשה לא תעשה שיש בו כרת דשאני אשת אח דמצותו בכך ואי אפשר בענין אחר לקיים מצות יבום דאל"כ בטלה מצות יבום וכו' עכ"ל.

ומבואר בתוס' שלא ס"ל כרש"י שיש את החילוק בין אשת אח לשאר עריות משום שבאשת אח יש חדא איסורא ובשאר עריות ב' איסורי שהוכיח שהגמ' לא מקפידה על כך בשאר דברים והתוס' למד את הסוגיה בדף ז' אחרת מרש"י שהגמ' שם שאלה מדוע שאחות אשה לא ילמד מאשת אח ומה שעריות שיש בהם איסור אחד לא נלמדים משום מצותו בכך אבל אחות אשה שיש לה ב' איסורים תלמד מהואיל ואישתרי והגמ' התחילה בבמה מצינו בשביל לפרוך זאת וללמוד הואיל ואישתרי, ולפי"ז הגמ' יכולה לפרוך על הבמה מצינו שזה מצותו בכך וגם על זה ההואיל ואישתרי מהני שהרי מצד האש"א שיש לו מצותו בכך יש היתר.

ובמהדורא בתרא (י:): כתב בדעת התוס' הנ"ל שהתרצן שנקט מי דמי התם חד איסורא הכא תרי איסורי וכו' חולק על המקשן גם בהיתר של הואיל ואישתרי וידע שלכך עשה המקשן במה מצינו בשביל ללמוד מהואיל ואישתרי מזה שהמקשן נקט דוקא אחות אשה ולא נקט סתם כמו בכל הלימודים ולכך גם לא תירץ משום מצותו בכך אלא רק לא ס"ל את הסברא של הואיל ואישתרי והמקשן שרצה לבאר ע"י

הואיל ואישתרי הוצרך להוכיח את סברתו כמבואר בגמ' ומנא תימרא דאמרינן הואיל ואישתרי אישתרי דתניא וכו'. ולפי"ז הכא תרי איסורי אין זה תרוץ כלל לבמה מצינו שהרי התוס' כבר בקושיתם נקטו שזה לא פירכא אלא רק גילוי גם שלא מסכים עם הסברא של הואיל ואישתרי וקצת תימה איך זה נכנס בלשון הגמ', וצ"ע.

ומורה"י שליט"א נקט שכונת התרצן במה שחילק התם חד איסורא הכא תרי איסורי שלא מהני הואיל ואישתרי כיון שכבר חל איסור אחות אשה לפני שחל ההיתר ליבום ואע"ג שבגמ' לקמן מחלקת בין אם נשא הבעל ואח"כ נשא אחיו אחותה ומת הראשון לבין נשא הבעל ומת ואח"כ נשא אחיו החילוק הנ"ל הוא ע"פ הגמ' לפני, אלא שהוצרכה לבאר קודם את ההואיל ואישתרי.

ועכ"פ לפי תוס' מה שהגמ' תירצה כאן הכא תרי איסורי והכא תרי איסורי תרי מתרי ילפינן אבל הכא חדא איסורא ותרי מחדא לא ילפינן, הרי אין זה פירכא שאי"א כלל ללמוד תרי מחדא, שהרי התוס' ס"ל שאפ' בעלמא שייך ללמוד לולי מה שהיה האשת אח מצותו בכך אלא זה פריכא רק לגבי היקש שאזלינן בתר הילפותא דדמיא טפי.

תד"ה תרי איסורי מחד איסורא לא ילפינן: וא"ת ולרב אסי אמאי פוטרת איילונית צרתה והא חד איסורא הוא וי"ל דממה נפשך איהי אסירא דילפינן מאשר תלד פרט לאילונית ולהכי צרתה נמי אסורה וכן אש"א שלא היה בעולמו עכ"ל. לכא' בקושינו ודאי לא הקשה על אילונית עצמה שתזקק ליבום שהרי לה יש מיעוט בפנ"ע מאשר תלד אלא רק הקשה שלא ילמד מאחות אשה לגבי הפטור לצרה משום צרת ערוה, שבאילונית מכיון שאינה זוקקת ליבום הרי היא עומדת באיסור אש"א וס"ל לר' אסי שפוטרת צרתה, ומקשה התוס' מכיון שהמקור לפטור צרת ערוה הוא מאחות אשה ובאח"א יש ב' איסורים, א"כ אילונית תלמד מאשת אח רגילה שזוקקת ליבום היא וצרתה ואע"ג שאילונית עצמה יש מיעוט מיבום אבל לצרתה ילמד שאין פטור.

ולא שייך להעמיד את קושית התוס' שלכא' אילונית לא יכולה לפטור צרה ולהלמד מאחות אשה לפי שבאחות אשה יש ב' איסורים ובאילונית רק איסור אחד וכמו שתרי איסורי לא ילפינן מחד איסורא כך חד איסורא לא יליף מתרי איסורי, שהרי התוס' בדף ג' נקט שאין מניעה ללמוד תרי מחד אפי' להיתר, וא"כ

לא יהיה מניעה ללמוד חד מתרי לאיסור, אלא קושית התוס' לכא' שסו"ס אם יש ב' אפשרויות ללמוד א' מאחות אשה לאיסור ב' מאשת אח להיתר - ילפינן חד איסורא מחד איסורא ולא ילפינן חד איסורא מתרי איסורי.

ולפי"ז הדין באילונית אע"ג שהיא אסורה לא תפטור צרתה וכמו שביארנו לעיל (סימן ה') ע"פ הברכ"ש שאם לומדים פטור מיבוי"ח מלקחת - כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ולא מלצורו רק לה יש פטור ואיסור ביבום ולא יהיה פטור לצרתה, והמצב שלה יהיה כאשת אח שלא נופלת כלל ליבום וממילא לא תפטור צרה וה"ה כאן, הבין התוס' שאם אילונית תלמד מאשת אח לא יהיה פטור לצרה וממילא דינה יהיה שאינה נופלת כלל ליבום ואין בה סיבת נפילה וממילא לא תפטור צרתה.

והתוס' רא"ש בדף ג': ד"ה למעוטי דרב ודרב אסי הקשה ג"כ כמו התוס' כאן וע"פ מה שתירץ מתבאר גם תירוץ התוס' כאן וז"ל: וי"ל דממה נפשך היא אסורה כדילפינן מאשר תלד לא אפשר לאקושה לאשת אח דהא מותרת היא הלכך ע"כ ילפינן לה מאחות אשה לפטור גם צרתה עכ"ל. ומבואר

שודאי האילונית שאסורה לא נלמד להיתר מהאש"א אלא רק משום צרתה היה צד להקיש לאש"א הנופלת ליבום להתירה, ודחה התוס' רא"ש משום שאילונית אסורה לא תלמד מאש"א שמותרת אלא מאחות אשה אע"ג שיש בה תרי איסורי שמקשים מאיסור לאיסור ולא מהיתר לאיסור.

והתוס' בתירוצו הוסיף וכן אשת אחיו שלא היה בעולמו ע"כ. ולכא' מבין התוס' שבאש"א שלא היה בעולמו יש איסור אחד ופוטרת צרתה, ומשמע שאע"ג שבכ"ת של אשאשה"ב שתפטור צרה צ"ל שנפלה ב' פעמים ליבום מב' אחים בעבור שצרתה מצד עצמה מותרת לנולד דהיינו שהיתה בעולמו של הנולד ואח"כ מת בעלה וזה יתכן רק בנפילה שניה, ולכא' הרי יש איסור אשת אח מכל אח ואח וא"כ הוי ב' איסורים וודאי שתפטור צרה, ומשמע מתוס' שמכיון ששניהם משם אחד של איסור אשת אח לא תאסר בהם פעמים, אלא הוי איסור אחד כמו בהמה שיש בה ב' סיבות של טריפה שלא נאסרת פעמיים.

וא"כ ילה"ק מדוע לא הקשה התוס' גם מאשאשה"ב שלא תפטור צרה כיון דהוי רק חדא איסורא,

ומדוע בזה פשיטא ליה לתוס' ששייך להקיש רק מאחות אשה אע"ג דהוי ב' איסורים.

ויתכן שבאש"א שלה"ב בנפילה שניה כבר יש בה נאסרה ויש בה איסור אש"א מנפילה ראשונה וזה המונע מלייבם בזה יותר דומה לאחות אשה בנפילה ראשונה, שהאש"א שבה זוקק ליבום, והאחות אשה מעכב מיבום, ופוטרת צרתה, ואע"ג שבאש"א שלה"ב יש רק איסור אש"א אחד, האש"א שמגיע מצד השני לא חל ולא זוקק ליבום שעכ"פ אסורה משום ערוה משא"כ אילונית שהאש"א שבה זוקק ליבום וכל האיסור הוא איסור לאו ממיעוט של אשר תלד והאש"א בעצמו שזוקק ליבום ס"ד לתוס' שלא יפטור צרה באותה נפילה, ובזה הקשה בתוס' שנלמד מאש"א שלא תפטור צרה, ובמסק' שמקשים מאחות אשה לומדים שהאש"א בעצמו באותה נפילה פוטר את צרתה.

וכתב התוס' וז"ל: אבל קשיא מ"ט דמאן דפליג אדרב אסי וי"ל דכיון דאילונית לאו בת ייבום היא

בשום מקום חשיבא צרתה כצרת ערוה שלא במקום מצוה דשריא ולא דמיא אילונית לחייבי עשה דילפינן בפ"ב לחליצה דאילונית מיעטה הכתוב בהדיא ולא הוי בכלל היתר אש"א עכ"ל.

ובקושיתו לכא' הבין שמאחר שאילונית אסורה אין סברה לומר שיוקש לאש"א שלא פוטרת צרתה משום שהיא מותרת, וא"כ מדוע שלא תלמד מאחות אשה לפטור צרה. ותירץ שמכיון שלא שייכת ביבום כלל דהיינו שיש בה פגם מצד גופה שמונעה מיבום לעולם, אין סברא לומר שהתורה נתנה לה גדר של נופלת ליבום ונאסרת, ואפ' מצד האש"א לא יהיה סיבה ליבום בה כלל, אלא ודאי כלפי דין יבום היא כממשיכה להיות נשואה, או כאש"א שיש לו בנים שאינה בתורת יבום, וממילא צרתה היא כצרת ערוה שלא במקום מצוה שלא נפטרת, ומתבאר כאן שבעבור שתפטור צרה צריך שיהיה מצד האשת אח שבה סיבה לנפילה ומניעה ואיסור חיצוני ואז האש"א בעצמו יכול לפטור צרה.

סימן ט'

סוגית כל היכא דאיכא תרין לקוחין

גמ' דף ח': רבי אומר ולקח ולקחה ויבם ויבמה לאסור צרות ועריות מידי צרות כתיבא הכא ועוד צרות מלצרור נפקא לצרור מפיק לברבי לכדר"ש צרה הכא כתיב הק' א"כ לימא קרא ולקח ולקחה כל היכא דאיכא תרי לקוחין דאי בעי נסיב האי ואי בעי נסיב האי שריא ואי לאו תרויהו אסירן ויבמה במקום יבום הוא דאסירא צרה שלא במקום יבום שריא צרה וכו'. ורש"י מבאר את הדרשה מולקחה שמשמע שלוקח אשה מסוימת נמצא שיש לו עוד אפשרות של לקיחה באשה אחרת והוא לקח אותה א"כ מדויק שלוקח אשה שגם צרתה ראויה ללקוחין אבל אם יקח אשה שצרתה לא ראויה ללקוחין אין זה ולקחה אלא ולקח שהרי רק היא היחידה ששייך שיקח, והפסוק ולקחה בא לומר שאם אחת מהנשים לא ראויה ליבום גם צרתה לא תתייבם. ולאחר שהצרת ערוה מתמעטת מיבום חל בה נאסרה והאשת אח שבה יהיה ערוה ליבום לנפילה שניה ויפטור את צרת הצרת ערוה.

תד"ה כל היכא דאיכא תרין לקוחין כו' וא"ת חייבי עשה נמי ליתסרי לצרה דליכא למימר דאי בעי האי נסיב ואי בעי האי נסיב עכ"ל. דהגמ' בדף כ' דנה לגבי חייבי לאוין אי אתי עשה ודחי ל"ת או לא אבל לגבי חייבי עשה אין צד שיבא העשה של יבמה יבא עליה וידחה את האשה שיש באשה זאת לנישואין, וא"כ שתפטור גם צרה.

וכתב התוס': ועוד תימה דהשתא ליכא בצרת ערוה כרת וא"כ תבעי חליצה כמו חייבי עשה דמרבין להו מיבמתו בפרק שני עכ"ל. ששם הגמ' חילקה בין חייבי עשה [וחייבי לאוין] אלא שלמסקנא עולים מדאורייתא ליבום] שאינם עולים לייבום ועולים לחליצה, מיתורא ד"יבימתו" לבין חייבי כריתות שאינם עולים לא ליבום ולא לחליצה מדרשה מואם לא יחפוץ וגו' הא חפץ מיבם, וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה. והגמ' תולה את החילוק בדרשות באם תופס קידושין או לא, שאם תופס

קידושין עולה לחליצה ואם לא תופס קידושין אינה עולה לחליצה. ולפי"ז מקשה תוס' הרי כיון שבצרת ערוה לא נלמד מלצורר א"כ אין מקור שיש בה איסור ערוה של אש"א, וא"כ יתפוס בה קידושין ותזקק לחליצה, ורק לחכמים שדורשים פטור לצרה מלצורר דהוי בפרשת עריות שיש בה עונש ואזהרה כמו שדורשת הגמ' בדף ג' לא יתפוס בה קידושין וממילא תתמעט מחליצה.

וכתב התוס': וי"ל דחייבי עשה דאיתרבו לחליצה ואית בהו זיקה קצת הוו בכלל ולקחה וא"כ צרת ערוה ע"כ לא בעיא חליצה דאי בעיא הוי בכלל ולקחה עכ"ל. וביאר מורה"י שליט"א שחליצה משמע מקצת לקוחין, או משום הזיקה שהחליצה מוכיחה שיש עדיין זיקה ויש בה מקצת שם לקוחין, או שעצם החליצה שיש בה מקצת הקמת שם נחשבת כלקוחין (ובירושלמי יש צד שנחשב כלוקח ומגרש) וממילא חייבי עשה נחשב שיש לקוחין בה ובצרתה, ולכן צרתה עולה לייבום שלא מתמעט מולקחה. ובצרת ערוה בערוה עצמה לא מתקיים אפ' מקצת לקוחין שהרי היא ודאי אינה עולה לא לייבום ולא לחליצה מתמעט מאם לא יחפוץ וא"כ גם

בצרתה לא יהיה שום ליקוח שמה שיש במי שאינה ראויה ליבום יש גם בצרתה אם ממעטים מולקחה, והרי ולקחה ממעט גם שלא יהיה חליצה, נמצא בעבור שבצרה לא יתקיים אפ' מקצת לקוחין בהכרח שגם חליצה לא יהיה בה, וא"כ תדרש מהכל שאינו ויהיה בה איסור אשת אח ותפטור את צרת הצרת ערוה.

וכתב התוס': ועוד ולקחה משמע לשון תפיסת קידושין הלכך חייבי עשה דתפסי בהו קידושין הוו בכלל ולקחה עכ"ל. שבתורה כתוב כי יקח איש אשה ומשמע שע"י לקיחה עושים קידושין וחייבי עשה שתופס בהם קידושין ג"כ יתרבו מהולקחה לומר שיש בהם ליקוח, ואם חייבי עשה שלא עולים ליבום ועולים לחליצה נחשב שיש בהם לקוחין, וצרתה ממילא עולה לייבום, א"כ בחייבי כריתות שלא תופס קידושין וממעטים את הצרה מיבום, ימעטו גם מחליצה, שהרי אם יש חליצה בהכרח היא כחייבי עשה שיש בה מקצת לקוחין וא"כ לא תתמעט מהולקחה שהולקחה אומר שכמו שבאינה ראויה לליקוח אין ליקוח גם בצרתה לא יהיה ליקוח (כך שמעתי לפרש מא' מבה"ח נ"י).

וכתב החזו"א (סימן קל"ד) ומכאן מוכח דעת התוס' דחייבי עשה ול"ת כגון אלמנה מן הנישואין אם בעלה קנאה ואין כאן איסור אשת אח דאם איתא דיש כזה איסור אשת אח ואפ"ה צריך חליצה ולא ממעטינן מחליצה אלא היכי דאיכא עליה איסור כרת מקודם זולת איסור אשת אח המת א"כ תקשי לרבנן נמי צרת ערוה תהא צריכה חליצה דהא איסור צרה אינו אלא משום אשת אח המת ואינו איסור חדש שצרת בתו כבתו אע"ג דלמאי דבעי למיסר צרה שלא במקום מצוה הוא איסור חדש מ"מ למאי דמסקינן דאין איסור צרה אלא במקום מצוה האיסור הוא משום אשת אח ועי' וכו' עכ"ל.

והחזו"א בהנ"ל בא להוכיח לגבי מה שהסתפק הפרשת דרכים (דרך מצותך ח"ג ד"ה ודע דהא דידמה) האם בחייבי לאוין ועשה שאינם עולים ליבום ועולים לחליצה, אם בא עליהן היבם האם עבר רק על העשה או הלאו, או גם על איסור אשת אח, כמו שבשאר חייבי כריתות כגון אחות אשתו כשבא עליהן היבם עובר בין על האחות אשתו ובין על האשת אח, ולכא' הנידון האם היבמה זקוקה רק לחליצה, וליבום לא זקוקה כלל ואם יבא עליה היבם לא יפטור את צרתה מיבו"ח והיבמה

עצמה לא יועיל בה גט שהרי לא קנאה כלל או שזקוקה בין ליבום ובין לחליצה ומצד האשת אח אין איסור כיון שזוקק ליבום, אלא שאין בכח העשה לדחות את העשה או הלאו שבחייבי לאוין ועשה, ואם בא עליה היבם אע"ג שודאי עבר על העשה והלאו, ומ"מ לא עבר על האיסור אש"א שהרי הוא זוקק ליבום וממילא ע"י הביאה הזאת תפטור את צרתה והנידון הנ"ל הוא ע"פ הגמ' בדף כ"א לגבי אלמנה מן האירוסין שיש בה רק לאו והגמ' דנה באם בא עליה אם פוטרת צרתה או לאו ותולה זאת בנידון לעיל האם ביאה ראשונה בחייבי לאוין מותרת משום דאית עשה ודחי ל"ת או אסורה כיון דאפשר בחליצה, אבל בחייבי עשה אפ' ביאה ראשונה לא נדחית, אלא ששם ודאי לא התרבתה ליבום. ולפי מסקנת הגמ' שם שחייבי לאוין ביאה ראשונה מותרת, ואם בעלו קנו יש להסתפק לגבי חייבי עשה שבהם אין העשה של יבמה יבא עליה דוחה את העשה שבהם וממילא לא יקנו, מדוע שלא יקנו, האם משום האיסור אשת אח, או שאמרינן שודאי אין בהם איסור אשת אח משום שזקוקה לחליצה ועכ"פ לא יקנה מטעם אחר, או מפני שלא התרבה זיקה ליבום כשיש עשה, או שאע"ג שהתרבה

זיקה גם בכה"ג של עשה, אבל מ"מ האיסור עשה מונע מלקנות, ולגבי האיסור אשת אח לא יהיה כלל מהני הזיקה.

והחז"א (שם בתחילת דבריו) מוכיח מהתוס' ממה שמרבים חייבי עשה לחליצה מוכח שאין בהם איסור אשת אח שהרי אם היה בהם אש"א היה הפקעה לזיקה וגם חליצה לא יהיה בהם, וממילא מקשים שגם צרת ערוה תצטרך חליצה והאיסור ליבם הוא רק מהולקחה שלא מתקיים כאן ב' לקוחין אז גם בצרה לא יתקיים ליקוחין אבל חליצה יהיה שהרי אין מקום שהתחדש בה אשת אח. ואם יבמה קנאה ועובר בעשה של ולקחה, וכן צרת חייבי עשה תהא אסורה להתיבם מהפסוק של ולקחה, אבל למי שלומד מאחות אשה, בצרה יש איסור של אשת אח ממה שמרבים אותה ואת צרתה לעונש, וממילא אין מקום להקשות שיהיה בהם חליצה.

ומכאן מוכיח החז"א שבחייבי עשה אין איסור אשת אח, שאם היה בהם איסור ואפ"ה עולים לחליצה, וכל המיעוט לחליצה זה מהאיסור ערוה שביבמה, א"כ בצרת ערוה הרי אין איסור מלבד האשת אח גם לרבנן שמרבים מלצרור, ששם לא מתרבה אלא שהאשת אח שלה

אוסרה לעונש ולאזהרה, וא"כ התוס' היה צריך להקשות בין על רבנן ובין על רבי שהצרת ערוה תזקק לחליצה, וממה שמקשה רק על רבי משמע שהקשה מצד מה שאין מקור לאיסור אשת אח ולכן מה"ת שלא תזקק לחליצה.

ומוסיף החז"א שלצד שהצרה תאסר שלא במקום מצוה מוכח שיש איסור חדש שהרי מדובר שם לגבי איסור קרובי הצרה שאין להם בה איסור אשת אח ומוכח שהצרה מעבירה איסורים אליה מצד מה שהיא ערוה, אלא שלמסקנת הגמ' שאין איסור צרה אלא רק במקום מצוה האיסור הוא משום אשת אח.

אלא שבגרי"ז (יבו"ח) מוכיח מהגמ' הנ"ל שכותבת כי איצטרך קרא למיסרי צרה שלא במקום מצוה מ"ט א"ק עליה במקום עליה הוא דאסירא שלא במקום עליה שריא וזה לשון הגרי"ז הרי דבמקום עליה מיהת הצרה בעצמה איסורא רביץ עלה כדין ערוה עכ"ד. ושם נוקט הגרי"ז שצרה כן מקבלת איסור לגבי היבום כערוה עצמה ועיין במש"כ לעיל סימן ב' להקשות על הגרי"ז מדברי רש"י והרשב"א והעלתי בס"ד לפי מה ששמעתי ממורה"י שליט"א שלדעת הגרי"ד היא ערוה רק לענין

יבום אבל מכיון שפקע הזיקה ולא מתקיים בה דין יבום כלל ממילא קאי באיסור אשת אח. אלא שלפ"ז הפטור לחליצה בצרת ערוה הוא משום האיסור שעבר מהערוה שמפקיע זיקה, וא"כ להגרי"ז דוקא מלצורו שייך ללמוד שהאיסור של הערוה עובר לצרה שראיית הגרי"ז לזה ממה שהלצורו כתוב בפרשת עריות משמע דהצרה ג"כ ערוה. אבל לרבי שדורש את הצרה מולקחה דבעינן ב' לקוחין, לא יאמר שהצרה היא איסור אלא רק מצד האש"א וממילא מקשה התוס' שתזקק לחליצה ושייך לומר שהגרי"ז ילמד בקושית התוס' שאפ' יש בה אשת אח מה"ת שאיסור אש"א מפקיע חליצה ומה שמצינו שיש הפקעת חליצה לרבנן זה משום האיסור ערוה שנוסף בה מצרתה, וא"כ לפי הצד הנ"ל יש איסור אש"א בצרת ערוה אבל הוא לא סותר לדין חליצה שבה, שכל האיסור הוא רק משום שהביאה היא שלא במקום מצוה מחמת העשה של ולקחה, ולפ"ז גם בחייבי עשה שייך שיהיה בהם איסור אש"א אלא שהוא לא סיבה להפקעת הזיקה.

אלא שאפ"ל שבהו"א של תוס' שמקשה שלרבי שלומד מהולקחה יהיה בצרת ערוה חליצה שאין בהם כריתות המפקיע זיקה, גם

אש"א לא יהיה בצרת ערוה, ורק לאחר שיודעים שאין בהם חליצה ואמרינן בהו כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה מגיע האיסור אשת אח, אבל קודם לכן יהיו כשאר חייבי עשה שאין בהם איסור אשת אח, ושני הצדדים הנ"ל לכאור' תלויים בנידון של הפרשת דרכים אם בחייבי עשה יש איסור אשת אח על אף שיש בהם חליצה או לא.

ובתרוין של תוס' שולקחה משמע שלקוחין יש גם בחליצה, נמצא שבהכרח בצרת ערוה אפ' חליצה אין בהם, ובזה אומר הגרי"ז שלדעת רבי שלא לומדים מלצורו לא אמרינן שהתחדש שהערוה מעבירה איסור לצרתה, שהרי לומדים רק שאין בה לקוחין ולרבי הצרת ערוה לא נמצאת בפרשת עריות, וע"כ אמרינן שיש רק סיבת פטור מיבו"ח שעוברת מהערוה לצרתה ומתחדש בצרה איסור אש"א.

ולגבי הנידון של הפרשת דרכים האם בחייבי עשה שאם בעלו לא קנו יש איסור אש"א, או שהאיסור אש"א נמצא רק כשפקע הזיקה לגמרי נחלקו בכך רבותינו האחרונים כדלהלן: הקובה"ע (בסי' כ' אות ח') על הגמ' בדף כ"א כתב וז"ל מיתיבי ואם בעלו קנו תיובתא. והיינו דאי

נימא דאסור מדאורייתא משום דאפשר לקיים ע"י חליצה אם בעלו לא קנו וקשה דמאיזה טעם לא יקנה בחייבי לאוין ומאי שנא מיבימתו נדה שקנאה וצ"ל דשאני נדה שעומדת לטבול ולהטהר כמ"ש הרא"ש ולפי מה שנסתפק בפרשת דרכים דבחייבי לאוין ועשה איכא איסור אש"א וה"נ בחייבי לאוין גרידא לפי הס"ד דמיקרי אפשר לקיים שניהם אתי שפיר דמשו"ה אינו קונה. אבל אם נאמר דליכא איסור אש"א קשה דלמה לא יקנה דנהי דהעשה אינו דוחה לל"ת הא מ"מ גם הל"ת אינה דוחה לעשה ואין לומר משום מצוה הבאה בעבירה ולהאי טעמא אין טעם לחלק בין נדה לחייבי לאוין ומוכח מזה דע"י איסור הלאו נפקע דין יבום לגמרי וצ"ע מאיזה טעם עכ"ל.

ומשמע מדבריו שהאיסור אש"א הוא עצמו הגורם שלא יקנה בחייבי עשה ולכא' יקשה מדוע שיהיה איסור אש"א הרי יש זיקת יבו"ח שמצד העשה אין הפקעה לזיקה שהרי עולה לחליצה.

וכתב לו הג"ר שלמה היימן (מכתבים בסוף הקובה"ע במהדה"ח) ולדעתי ע"כ לא נסתפק הפרשת דרכים לומר שחייבי לאוין ועשה חייב משום אש"א היינו משום

דאם בעלו לא קנה אבל אם היינו אומרים דאם בעלו קנו בודאי אף דלכתחילה אסור לייבם משום דאין עשה דוחה ל"ת ועשה מ"מ לא היה חייב משום אש"א א"כ לא שייך להסביר הא דאם בעלו לא קנה משום דחייב משום אש"א אדרבה הא דחייב משום אש"א הוא משום דאם בעלו לא קנו ועדיין צריך טעם אמאי אם בעלו לא קנו עכ"ל.

דהיינו שטוען שלכא' כל מה שיכול לחול האיסור אש"א זה רק לאחר שפקע הדין יבום ואין עליה זיקה עד שאם בעלו לא קנו ומאז ממילא קאי באיסור אש"א אבל לא שהאיסור אש"א מעצמו גורם שלא יקנה שהרי הוא מצד עצמו זוקק ליבום שהעשה שמבטל את הזיקה גורם שאם בעלו לא קנו וממילא קאי באש"א וזה גופא קשיא מדוע כח העשה אלים כ"כ להפקיע זיקה הרי תופס קידושין וזקוקה לחליצה וא"כ הדין נותן דאם בעלו עברו על העשה אבל מ"מ לא ידחה את זיקת יבמין מהאש"א וא"כ יועיל שיקנו ותפטר הצרה לשוק.

והנראה לבאר בדעת הקובה"ע שהעשה שבאשה דוחה את המצות יבום, אבל עדיין זיקת יבמין עליה, ומכיון שאין מצוה אין

דבר הדוחה לאיסור אשת אח וממילא האיסור אשת אח גורם להפקעת הזיקה. אומנם בדרשה של בימתו מתחדש שההפקעה בחייבי עשה הוא רק לזיקת היבום ולא לזיקת החליצה. נמצא שאין האש"א מפקיע את הזיקה לגמרי אלא רק לענין שלא יהיה בהמעשה מצוה בביאה. וזה דוקא היכא שיש בה איסור עשה שמבטל לגמרי את מצות היבום ממנה, אז נגרם הפקעה לזיקה ע"י האש"א, אבל בקטן ליבמה גדולה דאמרינן תגדלנו דהיינו שמוותרים זה לזה אפ' שלא מתקיים בהם מצות יבום משום שהותר האש"א על מעשה שאמור להועיל ליבום, ולא שהמצוה בפועל דוחה, אלא מעשה הראוי ליבום דוחה. ובעצם גם בקטן יש מצווה אלא שיש חסרון בפועל שהמעשה שלו אין שם מעשה לענין יבום, וממילא נדחה באיסור אש"א. אבל בחייבי עשה העשה מבטל את המצות יבום לגמרי.

והר' שלמה היימן טוען שהזיקה תלויה במצוה, והאיסור אש"א לא מתחיל כל עוד יש זיקה, וע"כ שהעשה מפקיע גם את הזיקה מלבד המצוה אם נאמר שיש בה אש"א ואם נאמר שאין בה אש"א יהיה כן משום שיש בה עדיין חליצה נמצא שעדיין יש בה מצות יבום ולא יתכן שיהיה

אש"א כי א"כ תהיה כשאר חייבי כריתות.

ולפי הר' שלמה היימן נראה לבאר בגמ' הא דחייבי לאוין ועשה אם בעלו לא קנו הוא שלא התרבה שמצות יבום דוחה ל"ת ועשה ונדרש מיבמתו שעל כל פנים עולה לחליצה וזה אומר שבחייבי עשה הזיקה מתחלקת בין הזיקת יבום לזיקת החליצה, והעשה מבטל את זיקת היבום וזיקת החליצה נשארת, א"כ מה שאם בעלו קנו או לא לא תלוי באיסור אש"א אלא האם בכח העשה לדחות את המצות יבום עד שלא תשאר זיקה או לא.

ולכא' יש לדון לפי הצד השני של הפרשת דרכים שבחייבי עשה לא יהיה בהם איסור אש"א, והטעם הוא משום שמצינו שעולים לחליצה, וז"א שתופס בהם קידושין ואם יש בהערוה באש"א איך שייך שעדיין נשאר בה זיקה. ולכא' להצד הנ"ל צ"ל שבחייבי עשה אם בעלו קנו שע"כ עדיין יש בה זיקה ומצות יבום, רק שאין העשה דוחה ל"ת ועשה, ואיך יתכן שהעשה יפקיע מצות יבום לגמרי ממנה ובכל זאת לא יהיה בה איסור אש"א, אלא בהכרח לצד הנ"ל שאין בה אש"א אם בעלו קנו כי עדיין יש בה זיקה בין לגבי היבום ובין לגבי החליצה.

וכן החז"א שהוכיח מתוס' שאין בחייבי עשה איסור אש"א נקט משום מה דחזינן שעולה לחליצה, ומוכח שאם יש בה אש"א זה סיבה להפקיע כל הזיקה לגמרי.

אלא שיקשה על הצד הנ"ל הגמ' בדף כ"א שמסתפקת בחייבי לאוין האם כשבא עליה פטר צרתה או לא פטר צרתה ותלתה זאת שאם אמרינן שחייבי לאוין יש בהם רק גזירה ביאה ראשונה אטו ביאה שניה ומדאורייתא ביאה ראשונה מותרת א"כ יפטרו צרה אבל אם אמרינן שמכיון שאפשר לקיים הקמת שם ע"י חליצה לא הותר הלאו, לא יפטור צרה והגמ' הוכיחה מפצוע דכא שאם בעלו קנו אע"ג דהוי חייבי לאוין ע"כ שביאה ראשונה מותרת והותרה מצות יבום משום שהעשה דוחה לל"ת וא"כ יפטרו צרה ג"כ, ולפי"ז כשאין העשה דוחה ל"ת ועשה כגון באלמנה לכ"ג פשוט לגמ' שלא יפטרו צרה וע"כ צ"ל שאם בעלו לא קנו שהרי אם יקנו מדוע שלא יפטרו צרה כמו שהוכיחה הגמ' לגבי חייבי לאוין. ובשער המלך (יב"ח פ"ו הי"א) הקשה כן על המהרש"א בגמ' שם שנקט שכל המח' באלמנה מן האירוסין זה רק לגבי לפטור את הצרה אבל לגבי היא עצמה סגי לה בגט ולא צריכה

חליצה וז"ל שם דאפ' למ"ד אין עשה דוחה ל"ת והכא לא מקיים בה מצות יבום מ"מ הרי היא כאשתו לכל דבר דהא קידושין תופסים בחייבי לאוין וסגי לה בגט ואפ' באלמנה מן הנישואין איכא למימר הכי לכ"ע דסגי לה בגט דקידושין תופסים בח"ל ועשה עכ"ל המהרש"א שם. ומוכח שלמד שאין בחייבי עשה איסור אש"א ואם בעלו קנו וא"כ מקשה עליו השער המלך מה ראיית הגמ' ממה שאם בעלו קנו ולומר שגם יפטרו צרות הרי לדברי המהרש"א גם כשקנו לא פוטרים צרות.

והשער המלך כתב ליישב דברי המהרש"א, שאם בעלו קנו קאי בסיפא דבריייתא שאם פצוע דכא ושאר הפסולי קהל שם בעלו קנו, וברישא כשמתו הפצוע דכא והכרות שפכה וסריס אדם והזקן ויש להם אחים ולהם נשים ועמדו אחין ועשו מאמר בנשותיהן קנו, ושם הרי קנו לגמרי וגם פוטרים את הצרות ומשמע יבום מעליא, ובסיפא כתוב שאם הפסולים בעלו קנו ואסורים לקיים ואם היה להם גם דין פטור לצרות הבריייתא היה לה לפרט זאת כמו שפירטה שאסור לקיים שבזה חילקה בין הרישא לסיפא, וממה שכתוב שאם בעלו קנו אמרינן דומיא

דרישא שאם בעלו קנו לגמרי גם וא"כ לא יתכן שיהיה בה עדין מצות
 לגבי הפטור צרה. וגם ראיית הגמ' יבום מאחר שכבר קנאה ע"י זה
 לגבי חייבי לאוין, אבל לגבי חייבי הפקיע את המצות יבום, אלא שלא
 עשה יש להם דין אחר שאע"ג שאם אמרינן שבאמת נתקיימה המצוה
 בעלו קנו אבל לא יפטרו הצרות, והוקם לה שם שלענין זה לא התרבה
 שהרי לגבי המצוה לא נחשב שקיימו עשה דיבמה יבא עליה וע"כ הצרות
 אלא רק שקנו לגבי האישות והזיקה עדיין ישארו זקוקות למצות יבום
 כמו שקידושין בעלמא תופסים בה ולא יפטרו.

סימן י'

בתוס' דבעלת התנאי (ח"א) ובמה' הרמב"ן והרשב"א בחליצת בעלת התנאי

גם מאותו פלוני, ואם תנשא לו מבטלת את הגירושין למפרע, שכך התנה עימה. ור"א נוקט שאין זה שיוור וחכמים ס"ל דהוי שיוור בכריתות הגט שהרי בכל שעה יכולה להמצא שאינה מגורשת נמצא התנאי משעת הכריתות של הגט.

ולפי"ז אם נשאת לאח של אותו פלוני שהבעל התנה שאסורה להנשא לו ומת בעלה בלי בנים ונפלה ליבום לפני אותו פלוני ואם ייבמה יתבטלו למפרע הגירושין ואינה יבימתו אלא אשת הראשון, ובכה"ג נוקט התוס' שאסורה להתייבם ופטורה גם מן החליצה משום שנחשבת לאשת איש כלפיו ותפטור גם צרתה.

וזה צריך ביאור שהרי כל עוד לא עברה על התנאי אמורה להזקק ליבום ומדוע שתפטור מחמת מה שיהיה בעתיד. והר"ש שקאפ נקט לענין אחר שכל חלות שאם היא תחול ע"י מה שחלה יוצר סיבה להפקעתה מעיקרא לא יכולה לחול

דף י': תוס' ד"ה לעולם לית ליה לרבי הני כללי ובפלוגתא קמיירי. וא"ת ליתני אשת איש שפוטרת צרתה כגון דאמר לה ה"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי לפלוני דפליגי בהמגרש ר"א ורבנן דלר"א הוי גט ואסורה לפלוני ואם נשאת לאחריו ומת פוטרת צרתה ואע"ג דאסורה לכל אדם אפי' לר"א מדרבנן עד שימות המגרש או הפלוני דחיישינן שמא תנשא לו לאחר שתתאלמן או תתגרש מזה ונמצאו בנים ממזרים וכו' מ"מ לוי דקתני נמי דאי, כדאמרינן לקמן קשה דליתני נמי להך עכ"ל.

דהיינו שמה שהמשנה נקטה ט"ו עריות דוקא הוא משום דבפלוגתא לא קמיירי והגמ' דנה שיתכן שאפ' בפלוגתא קמיירי אבל יש רק ט"ו עריות, וע"ז מקשה תוס' שמצאנו מח' בגיטין לגבי המגרש ע"מ שלא תנשא לפלוני והגמ' בצד אחד נוקטת שנחלקו דוקא בע"מ דהיינו שעושה תנאי עימה שלא תנשא לפלוני אבל כשמגרשה מגרש

ויתכן שהביאור בזה שכשהחלות רוצה לחול מתעורר כנגדה סיבה נגדית להפקיעה ואפי' לא חלה עדין החלות יש כבר סתירה בעצם מה שרוצה לחול ומעמידים על המצב הקיים בלי חידוש. וא"כ נאמר ג"כ שלא יהיה דין יבום משום שבאופן שיעשה בה מעשה יבום תחשב לאשת איש מעיקרא וממילא בכוחה גם לפטור צרתה.

אלא שלכא' כל הדין של הר"ש זה דוקא בחלויות אבל כאן לעצם דין יבום אין כאן סיבה שמבטלת ומפקיעה אותה אלא ע"י שמתבטלים הגירושין ממילא אין ליבום מקום אבל אין כאן סתירה ליבום. ורק במעשה ביאה יש סיבה שעל ידה יתבטל התנאי, אבל בזיקה עצמה לא מונח סיבה שאם היבום יחול יופקע הדין יבום, ועוד שהרי הזיקה חלה בלי קשר למעשה יבום שיהיה בעתיד, אלא הוא רק סיבה למעשה יבום, אבל לעצם הזיקה אין הפקעה עכשיו אא"כ נאמר שכל הזיקה תלויה באפשרות לייבום ומכיון שלא יתכן אפשרות לייבום גם אין זיקה אלא שמ"מ יקשה שלחלות היבום עצמו אין הפקעה, אלא ההפקעה נולדת ממה שהתבטל דינה להיות יבמה, וזה כבר תלוי במעשה ביאה, שלמעשה א"א לומר שמכיון שמיד

יחול עליו איסור אינו מעשה, והרי כרגע דינה הוא שהיא אשת אחיו וההפקעה היא לדין אשת אח וממילא אין מקום לייבום שכבר אינה אש"א, אבל כל עוד היא אש"א יחול שפיר דין יבום שלחלות הזאת מצד עצמה אין דין הפקעה. וכן יקשה על הנ"ל נהי דלא חל דין יבום בה מדוע שתפטור צרתה הרי אם יש לה דין של אשת איש אין לה דין של אש"א, ואשת איש כשהיא לא אשת אח לא פוטר את הצרה. והרי קושית התוס' שאשת איש תפטור צרתה. ולפי הר"ש שקאפ אמורה להיות רק אשת אח בלי זיקת יבום כלל, וא"כ הוי כצרת אילוניית למ"ד שלא פוטר צרתה. אלא ע"כ צ"ל שמכיון שאסור לה לגרום לעצמה לעבור למפרע על איסורים ממילא אסורה להתייבם ועדיין צ"ב כיצד זה יפטור את הצרה.

וכתב התוס': ולמאן דנפקא ליה מאחות אשה ניהא דלא דמי הך לאחות אשה דע"מ שלא תנשא שריא ליה בזנות וע"מ שלא תבעלי יכולה היא להתקדש לו ולא דמיא לאחות אשה ובע"מ שלא תנשאי ולא תבעלי נמי אי חשיב שיור כמו בחוץ מפלוני א"כ שריא ליה כי נשאת לאחיו קודם ואפי' אי לא חשיב שיור מ"מ לא דמי לאחות אשה דהתם

בשעת נפילה הוי אחות אשתו אבל
הכא בשעת נפילה אינה אשת איש
עד שתבעל לו עכ"ל.

התוס' נוקט שאם לומדים פטור
לצרה משום אחות אשה
צריך שתחשב לאחות אשה בעבור
שיעברו דיני הערוה לצרתה, שדיני
הפטור נולדים מכח מה שהוא עכשיו
ערוה, אבל בתנאי אע"ג שאם יבא
עליה היבם כרגע בכל מצב בין
בשוגג ובין במזיד דהיינו לשם זנות
הרי שיהיה בה נעשית כאשתו לכל
דבר ותמיד יתחדש בה הדין אשת
איש אבל מכיון שבתנאי עצמו מונח
אפשרות שתבעל לו ולא תאסר כגון
בגוונא שלא נשאת לאחיו אם התנאי
היה ע"מ שלא תנשא מותרת לו
בזנות ואם התנאי היה שתאסר לו
בזנות מותרת להתקדש לו, נמצא אין
בה חפצא של ערוה כלפיו אלא
מעשים מסוימים מחזירים אותה
למצב של אשת איש. נמצא שבכה"ג
אינה כאשת איש לגביו ולא תפטור
צרתה. ואפ' התנה בכל גוונא ועל
הצד שלא הוי כחוץ לגבי מה שנשאר
בה איסור לאחר שנשאת לאחיו,
עדיין במצב העכשוי אין לה דין של
אשת איש עד שתבעל בפועל וכל
איסור שימנע אותה מלהתייבם זה
דין של הנהגה שאסור לה לגרום

לעצמה ביאה שלמפרע תתגלה
כביאת איסור וזה לא יפטור צרה.

וכתב התוס': ואפ' תחשבנה אשת
איש כיון דמטעם אשת איש
אסורה ליבעל לו מ"מ לא דמי כיון
שאם תבעל ליבם שנאסרה עליו הויא
אשת איש ולא היתה אשת אחיו
מעולם הלכך לא פטרה צרתה עכ"ל.
ומשמע מתוס' שנוקט צד שמכיון
שלגבי דין יבום היא אשת איש כבר
עוד לפני שתבעל תחשב כאשת איש
לענין ייבום.

והגרי"ז (יבו"ח) כתב לבאר את הגמ'
בדף ל"ב לר"ש דאין איסור
חל על איסור ובגונא שנשא מת
ואח"כ נשא חי את אחותה, נמצא
איסור אחות אשה על היבם חל
לאחר שחל כבר איסור אשת אח,
ואין איסור חל על איסור וממילא
מקשה בגמ' שתתיבם כיון שאין כאן
איסור אחות אשה, ומצד איסור אשת
אח הרי הותר לייבום. ותירצה שם
שאיסור אחות אשה מתלא תליא
וקאי אי פקע איסור אשת אח אתי
איסור אחות אשה וחייל הלכך תו לא
פקע. וכתב שם רש"י וז"ל הילכך
הואיל ואיסור אחות אשה מוכן
ועומד לחול עליה הויא לה אחות
אשה לענין יבום ונפטרת משום זה
וממילא היא עומדת באיסור אשת אח
דקדים וחייב משום אש"א.

והתוס' כתבו וז"ל ואע"ג דלא חייל איסור אחות אשה אסורה נמי הצרה ליבומי כיון דלא פקע איסור אש"א כמו אילונית שאוסרת צרתה אע"ג דאין בה כלל איסור אש"א לחודה.

והעיר שם הגרי"ז שלכא' רש"י כתב שהאיסור ליבום זה מחמת האחות אשה, והתוס' לגבי הצרה כתבו שהאיסור לצרה מגיע מחמת האש"א ומשמע שאין כאן ערוה דאחות אשה לייבום ודלא כרש"י. וכתב שם לחלק בין הפטור של הערוה כלפי עצמה לבין הפטור של הצרת ערוה מחמתה.

וכתב שם הגרי"ז לבאר את הפטור משום האחות אשה דמיתלא תלי וקאי וז"ל: דנהי דהך טעמא דאיסור אחות אשה מיתלא תלי וקאי מועיל לפטור היא עצמה מן החליצה ומן היבום כיון דסו"ס היא ערוה לענין דין יבום דאם יפקע איסור אשת אח ותבא להתייבם הרי תהא קיימת באיסור אחות אשה שהוא תלוי וקאי ע"כ היא נחשבת כבר מעכשיו כערוה לענין דין יבום עכ"ל.

ונראה ביאור דבריו שמכיון שבמצב שתבעל לו וכך הרי עושים מעשה ייבום אלא שבאותו מצב הרי לא יתקיים דין יבום משום שתשוב

להיות אחות אשה, נמצא שביחס שלנו לדין יבום באשה הזאת זה יחס של ערוה דאחות אשה, והחלת הזיקת יבמין תלויה בדין יבום ואם דיני יבום לא יוכלו להתקיים בה כבר מעכשיו ביחס ליבום דנים אותה כאחות אשה ולא יכול לחול זיקה ופטורה מן היבום"ח מדין האחות אשה אע"ג שהאיסור אחות אשה בעצמו לא חל אבל הוא המעכב והמבטל את כל דיני היבום ממנה.

וכתב שם הגרי"ז: וגדולה מזו מצאנו בתוס' יבמות דף ו' דגם בנתגרשה ע"מ שלא תבעל לפלוני היבם י"ל דחשובה כערוה לענין יבום אף דבשעת נפילה אינה אשת איש עד שתבעל לו מ"מ כיון שמטעם אשת איש אסורה להבעל לו חשובה כערוה לענין יבום ונפטרת משום זה ומכ"ש הכא דכבר יש בה החלות של איסור אח"א שהוא מתלא תלי וקאי עכ"ל. וזה נחשב גדולה מזו, משום שבמצב העכשוי אין האשת איש מתלא תלי וקאי, אלא רק יחול למפרע ובכל זאת אמרינן שמכיון שלגבי המצב של יבום יהיה לה דין של אשת איש כבר מעכשיו פוקעת לה הדין יבום מחמת האשת איש, משא"כ בסוגיה דר"ש שם האיסור אחות אשה קיים כבר עכשיו בכח ועומד לחול ויותר סיבה להפקעה.

ולגבי הפטור לצרה כתב שם הגרי"ז שבכל ערוה הערוה מעבירה איסור לצרתה ליעשות כמותה אבל זה דוקא בערוה שחלה באופן מוחלט, אבל כשהאיסור ערוה רק מתלא תלי וקאי ולא חל בפועל הרי שבכוחו רק לפטור את הערוה עצמה מיבוי"ח אבל לפטור צרתה צריך איסור ערוה מוחלט. וע"כ הפטור שלה מגיע מכח האשת אח שלאחר שפקע ממנו הזיקה מיד חל בה האיסור אשת אח שהיה בה והוא מעביר דין איסור לצרה. ולכן נקטו התוס' שלגבי הצרה היא פטורה מחמת האש"א. ונוקט שם הגרי"ז שגם התוס' כאן שכתבו שהיא צרת ערוה דאשת איש עיקר הפטור שלה הוא משום האשת אח אבל מכיון שהוא נולד מכח אשת איש יש לה שם של צרת אשת איש כמו שצרת אילנית שג"כ הפטור שלה הוא משום האשת אח מכונה לצרת אילנית.

ואת זה דוחה התוס' ונוקט שלמצב של יבום אינה אשת אח שהרי חוזרת למצב של אשת איש לגמרי, נמצא שהאשת אח העכשווי לא יכול לפטור את הצרה כי אין לו דיני יבום ונפילה שיחשב כערוה לגבי היבום לגבי הצרה, נמצא שאע"ג שהיא

אסורה ליבום מצד האשת איש אבל פטור לצרה לא יהיה.

וכתבו התוס': ומיהו למאן דנפקא ליה מולקחה ולהיכא דאיכא תרי ליקוחין קשה עכ"ל. והיינו שלרבי שלומד מתרי לקוחין רק מצד המציאות שאין ליקוחין באחת מהם פוטר את צרתה, וא"כ מעיקרא כל קושית תוס' הוא לרבי ומה שאסורה להתייבם או משום הטעם הראשון של תוס' שאין בה זיקת יבום משום שלעולם לא יוכל להתקיים בה יבום, אלא שלא נחשבת עכשיו לערוה לגבי הפטור לצרה, סו"ס אסורה להתייבם מחמת הערוה העתידית. וכן לפי הטעם השני של תוס' שעכשיו יש לה שם של אשת איש לענין יבום, אפ' שאין בה אשת אח אבל אסורה להתייבם ואין בה זיקה.

ומתריץ התוס': וי"ל אע"ג דלוי תני דאי ובפלוגתא קמיירי לא קמיירי אלא בפלוגתא דס"ל לתנא דמתניתין כוותיה תדע דלא תני לוי חייבי לאוין אע"ג דלר"ע לאו בני חליצה ויבום נינהו עכ"ל.

והרמב"ן (דף ב'). כתב וז"ל רבותינו הצורפתים ז"ל הקשו ולתני ט"ז כגון מגרש אשתו ע"מ שלא תנשאי לראובן והלכה ונשאת לשמעון ומת ונפלה לפני ראובן במגו

דהיא אסורה צרתה נמי אסורה עליו ואע"פ שזו קושיא של קנטור במתניתין תנאין לא קתני אבל נראה לי בדינה שצרתה מתייבמת שאין זו צרת ערוה כלל אלא זו גרושה גמורה אצל ראובן כשאר כל האנשים ומשום תנאי בעלמא אסורה עליו שלא יבטל את גיטה ממנו ומכל אדם וא"ת אינה כגרושה אצלו הויה לה צרתה צרת ערוה שלא במקום מצוה דהא לא רמיא ערוה קמיה ליבום אלא שהיא גרושה אצלו ודאי כדפרישות והרי איתא בגיטין מיהו בשנפלה לפניו לבדה אני מסופק אם צריכה חליצה ממנו כיון דמגורשת אצלו או כיון דאין עולה ליבום אינה עולה לחליצה וכן נראה לי אלא שצריך תלמוד וכו' עכ"ל.

ויש לדון כיצד הרמב"ן למד את הסוגיה בדף ל"ב מתלא תלי וקאי, הרי אם כהגרי"ז שהוי ערוה לייבום גם כאן שתהיה ערוה לייבום. ויתכן לומר שלמד שם כמו הר"ש שקאפ שכל חלות שכשתחול תהיה סיבה להפקעתה לא חלה, וא"כ זה דוקא בדין יבום שם, שסיבת ההפקעה היא ליבום בפועל אבל לגבי בעלת התנאי הייבום נקבע לפי המצב שלה כרגע שהיא אשת אח ולאשת אח כרגע אין הפקעה וההפקעה העתידית היא רק לדין

אש"א שבה שתהפך להיות אשת איש וממילא לא יהיה יבום, ובזה אין סברא לומר שלא יחול מעכשיו זיקת יבום. נמצא שכלפיו היא כרגע מגורשת גמורה ואמורה להיות זיקה וגם לא תפטור את הצרה. וכל האיסור שיש לה זה שלא תפקיע את גיטה ממנו ומכל אדם, אלא שבסוף דבריו ר"ל שגם מחליצה תפטור משום כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, וצ"ב בזה כיון שאינה אלא מנועה משום תנאי אין בה דין ערוה, ומלשונו משמע שמסתפק רק כשנפלה לבדה, ואפ"ל שנקט כן משום שכשנפלה עם צרה ודאי עדיף לחלוץ או לייבם לצרה וכך גם בעלת התנאי תפטור ומ"מ כשנפלה לבדה שאי"א בענין אחר מסתפק אם צריכה חליצה או לא.

והרשב"א (ב'). לגבי חליצה כתב וז"ל: ומסתברא לי דאפי' היא עצמה חולצת ואין אני קורא בזו כל שאינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה דבתנאין לא קא מיירי קרא ולא אמרינן אלא באיסור ערוה אבל בזו שאיסור דבר אחר גרם לה להאסר דהיינו תנאו חולצת אע"פ שאינה מתייבמת ואע"פ שאף זו אם עמדה ונשאה לזה שנאסרה עליו נמצא גט בטל ותאסר איסור ערוה מכל מקום אין איסורה עכשיו אלא

מחמת תנאו ולא מחמת ערוה שהרי גיטה גמור ואין כאן שיור בגט מידי דהוי התנאין בעלמא וכו' עכ"ל.

ולכא' טענת הרשב"א מבוארת, דהנה הגמ' בדף כ' נקטה שהדרשה של כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה קאי על חייבי כריתות, שלא תופס בהם קידושין והדרשה של יבימתו שיש לך אחת שעולה לחליצה ואינה עולה ליבום הגמ' שם דורשת זאת על חייבי לאוין ועשה שתופס בהם קידושין.

והרמב"ן שם כתב וז"ל: ופרקינן מסתברא כיון דחייבי לאוין תפסי בהו קידושין חליצה בכדי לא פקעה וחייבי כריתות לא תפסי קידושין ופקע זיקה מנייהו. דהיינו שהזיקה תלויה באפשרות של היבמה לתפיסת קידושין. והדין נותן שכאן שרק מנועה ממנו מיבום, אמור לתפוס זיקה ויועיל לחליצה כחייבי לאוין ועשה, וא"כ יקשה מהנ"ל על דברי הרמב"ן שנקט כאן כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה.

אלא שמצינו את הדין כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה גם לגבי מעוברת שאינה חייבי כריתות בדברי רבא בדף ל"ו. ששם נחלקו ריש לקיש ור' יוחנן בחולץ למעוברת שכרגע נמצאת

במצב של ספק שמא תלד ואינה זקוקה עוד ליבו"ח שהרי יש לבעלה המת בנים ובמשנה מבואר שאם לבסוף הולד בן קיימא לא היה משמעות לחליצה כלל, ואם הולד נפל נאסרה בקרובות החולץ ונפסלה לכהונה ולפי"ז טוען ר' יוחנן שמוכח שיש חליצה למעוברת שהתגלה שבנה נפל. ור"ל טוען שאין זה אלא חומרא מדרבנן שלא יתירו חלוצה לכהונה ולעולם אינה חלוצה.

והגמ' שם הביאה ראייה שלגבי ביאת מעוברת ודאי שלא מועיל לפטור את צרתה ורצה אביי לומר בדעת ר' יוחנן שיש חילוק בין ביאה לחליצה, שביאה גם ר"י יודה שלא תפטור ובחליצה שלא יעבור על איסור ס"ל לר' יוחנן שמועילה לפטור את הצרה לשוק. וע"ז טען רבא שקיימא לן דכל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאין עולה ליבום אינו עולה לחליצה נמצא שאם ביאה לא מועלת בה גם חליצה לא תועיל. ולכא' שם המעוברת אם הפילה שוב נזקקת ליבום ולא יתכן שמתחדש בה זיקה מרגע שהפילה שהרי אי חשיב העובר בן ולכן לא נזקקת ליבום הרי שיהיה דינה כהיו לו בנים לאחר מותו ומתו שמשום דרכי נועם לא נזקקת לחליצה, וגם אם לא חשיב בן רק שבכוחו לאסור את היבום ביבמה

א"כ יהיה בה כל יבמה שאין אני קורא בה בשעת נפילה יבמה יבא עליה הרי היא כאשת אח שיש לה בנים ויתקיים בה הדין שנאסרה עולמית ליבום. אלא ע"כ יש בה זיקה רק שהיא מנועה מחמת דבר חיצוני שמבטל בה את האפשרות ליבום, והתוס' שם (ד"ה ור"ל) ביאר את דעת ר"ל וז"ל וי"ל דאמרינן נמי עיין עליו דלא תחלוץ ולא תנשא כל זמן שעומדת בספק עכ"ל ובתוס' ד"ה תגלי מילתא כתב שם שהספק במעוברת שונה משאר הספיקות "דהכא אין זה ספק ראוי להתברר עכשיו שא"א לידע העתידות אבל התם א"צ לידע אלא מה שבאותה שעה" עכ"ל. דהיינו ששם ב' הצדדים קיימים כבר עכשיו מכיון שבאמת אין כרגע צד אחד מסוים משום שב' הצדדים הם מה יקרה בעתיד ולכן אי"א להכריע מספק כשיש את ב' הצדדים יחדיו (כפי ביאור מורה"י שליט"א).

ומבואר שיש איסור מצד הספק וזה לכא' איסור המונע מייבום ולא איסור גברא כחייבי כריתות והוא לא ימנע את הזיקה ובכל זאת רבא נוקט שם כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, וע"כ שגם בכה"ג נאמר הדין כל שאינו אע"ג שתזקק שוב ליבום אם הולד נפל.

ונקט מורה"י הגר"א פילץ שליט"א שכביכול קיבלו חז"ל שיש ב' דרשות בכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה א' לגבי פטור מחליצה כשפטורה מיבום ובזה הגמ' דנה אם זה קאי על חייבי לאוין או חייבי כריתות ב' בגוונא שלא שייך לעשות יבום שגם חליצה לא יהיה שייך לעשות.

ויש מקום לדון מדוע קבעה התורה דין חליצה, ומצינו שיש מצוה בחליצה שלשון הגמ' מצות יבום קודמת למצות חליצה ומשמע שיש מצוה בחליצה וצ"ל שע"י זה יש מקצת הקמת שם, ואם אינו מקים שם ע"י יבום שלפחות יקים שם ע"י חליצה, והסברה בכל שאינו עולה ליבום באופן שפטורה מן היבום שתפטר גם מן החליצה שיש לה דין של מופקעת מהאפשרות של הקמת השם, ויתכן שבחייבי לאוין ועשה שלא מופקעים כ"כ אע"ג שלא יעלו ליבום אבל לחליצה כן יעלו ויועילו בזה להקים שם המת. ובמניעה שהיבמה עדיין בפרשת יבום צ"ל שהיה ענין לתורה דהיכא דאפשר ביבום מעליא דיני החליצה ישוו לדיני היבום, שהרי מעיקרא קבעה ששניהם מחמת דין אחד של זיקה, רק לחייבי לאוין ועשה יש היתר מיוחד לחליצה אע"ג שאסורות

ביבום, דהיכא שאי"א ביבום ואין זה מעכב כ"כ לזיקה שיועיל עכ"פ בחליצה, אבל כשאין פטור ליבום אלא מניעה התורה חזרה לגדר שחליצה תלויה בזיקת היבום, ואם אינה עולה ליבום אינה עולה לחליצה, שהזיקה מצד עצמה מנועה מהקמת שם.

ולכא' מילא במעוברת שהיא נשאת זקוקה שייך לומר שהדין "כל שאינו" זה רק איסור ולא פטור וא"כ הוי דין בפנ"ע מחייבי כריתות, אבל בבעלת התנאי כיצד יטען הרמב"ן דהוי כמעוברת הרי פטורה לשוק ונפקע הזיקה, והרי הפקעת הזיקה מצינו רק לגבי חייבי כריתות שלא יכול לחול בהם זיקה מצד הערוה שבהם אבל בעלת התנאי שזה מניעה חיצונית מדוע שלא יעכב הזיקה שתאסר בין ליבם ובין לשוק כמעוברת.

ובקובץ הערות (סי' ה' אות ב' והלאה) כתב להוכיח שהיכא שלא תזקק לעולם ליבום לא יחול בה זיקה שזיקה בכדי לא חלה. ומצינו שזיקה בכדי לא פקעה היכא דמתה היבמה שקרובותיה אסורות ליבם משום דזיקה בכדי לא פקעה, אבל כשמתה לפני שנזדקקה אפ' שראוי שיחול בה זיקה לאחר מיתת

הבעל אחריה, שהרי מצאנו שעדיין נחשבת שארו ובענין ילפותא שאדם מותר לבא על אחותו לאחר מותה, והילפותא היא רק שלא חשיבא ביאה אבל עדין שם אחותו עליה וא"כ אמור לחול זיקה של אשה שמתה קודם לבעלה לגבי איסור קרובותיה, ומה שלא חלה מכיון שלא יתכן בה עוד יבו"ח זיקה בכדי לא חלה וה"ה בבעלת התנאי כיון שלא יתכן בה יבו"ח זיקה בכדי לא חלה. והקשה שם מדוע שלא תפטור צרתה משום האשת אח שבה כיון דפטורה מן היבו"ח, דכתב וז"ל: אמנם לפי הנ"ל י"ל דאף שהיא מותרת לשוק אין בה זיקה בפועל מ"מ אין בה איסור אש"א כיון דאין בה פטור זיקה מדינא אלא שבפועל אינה זקוקה מפני שאינה ראויה ליבו"ח אין עליה איסור אשת אח דהיתר אשת אח אינו תלוי בזיקה בפועל אלא בסיבת הזיקה דדוקא היכא שפטורה מדינא דאין בה סיבת זיקה כלל נשאת באיסורה אבל במתה או בתנאי דמדינא צריכה להיות זקוקה אינה אסורה משום אש"א עכ"ל. דהיינו לא הזיקה היא סיבת ההיתר לאשת אח אלא שכשיש תנאים הראויים שיהיה בה זיקת יבום התירה התורה את איסור האש"א ממנה ולפי"ז כשאין הפטור מגיע מצד הגברא

בית

סימן י'

ידיד

סה

שבה ומצד עצמה ראויה לזיקת יבום
יהיה בה היתר לאש"א אפי' שבפועל
לא יוכל לחול בה זיקה משום מניעה.

ויתכן שהרשב"א חלק על הרמב"ן
במה שנקט שלא רמיה זיקה
בכדי, ואע"ג שהוי כמעוברת שזה
מניעה חיצונית מיבום, אלא
שבמעוברת המניעה היא מצד עצמה
ובזה התורה דורשת כל שאינו עולה
ליבום, אבל בעלת התנאי המניעה
היא רק שאם תתייבם תאסר בזה זה
רק תנאי חיצוני שמגביל אותה ובזה

לא אומרים כל שאינו עולה ליבום
וכו' ולא יופקע זיקתה.

ומורה"י נקט שיתכן שנחלקו
הרמב"ן והרשב"א האם
הזיקה היא מחמת הצורך ליבום, או
שלא תלויה בצורך ליבום שהרמב"ן
נקט שהזיקה היא תלויה בצורך
ליבום, כשיש ביבמה דין יבום
מתעוררת הזיקה לזקוק ליבום
והרשב"א ס"ל שהזיקה ליבום קיימת
בין היא ראויה בפועל ובין בפועל לא
ראויה ורק היכא שיש ערוה או פסול
המתנגד ליבום הזיקה לא חלה.

סימן י"א

בתוס' דבעלת התנאי (ח"ב) דעת ברכ"ש בתוס' ובענין קידושי חוץ

לפטור צרה דהתם נתנה תורה דין ערוה בנפילה והוי בכלל דין דלצורו משא"כ הכא דליכא שום דין ערוה בהנפילה דהא מגורשת גמורה היא אלא דדינא דנפקעת הזיקה למד נפקעת הזיקה ממילא הויא באיסור אש"א אין להאיסור אש"א דין ערוה לענין לפטור צרה ואפשר דאפי' את עצמה נמי אינו פוטר איסור אש"א באופן שנעשה האיסור אש"א רק ע"י דנתבטלה הנפילה ולא ע"י פטור ערוה בהנפילה ומה שנפטרה הוא משום דהאיסור אש"א שיהא נעשה ע"י יבום חשיב זה כאיסור ערוה רק לענין דא"ע גם לחליצה דהוא לא דמי לאחות אשה וע"כ גם האיסור אש"א אין לו דין ערוה כלל עכ"ל.

ומבואר שהגר"ח למד שמה שהאש"א אין בו כח לפטור צרה משום שהאשת אח היה צריך להיות סיבה ליבום ואם לא היה לו סיבה ליבום כלל אין בכוחו להיות ערוה ליבום (וכמו שלא אומרים שיש ערוה ליבום ביבמה שהיתה עד עכשיו נשואה לבעלה ונאסרה לאחים

כתב הברכת שמואל (סימן ב' אות ד') לגבי התוס' דף י' ד"ה לעולם וז"ל כתבו בתירוצם שבעלת התנאי היינו כדאמר לה ה"ז גיטך ע"מ שלא תנשאי ולא תבעלי לפלוני אינה פוטרת צרתה דכיון דמגורשת גמורה היא ואין עלי' איסור ערוה דלא דמי לאחות אשה דממ"נ עכשיו אינה ערוה ואם תתייבם לא תהיה אשת המת כלל ולגבי היא עצמה מוכח מהתוס' שם דפטורה מן החליצה ומן היבום, אע"ג דאינה עתה ערוה מכיון דעכ"פ אינה עולה ליבום א"ע לחליצה. ומכבר הימים שאלתי פי מו"ר קדוש ישראל זיע"א (הגר"ח הלוי) דא"כ יפטור האיסור אש"א את הצרה מכיון דא"ע לחליצה הויא ערוה משום אשת אח גם קודם היבום. ות"י לי דאיסור זה דאש"א ודאי לא חשיב ערוה מכיון דרק ע"י א"ע ליבום אינו עולה לחליצה ואינה נופלת נעשית ממילא אסורה באש"א, איסור זה דאש"א ודאי אין לו דין ערוה ולא דמי לאש"א שלא היה בעולמו דהוי ערוה

משום שלא היה נפילה ליבום שיוצר נאסרה) ולכא' הרי לפי הגר"ז שהובא לעיל (סימן י') זה גופא קושית התוס' בואפי' נחשבנה לאשת איש, שהאשת אח יפטור את הצרה ותירץ התוס' שאין לה דין של אשת אח למצב של יבום, ומה הוקשה לברכ"ש שהאשת אח יפטור את הצרה.

ומורה"י שליט"א נקט שהברכ"ש למד בתוס' שאפי'

תחשבנה לאשת איש שבכח הערוה לענין יבום גם לפטור את הצרה והברכ"ש מצינו שסובר שהפטור בכל צרת ערוה למצב סיבת פטור שעוברת מהערוה לצרתה, וא"כ אמרינן שאע"ג שאינה אסורה משום אשת איש כרגע אבל מכיון שנפטרת היא עצמה מחמת האשת איש תעבור כח פטור גם לצרתה וע"ז תירץ תוס' שמכיון שלמצב של ערוה אין דין יבום כלל אין בכח האיסור אשת איש לפטור את הצרה שיש לה דין יבום, שאין זה כשאר ערוה שמתנגדת לדין יבום שיהיה בה אלא מצב שכלפי מה שהיא אשת איש אין את מי לייבם אבל צרתה הרי שכלפי עצמה היא כן אשת אחיו וממילא נופלת ליבום.

וע"ז הקשה הברכ"ש שמ"מ היא אשת אחיו הגם שכלפי הדין

יבום היא אשת איש, אבל כלפי המצב העכשווי היא אשת אח שאינה עולה ליבום וא"כ שתפטור את הצרה וע"ז תירץ לו הגר"ח שצריך שהאשת אח יהיה בו סיבת יבום ונפילה בעבור שכשתעקר הסיבה ע"י ערוה האשת אח עצמו יהיה נוגדן ליבום, וכאן שרק נפקעה הזיקה וגם מצד האשת אח אינה נפולה כלל לא תפטור את צרתה שיש לה סיבת נפילה ליבום.

ולפי היסוד שהביא הברכ"ש בשם רבו הגר"ח שהיכא שפקעה הזיקה שלא מחמת ערוה הוי כאשת אח שלא במקום מצוה, א"כ כל היכא שלא מתקיים המצוה תעמוד באיסור דאשת אח, אלא שמצינו לגבי קטן היתר של תגדלנו ומשמע שלא המעשה מצוה מתיר את האיסור שהרי שם לא מקים מעשה מצוה, ואם נאמר שההיתר לאיסור אש"א תלוי בזיקה א"כ היכא שלא מקים מצות יבום מדוע יקבל את ההיתר של הזיקה הרי הוי שלא במקום מצוה. ואם ההיתר של האשת אח אינו תלוי כלל בזיקה אלא מיד כשמת בלא בנים הותרה אשתו לשאר האחים, א"כ מדוע היכא דפקעה הזיקה חוזרת למצב של איסור אש"א.

וביאר מורה"י שההיתר אומנם נוצר מחמת הזיקה אבל אין הוא תלוי בקיום המצוה בפועל שאם נתקיים המצוה נמצא שלא עבר על האיסור אלא ההיתר הוא לעשות בה את המעשה הראוי ליבום דהיינו יש לו ביבמה היתר ביאה ואם יהיו מפריעים חיצונים שימנעו את קיום המצוה כל עוד יש בה זיקה לא יעברו על איסור וכגון שהמניעה היא בהכ"ת לעשות ביאה כגון בקטן שאין לביאתו שם ביאה לגבי הקמת שם, אבל מעשה ביאה כן הוי ויש לו היתר מצד הזיקה והסברה בזה שהתורה לא מתירה את האיסור אשת אח ומפקיעה ממנה אלא רק לצורך היבום, דהיינו שאם היה אפשרות של ביאה שלא שייך בשום גונא לעשות מעשה יבום, כגון אי לא איתרביה ליבום ביאה שלא כדרכה אין סברה שהתורה תתיר זאת ותפקיע לגמרי את האיסור אש"א, וגם אין לומר שהמצוה בעצמה תתיר את האיסור, שהרי המצוה זו תוצאת המעשה והאיסור זה המעשה בעצמו, והתורה לא תאמר שתעבור על האיסור ולמפרע ימצא שלא עברתה על האיסור.

וכן מוכח מהתוס' בדף כ'. ד"ה יבא עשה וידחה לא תעשה והקשה שם ריב"א מכיון שאין אשה

מתעברת בביאה ראשונה מדוע אלמנה לכה"ג מן האירוסין שהוא בתולה יתקיים בה הקמת שם הרי ביאה שניה כבר לא הותר, אלא רק ביאה ראשונה מפני המצוה, אלא שלא מקיים את המצוה בביאה ראשונה משום שאינה ראויה להתעבר (שלגבי חייבי לאוין אין את ההיתר שלאחר ביאה ראשונה נעשית כאשתו לכל דבר ורק ביאה ראשונה הותרה). ודחה שם ר"י את קושיתו ונקט שאין צריך שהביאה תהיה ראויה להקמת שם אלא שהיבם והיבמה יהיו ראויין להקמת שם ואע"ג שהביאה לא תוליד מכיון שהיבם והיבמה יוכלו ללדת בעתיד נחשבת הביאה להקמת שם. וכתב שם התוס' דאל"כ תקשה היאך קטנה מתיבמת לרבנן וכו' ובפרק ב"ש תנן קטן הבא על הגדולה תגדלנו וכן מרבים ביאה שלא כדרכה והעראה. ולכא' מה הוכיח התוס' מתגדלנו בקטן הרי שם לא נתקיימה המצוה ואם מוכיח שהותר האש"א לגמרי אע"ג שלא יכולה המצוה להתקיים כיון דאתי לכלל יבום א"כ לא יקשה על הריב"א מידי שהוא דיבר לגבי חייבי לאוין שביאה שניה אסורה נמצא שכלפיו לא היה הותרה כלל ושונה מקטן שהיה לו היתר גמור לאשת אח, אלא ע"כ שהמעשה ביאה

הראוי להקמת שם הותר ולא עצם האשת אח וגם לחייבי לאוין כשקיבלו היתר בביאה הראשונה זה למעשה יבום, ומתגדלנו מוכח שלא צריך ביאה הראויה להקמת שם בשביל לקבל היתר לאשת אח אלא רק שהיבם אתי לכלל הקמת שם בעתיד וא"כ גם לחייבי לאוין ההיתר ללאו הוי במעשה למי שראוי להקים שם (ומה שנקטתי שבקטן ותגדלנו לא הווי מצוה כן מוכח מהתוס' דף ל"ב שנקט במעוברת שהפילה שאם בא עליה כשהיתה מעוברת לא עבר על איסור אשת אח ואינו חייב בקרבן מדי דהוי הקטן שבא על יבימתו גדולה דאמר לקמן תגדלנו ושם במעוברת ודאי לא הועילה הביאה שם משום ביאת מעוברת ונוקט התוס' שלמעוברת הוי כקטנה שיש לה היתר לאיסור אש"א מחמת הזיקה אע"פ שלא מקים את המצוה, וכדברינו שההיתר הוא למעשה ביאה אע"פ שיש חסרון בצד העושים את הביאה שלא מנועים מליצור ביאה הראויה להקמת שם אבל עצם המעשה הותר). (כך שמעתי ממו"ר ר' י.צ. גוירץ שליט"א).

והמשא ומתן של תוס' לפי הברכ"ש יהיה שהתוס' העמיד בתחילה שהתנאי היה בין על נישואין ובין על זנות שלא תבעל לפלוני, ולא

דמיא לאחות אשה משום שרק אח"כ תהיה ערוה של אשת איש כשתבעל לו אבל עכשיו רק אסורה ומנועה משום התנאי ולא יועיל לפטור את הצרה וא"כ תחשבנה כבר עכשיו לאשת איש כיון שמחמת אשת איש נאסרת לו ליבום, והויא לענין יבום אשת איש וכמו שזה מועיל לפטור את עצמה מן היבום"ח יועיל גם לפטור צרתה, לא אמרינן הכי שהפטור שיש לה זה משום שכלפי הדין אשת איש שבה אינה אשת אחיו מעולם, וא"כ גם כלפי הצרה אינה אשת אחיו מעולם ולא תפטור מחמתה, אבל לרבי שלמד שצריך תרי לקוחין קשיא משום שסוף סוף אחת מהן מנועה לגמרי מן היבום ויפטור את הצרה. ולפי רבי יתכן שהפטור הוא משום הבית שהזיקה רמיא על כל נשיו בעבור שאחת מהם תקים את שמו ואם אחת אינה ראויה להקמת שם גורמת שהזיקה לא תוכל לחול על הבית, ובלבד שיהיה בה סיבת יבום משום שהיא אשת אחיו וגם בעלת התנאי שהמניעה היא שאח"כ תמצא שאינם אשת אחיו אבל במצב העכשווי ודאי היא אשת אחיו אלא שלתת לה שם עכשיו של ערוה ליבום מצד האשת איש לא שייך אבל המניעה רכובה על אשת אח. אבל צרת אילונית למ"ד שאינה

פוטרת צרתה זה משום שאין לה סיבת זיקה וממילא האשת אח הוא שלא במקום מצוה ולא פוטר את הצרה, ובזה גם לא יחשב כפטור בבית שהיא אינה מהבית לענין יבום.

וכתב התוס': אבל אי מודו רבנן לר"א בקידושין דמספקא ליה לאביי מדקאמר בריש המגרש דאם איתא לר' אבא קשיא ליתני אשת איש דמשכחת לה אפי' לרבנן כגון שבא ראובן וקדשה חוץ משמעון ובא שמעון וקדשה סתם ומת שמעון ונפלה לפני לוי אחיו וצרת צרה נמי משכחת לה כגון שקדשה ראובן חוץ משני אחין עכ"ל. ובגמ' שם בגיטין לפי הא"ד שר"א נחלק עם רבנן במגרש חוץ מפלוני לר"א אין חסרון בשיוור ולרבנן יש חסרון של כריתות בשיוור. ור' אבא שם הסיק שנחלקו גם לגבי מקדש חוץ מפלוני אם הקידושין תופסים, ולר"א יתפוס גם בקידושי חוץ נמצא במקדש חוץ מפלוני דהוי שיוור שכלפיו אינה מגורשת וקידשה אותו פלוני ומת בלי בנים אסורה להתיבם משום אשת איש.

ולבאר הדין בקידושי חוץ נראה לבאר ע"פ מה שכתב הקה"י (כתבי הקה"י גיטין נ') שהמקדש עושה באשה קנין ממוני וחלות איסור ואינם תלויים זה בזה

אלא שניהם נפעלים יחדיו מחמת הקידושין והקנין ממון פועל לעשותה לאשתו והאיסור הוא לאסור לעלמא משום אשת איש. ודייק כן מהגמ' שמבארת לשון קידושין דאסור לה אכו"ע כהקדש שהאיסור לעלמא אינו תוצאה מהקנין ממון אלא ממש עשיתו בקידושין. ושם נוקט לגבי גרושי חוץ שכל מה ששייך לפצל זה רק את האיסור שלגרש ולהפקיע את האיסור כלפי אחד ולהשאיר את האיסור כלפי אחר. אבל כלפי הממון לא שייך לחלק שכלפי משהו מסוים הוא ממונו וכלפי אחר היא אינה ממונו. נמצא שכל השיוור הוא רק האיסור שזה בגירושין עושה ב' דברים מפקיע את הזכויות הממונית ומפקיע את האיסור שאסור לעולם. נמצא במגרש חוץ מפקיע את כל הקנין ממון שהיה לו בה ואת האיסור משייר כלפי פלוני. וכתב שם לגבי קידושי חוץ שכל הממון שייך לראשון רק שאין מניעה לשני להחיל עליו איסורים, אבל אין בכוחו להפקיע ממונו של שני. אלא שבעבור להחיל עליה איסורים צריך שתהא קנויה לו אבל אין הקנין מועיל להחשיבה כאשתו ואינו אלא לגבי האיסורים שיכול להחיל בה. (וצ"ל דהוי קניני איסור גרידא). ונראה ביאור דבריו במה שכתב

שהקידושין יכולים להחלק לגבי האיסור - דהיינו שהמקדש הראשון יכול לאסור על חלק אנשים ולחלק אנשים לא יאסור ובכל זאת תהיה מקודשת לו לגמרי שענין הקידושין זה ליחד לו אשה והביטוי לזה הוא ע"י פעולת איסור שאם לא כן במה יחדה לו כלפי שאר האנשים ואע"ג שאוסר רק על אדם אחד נחשבת כמקודשת לו אפי' כלפי כל העולם שלא נאסרה להם משום שפעולת האיסור זה רק כ"ת ליחדה ולקדשה אבל לא האיסור מגדיר את מצב קידושיה ולכן אפי' מת אותו יחיד שאסורה לו בקידושיה אפי' הכי מקודשת שכל מה שצריך הוא שתתקדש ע"י פעולת איסור ותו לא מידי (כך ביאר לי הבה"ח י. י. דרוק נ"י).

ובאבני מילואים (סי' קל"ג) הביא את תשובת מהר"א ששון (סי' קנ"ד) בשם תשובות הרא"ש שבגירושי חוץ פועל גם לגבי הממון ונפק"מ לדיני ממונות. וכגון בראובן נתן קרקע לשמעון חוץ מלוי, ולוי בעל חובו של שמעון, לא יוכל לגבות את הקרקע משמעון שכלפי לוי הקרקע שייכת לראובן. וביאר מורה"י שכל בעלות ממונית מורכבת מב' חלקים א' זכות שימוש עצמי ב' מניעת השימוש מכל האנשים בעולם.

ובהפקר יש זכות שימוש לכל העולם ואין שום מניעת שימוש וגם לא מניעת קנין. נמצא כשמשייר בקנינים, מקנה לשמעון חוץ מלוי, הרי שהוא מקנה לשמעון את כל הזכויות השימושים ואת כל זכויות המניעה מכל העולם ומשייר לעצמו זכות מניעה כלפי משהו מסוים. נמצא לוי, מנוע מלגבות את הקרקע משמעון מצד שכלפיו היא של ראובן שלענין זה המניעה נחשבת למניעה. ובקידושי חוץ הוא לא מנוע מפלוני את אפשרות השימוש נמצא שהשני יכול לקדשה גם לגבי האיסור ולמנוע ממנו בעצמו, אבל רק ביחס האיסורי.

אלא שעל הנ"ל יקשה מה שמבואר בגמ' בהמגרש שם ראובן שקידש חוץ משמעון ושמעון שקידש חוץ מראובן קידושי דראובן אהנו למיסרא אעלמא קידושי דשמעון שלא אסר על אף אדם שהרי גם כלפי ראובן שהוא היחיד שמותרת לו לא אסר וא"כ לא חלו. ולכא' מילא כלפי האיסור לא אסר כלום אבל כלפי הממון הרי קידשה וראויה לו, שלפני שקידשה אפי' שראובן שייר לו אותה אבל כלפיו היא כפנויה בעלמא ועכשיו מקודשת לו. וצ"ל שקידושין שאין בהם חלק איסורי שאוסר על משהו לא חשיב קידושין.

והחזו"א מיישב את קושית האב"מ (סי' מ"ד ס"ק ד') על הפנ"י (גיטין מ"ג) שכתב דמה שקיימ"ל שאין קידושין תופסים באשת איש היינו משום שמכיון שקיבלה קידושין מראובן היא ברשותו ואין לה יד לקבל קידושין מאחר משום דאי דמר לאו דמר. והקשה האב"מ מדוע הוצרכה הגמ' בקידושין ס"ז: לילפותא שלא תופס קידושין באשת איש ולומדת זאת מהיקש לאחות אשה הרי איכא סברא דהיא דמר לאו דמר. ומיישב החז"א שיש קנין ממוני וקנין איסורי באשה והדין של אי תפיסת קידושין באשת איש הוי מצד שכבר ממון האחר. אלא שזה לא יצור מצב של ממזר באם נבעלה לאחר, שאין זה רק איסור גזל ולומדים שפיר מאחות אשה שאי תפיסת קידושין יוצרת מצב של ערוה וקנין איסור שפועל להפוך את הולד מהאחר לממזר.

וכתב הרשב"א (גיטין פ"ב ב') וז"ל הא דאמרינן קידושי ראובן אהנו קידושי שמעון לא אהנו לאו למימרא דלא אהנו כלל דהא ודאי אהנו למיסרה בביאה אראובן דכיון דתפסי בה קידושי שמעון לגבי עלמא שאם מת ראובן ויש לו בנים עדיין היא אסורה לעלמא מחמת קידושי שמעון א"כ אפי' ראובן אסור

לבא עליה משום דמשתמש בצד מקודש שבה לשמעון והלכך אסורה היא לשניהם אלא הכי קאמר לא אהני דיבורו למיסרה אראובן שהוא לא אסרה אראובן דחוץ מראובן קאמר והא דאסורה אראובן משום אריא דאיסורא דרביע עליה דאי אפשר להשתמש בצד אישות שבה לשני אבל כי אמר לה סתם אהנו קידושיו למיסרה בפרוש אראובן כן נראה לי עכ"ל. ויתכן שהאיסור שיהיה על ראובן כשאמר חוץ מראובן זה רק מצד הקנין שיש לו בה שהקידושין תופסים בצד הקניני רק, ויש שייכות של יחוד האשה כלפיו, ולא יהיה ערוה משום שאין איסור ממש, אלא רק צד מקודש.

ולעיל הבאנו קושית התוס' שאשת איש תפטור צרתה ע"י קידושי חוץ מפלוני וקידשה אותו פלוני סתם, ומת השני הרי שהיבמה אסורה ליבום משום אשת איש. ותירץ התוס' שאינה נחשבת אשת אחיו כיון שהאיסור מחמת אשת איש שנאסרה עליו לפני הקידושין של המת ולא חשיבא ערוה במקום מצוה. דהיינו מכיון שראובן קדם בקידושין לקידושי שמעון נמצא ראובן כבר אסר את האשה על היבם ושמעון רק הוסיף איסור כלפי ראובן אבל לא על כל העולם.

ולכא' אע"ג שאינה אסורה משום אשת אחיו אבל מ"מ הרי

היא היתה אשת אחיו, והקמת השם למי שלמעשה היתה נשואה לאחיו ולא למי שחל בה איסור אשת אח.

ונראה לבאר ע"פ מ"ש הגרש"ש בדעת ב"ש וז"ל: דהנה בדף

י"ג ע"ב אמר רבא דלב"ש אם לא חל איסור אשת אח הוי כצרת ערוה שלא במקום מצוה יע"ש והוא דבר פלא מה לנו ולאיסור אשת אח אמנם י"ל דעיקר דין יבום שהוא לקיים לאחיו שם הוא אם האשה עדיין אשתו ואף דלאחר מיתה פקע אישות שארות היינו דוקא לשאר עניני אישות אבל לאיסור על האחים עדיין נשאר דין האישות וזוהי האישות שנשאר קיים אף לאחר מיתה ומשו"ה כיון דליכא לאחר מיתה אישות אחר דאין חל האיסור על האחים ליכא שום אישות והוי כערוה שלא במקום מצוה שאין כאן זיקה כלל ודו"ק עכ"ל.

דהנה בגמ' לקמן י"ג מובאת דעת ב"ש שצרות ערוה מותרות

ביבום וביאר רבא טעמם שס"ל שאין איסור חל על איסור ובמקום שנשא מת ואח"כ נשא חי את אחותה לא חל אחות אשה ואת הערוה עצמה לא ייבמו כמו שכתב שם תוס' שאיסור אחות אשה גם לב"ש מתלא תלי וקאי אי פקע איסור אשת אח אתי

אחות אשה וחייל הלכך לא פקע ומ"מ את צרתה מכיון שהיא לא הערוה עצמה לא נאמר כן. וגם היכא דנשא חי ואח"כ נשא מת לא תפטור את הצרה, שהרי האשת אח לא חייל, ואת האחות אשה עצמה לא שייך שייבמו שלא תופס בה זיקה אבל את צרתה לא תפטור משום שמכיון שלא חל בה האשת אח הויא כאשת אח שלא במקום מצוה שלא פוטרת צרתה. וזה כפי שביאר הר"ש שקאפ שאיסור אשת אח הוא משום אישות שנשאר בה לאחים והיא המולידה את הזיקה, וכשאינה חלה, אינה כאשת המת כלפי האחים שלא נשאר בה אישות כלפיהם וממילא לא חייל זיקה. ולכא' שייך לומר גם כאן בקידושי חוץ שמכיון שהאישות כלפי האחים איננה יפטור מן היבום והחליצה דלא רמיא זיקה אלא מצד אותה אישות.

ונראה ביאור דבריו מדוע הזיקה תלויה באיסור, שהמעשה

קידושין נעשה ע"י איסור שזה מה שנותן לו אישות, ולאחר מותו האישות הכללית פקעה ומותרת לכל העולם, ולגבי הקרובים נשאר שיירי אישות לגבי האיסור ונחשבת כאשת המת עדיין כלפיהם רק לגבי מה שאסורה להם. וא"כ הזיקה צריכה לחול באותו צד איסור שהרי רק

כלפי האיסור היא אשת המת ורק באותו שיריים של אישות שהם האיסור שייך שיהיה הקמת שם. נמצא אם אין איסור חל על איסור אותם שיירי אישות שהם מציאות האיסור לא חלים, וכאן יש חידוש בזה שהאיסור לגבי האחים ג"כ נחשב כאישות כלפי האחים, שמלבד האישות הכללית שנותן לה איסור אשת איש שזה משמעות הקידושין להחיל בה איסור לעלמא התוסף גם איסור לקרובים ובפשטות אותו איסור זה ערוה של קורבה שנוצרה מחמת האישות וכאן מתבאר ע"פ הגרש"ש שהיא נחשבת כאשת המת לגבי האחים רק משום אותו איסור ואותו איסור זה מה שנשאר מהאישות של המת ששייך לייבם ולהחיל בה זיקה (כך שמעתי לבאר מא' מבנה"ח נ"י).

גירסת המהרש"ל בתוס' בסוגיין וכן נראה מתוס' בגיטין ס"ב:
ד"ה אפי' דמיירי שאסרה ראובן על כל העולם חוץ משמעון ולוי ושמעון קידשה חוץ מלוי ואסר על ראובן ולכן חלו קידושיו. ומפרש ראובן היה איניש בעלמא ושמעון ולוי היו אחים, ומת שמעון ויש לו אשה אחרת מלבד מי שמקודשת לראובן חוץ משמעון ולוי, ולוי יבם את הצרה, ומת בלי בנים ויש לו אשה

אחרת ונפלו לפני אח שלישי מי שהיתה אשת שמעון אסורה משום צרת אשת איש ואשת לוי אסורה משום צרת הצרת ערוה דאשת איש.

והקשה המהרש"א שלכא' גם באופן שקידשה שמעון סתם ואסר גם על לוי ומת וכרגע מותרת ללוי, כשאר יבום שהזיקה מתירה את האשת אח ומצד האשת איש לא נאסר מעולם על לוי. וביאר מורה"י שהזיקה צריכה לחול בהו"א של תוס' זה מצד מה שהיתה אשתו, ואין בכח הזיקה להתיר איסור אשת אח אלא רק כשהאישות שהיתה לאח היתה אישות גמורה גם כלפי כל העולם ולא רק כלפי ראובן וכאן שהיא אישות רק כלפי ראובן ולוי, שהרי אסר רק על ראובן ולוי אין בכח הזיקה המקימה את השם של אותה אישות להפקיע איסורים מכיון שלא מגיע מכח אישות גמורה, וא"כ צ"ל שהתוס' דיבר בגונא שלא אסר על לוי וממילא נופלת לפניו ליבום ע"י מקצת זיקה שאינה צריכה להתיר איסור אשת אח, שמעולם לא חלה עליו איסור אש"א.

ולפי' התרוץ של תוס' שכלפי האח השלישי איסור אשת איש מנע מהאיסור אשת אח לחול, מתבאר שכל הזיקה נתפסת מצד האשת אח וגם באופן שקדישה ראובן חוץ מב'

אחין - שמעון ולוי וקידשה שמעון סתם, שנאסרה על לוי משום אש"א יהיה כח ביד הזיקה לאסור את איסור אש"א אע"ג דהוי רק שיירי אישות משום שכל הזיקה נתפסת במה שנחשבת אשת המת מצד האיסור. ומה שנקטנו לבאר תרוץ התוס' ע"פ ביאור הגר"ש שקאפ בב"ש לכא' יש לדון האם ב"ה יסכימו לסברת ב"ש בכה"ג, דאם לא כן יקשה על תוס' מדוע נקטו כסברת ב"ש. והנה התוס' ישנים בדף י"ג: מקשה במה חולקים ב"ה על ב"ש שלא שיין לומר שחולקים באיסור חל על איסור וס"ל שכן חל וא"כ בכל גוונא יהיה איסור אשת אח שהרי לגבי איסור חל על איסור נחלקו בכך ר"ש ור' יוסי ודנה שם הגמ' לגבי איסור מוסיף וכולל, ולא יתכן שלא הוי כהלכתא. ומתרץ שם שגם ב"ה מודים דאין איסור חל על איסור והפטור לצרה לומדים מלצור כגון שפוטר אותה כך גם פוטר את צרתה. (ולפי הגרי"ז בסימן י' הפטור לעצמה הוי מאיסורא דאחות אשה והפטור לצרה מהאשת אח שבה) וצ"ל שר' יוסי שס"ל שאיסור חל על איסור באיסור מוסיף וכולל, יסבור שב"ה ג"כ סברי הכי נמצא שר"ש ור' יוסי נחלקו בדעת ב"ה. ושם הקשה התוס' ישנים שהרי

גם ב"ש יצטרכו לדרוש לצרור לפטור צרה, שהרי שיין לדרוש זאת גם כשאין איסור חל על איסור ואין זו רק סברה גרידא להפקיע הפטור לצרה אא"כ שיין להעמיד את הפסוק לצרור באופן מסוים. ושם מתרץ שלב"ש הלצור נדרש לכשחל האחות אשה והאשת אח בבת אחת שלכו"ע חלים ב' האיסורים.

ובדף ל"ב ר"ש ס"ל שבנשא חי ואח"כ נשא מת, אמרין אין איסור חל על איסור ואיסור אשת אח לא יכול לחול וכתב שם בתוד"ה שנשא חי ואח"כ נשא מת אע"ג דבכה"ג שרו ב"ש צרה לייבומי לעיל בפ"ק דכיון דלא חייל איסור אשת אח חשיבי שלא במקום מצוה ר"ש לית ליה האי סברה דמ"מ הרי היא אשת אחיו עכ"ל. ומבואר שר"ש שסובר כב"ה יאמר שמספיק מה שהיא אשת אחיו ולא צריך שתהא אשת אחיו ממש, וא"כ יקשה על התוס' דידן שנקט דלא קרינא לגבי אשת המת. הרי סו"ס היא היתה אשתו.

ותירץ לי הבה"ח יעקב ישראל דרוק נ"י שבר"ש שהאיסור אשת אח לא חל אבל כלפי העולם היא אשת המת והוא אוסר אותה לכל

העולם משום אשת איש וגם עליהם, ולפי"ז אין לבאר בתוס' שצריך
משא"כ במקרה של תוס', הרי היא שתהיה אשת אח משום
אסורה גם לאחים משום אשת איש שחזקה נתפסת במה שיש בה איסור
של ראובן וכלפיהם היא אשת ראובן אש"א, אלא שמחיים היתה נחשבת
גמורה, אלא שלשמעון שלא היתה כלפיהם לאשת האח ולאחר מיתה
אסורה הצליח להחיל בה קידושין מייבמים את אותה אשה שהיתה
אבל אינה נחשבת כלפי האחים אשתו של המת, ודברי הגרש"ש
לאשת שמעון, ולכן לא יוכלו בדעת ב"ש אצ"ל שזו גם כוונת
ליתבמה. התוס'.

סימן י"ב

במח' התוס' והרשב"א בקידושי חוץ

התוס' (ד"ה לעולם) תירץ שאם קידשה חוץ מפלוני ואותו פלוני קידשה סתם ומת בלי בנים אין האשה פוטרת צרתה משום צרת אשת איש מהראשון משום שכלפי האח של המקדש השני היא אינה מקודשת לשני שהרי מי שהחיל בה איסור אשת איש זה הראשון וכל כח השני לאסור זה רק על הראשון נמצא שכלפי אחיו היא אינה מקודשת לו ולכן לא נופלת לייבום וחשיבא לערוה שלא במקום מצוה.

ובגמ' בהמגרש דף פ"ב: מבואר שראובן שקידשה חוץ משמעון אחיו ובא שמעון וקידשה חוץ מראובן אחיו קידושי ראובן חלו מחמת שאסר על כל העולם וקידושי שמעון שלא אסר על אף אדם אין אני קורא בה אשת ב' מתים משום שלא אסר על אף אחד ולא הואילו קידושיו.

אבל כשקידשה שמעון סתם נחשבת אשת ב' מתים ואסר על ראובן אע"ג שלא אסר על שאר האנשים בעולם, ויש להקשות על הגמ'

שכלפי האח המייבם, כששמעון קידשה סתם אסר רק על ראובן ואם לוי יבא עליה יאסר רק משום אשת אח ואשת איש מראובן ולא משמעון אפ"ה נופלת לפניו ליבום, וזה יקשה לפי מה שמבואר בתוס' שצריך שתהא אסורה למיבם מחיים משום אשת איש בעבור שתחשב לאחר מיתה לאשת המת.

וכתב החזו"א (יבמות סימן קל"ד) שצ"ל שמת ראובן קודם וחלו קידושי שמעון ואח"כ מת שמעון, ואם ימות שמעון קודם לראובן אפי"ה היו בנים לשמעון וראובן פקע לו האיסור שהחיל עליו שמעון, ואח"כ מת ראובן בלי בנים, מכיון ששמעון לא אסר על לוי באיסור אשת איש כלל לא נופלת לפניו ליבום ומותרת ואין חסרון של אשת ב' מתים.

ושם מקשה שלכא' יהיה נאסרה כשמת ראובן ואח"כ מת שמעון שכשתפסו קידושי שמעון נאסרה להתייבם, ואח"כ כשמת שמעון כבר היה בה נאסרה ונוקט החזו"א שחשיב הותרה ונאסרה

וחזרה והותרה שתחזור להיתירה הראשון, ואע"ג שנח' בכך בגמ' אם חוזרת, כאן שנאסרה מחמת קידושין אחר זיקתה אפשר שלא הפקיעו הקידושין את הזיקה ותזקק לחליצה ואם מת המקדש מתייבמת והטעם משום שהזיקה היא מצד היבם והקידושין מצד אחרים לא אלימו להפקיע זיקה לאחר שכבר נזקקה משא"כ במקדש אחותה דע"כ כבר נעשה ערוה.

ומבואר מדבריו שקידושי שמעון שלא תפסו על שאר העולם בחיי ראובן ולאחר מיתתו תופסים, הם מצליחים לתפוס רק לאחר שכבר חלה הזיקה עד שלא מבטלים ממנה את דין הזיקה ושמעון עצמו לא יוכל ליבמה משום שכלפיו היא לא אשת המת שהמת שייר אותו בקידושיו, ולאחר שימות שמעון תהא על האחים באיסור אשת ב' מתים. וזה לכא' צ"ב שלכא' זה שלא תופסים קידושי שמעון על כל העולם זה משום שכבר מקודשת לראובן ולא שייר בקידושיו לשמעון לגבי האיסור לעלמא, וא"כ קידושי שמעון יש להם דין של מתלא תלי וקאי ואי פקע אשת איש דראובן חל אשת איש דשמעון, ומדוע שלא ימנעו מהזיקה לחול. וצ"ע.

התוס' נקט שבעבור שתהא אשת המת ללוי צריך שיאסור עליה מחיים באיסור אשת איש ויש להקשות שלכא' סו"ס הרי היא אשתו גם כשלא אוסרה באשת איש והוא הרי מיבם את מי שהיתה אשת האח. ונראה לבאר שקידושין ענינה ליחד לו אשה ופעולת היחוד היא ע"י הפרשה באיסור על שאר העולם, ואם לא אוסר על אדם אחד נמצא שכלפיו היא לא מיוחדת למקדש הנ"ל שהרי הוא עצמו מותר בה ואם יחיל בה קידושין יתפסו, וממילא אם לגבי היבם היא לא היתה אשת איש של האח ממילא היא לא נופלת לייבום.

והרשב"א בגמ' בהמגרש שם כתב וז"ל: הא דאמרין קידושי ראובן אהנו קידושי שמעון לא אהנו לאו למימרא דלא אהנו כלל דהא ודאי אהנו למיסרה בביאה הראובן דכיון דתפסי בה קידושי שמעון לגבי עלמא שאם מת ראובן ויש לו בנים עדיין היא אסורה לעלמא מחמת קידושי שמעון א"כ אפי' ראובן אסור לבא עליה משום דמשתמש בצד מקודש שבה לשמעון והילכך אסורה היא לשניהם אלא הכא הכי קאמר לא אהני דבורו למיסרה אראובן שהוא לא אסרה אראובן דחוץ מראובן קאמר והא

דאסורה לראובן משום אריא דאיסורא דרביע עלה דאי אפשר להשתמש בה לאחד מהם אלא א"כ משתמש בצד אישות שבה לשני אבל כי אמר לה סתם אהנו קידושיו למיסרה בפירוש אראובן כן נראה לי עכ"ל.

ואח"כ הקשה הרשב"א שבקידשה ראובן חוץ משמעון וקידשה שמעון סתם שאהנו קידושיו למיסרה הראובן שאסורה להתיבם ללוי משום אשת ב' מתים מדוע צריך להגיע לאיסור אשת ב' מתים הרי כשמת הראשון משניהם אסורה להתיבם מחמת השני שעדיין מקודשת לו ואח"כ כשמת השני כבר חל בה נאסרה ותאסר משום כך. ומסיק שם הרשב"א שמדובר שמתו שניהם בבית אחת ותר"י הגלילי שאפשר לצמצם את הזמן ולבדוק ששניהם מתו יחדיו ממש ואע"ג שלא קיימא לן הכי לחידושו בא לאשמועינן דינא דאשת ב' מתים באת"ל שאפשר לצמצם, וכשאין אשת ב' מתים כגון בשמעון קידשה חוץ מראובן בכל גוונא אין איסור ב' מתים ומשעת נפילה אני קורא בה יבמה יבא עליה.

ומהרשב"א משמע שאין צריך שתהיה אשת איש כלפי המיבם בעבור שיוכל לייבמה

שהרי כשמתו בבית אחת עדיין לא חלו קידושי שמעון לגבי לוי ומספיק מה שהיתה אשת שמעון כלפי עצמו נופלת לייבום, ונראה ביאור דבריו שנוקט ששייך להחיל בה קנין איסור ואישות שלא תלוי לגמרי באיסור שאוסר לעלמא אומנם צריך שיעשה איסור אשת איש לפחות לאדם אחד משום שזה הביטוי במה שמיחדה, אומנם כשיש ביטוי לקידושין ע"י איסור עשה מעשה יחוד באשה הזאת ותופס בה קנין אישות גם לגבי עלמא, וברשב"א מבואר עוד חידוש שגם כשמעון קידשה חוץ מראובן אותו קנין אישות חל בה משום שהאיסור לעלמא יחול לאחר מיתת ראובן ומשמע שאפי' איסור שעדיין לא חל יכול לגרום שהאשה תתיחד לו, אלא שנקט שאין הקנין הזה מועיל אלא לאסור על ראובן, שאע"ג שהאיסור ערוה לא יהיה לראובן בה שהרי שמעון אמר חוץ מראובן, אבל יש בה צד מקודש לשמעון עכשיו אסורה לראובן והטעם שראובן בעבור שיוכל לבא על אשה צריך שלא יהיה בה שום צד קדושה לאחר אפי' האחר לא החיל בה איסור ממש כיון שהיה זקוקה לו אסורה לאחר ולפי"ז גם שמעון יהיה אסור בה משום צד מקודש לראובן אפי' שאסר על ראובן משום אשת איש.

ומה שלא נופלת לייבום גם משמעון (כשקידשה חוץ מראובן) בעבור שתחשב כלפי לוי לאשת ב' מתים, צ"ל שמכיון שזה רק איסור בכח ועדיין לא חל גם האישות שבכוחו להחיל אינה גמורה שתחשב לאשתו לגבי יבום.

ויש לדון כיון האיסור לעלמא יכול לחול לאחר מיתה מכיון שעכשיו לא יכל לחול מחמת קידושי ראובן שכבר אסר לעלמא, והרי מצינו במקדש לאחר שתתגיירי שלא חלו קידושי משום דהוי דבר שלא בא לעולם, ונראה לבאר ע"פ יסוד הקה"י בריש המפקיד שהמקדש מעכשיו ולאחר ל' ענינו שמקדש באופן גמור עכשיו אלא רק לזמן העתיד, שבעלות על דבר ענינו להיות בעלים על כל הזמן שהחפץ קיים ושייך לחלק את הבעלות לזמן לומר שהוא קונה את החפץ להיות בעלים עליו ל' יום, או להיות בעלים עליו לאחר ל' יום, ששייר בזמן של החפץ. וכאן הביאור יהיה שקידשה לזמן שלאחר מיתת הנשוי בה, אלא שאין כ"כ דומה, שהרי הוא מחיל בה קידושין גמורים גם לגבי עלמא רק שאינם תופסים והם מיתלי וקאי עד שיפקעו קידושי ראובן ויפקע האיסור לכל העולם, ואם נאמר שהקידושין כבר מעכשיו תופסים עבור הזמן

שלאחר המיתר נצטרך לומר שכל המקדש מתכוון לקדשה כל זמן שהוא חי ובמיתתו כבר אין סיבה לקידושין והזיקה אינה אלא חידוש התורה להמשיך מקצת משיירי האישות של המת להקים בזה את שם המת, ואין זה מחמת שראובן שקידשה כונתו היתה שימשיכו גם לאחר המיתה וממילא הסיבה לקידושין קיימת לעולם ולאחר מיתתו אינה פוקעת והיא הגורמת לזיקה כמו שנתבאר לעיל בסימן ג', שאם זה כך לא יוכל שמעון להחיל קידושין שיחולו לאחר מותו של ראובן שהרי היום יש סיבה לקידושין גם לאחר מיתת ראובן ואם יהיה לו בנים תפקע אח"כ הסיבה אבל מ"מ היום הוי דבר שלא בא לעולם. ואינו דומה לקנין ממון שלא יכול לקנות לאחר מיתת הבעלים העכשוי משום שאדם יודע שיפול ממנו לירושה וקונה אותו מעיקרא לעולם (כך ביאר לי ת"ח אחד).

ולפי הביאור הנ"ל שמעון קידשה קידושין גמורים אלא שיש להם מעכב וכל אפשרותם לחול זה רק לאחר מיתה וחלים עכשיו עבור לאחר המיתה ומשו"ה יכול לחול כבר עכשיו מקצת קנין אישות אלא מכיון שאינו גמור לא נופלת ליבום.

כתב התוס' (ד"ה לעולם) וזהו אי אשת שני מתים דאורייתא כדמשמע בהמגרש (גיטין פ"ב:); ליחזי הכא אשת ב' מתים כגון שבא ראובן וקדשה חוץ משמעון ולוי אחיו ובא שמעון וקדשה סתם ומת כו' או בענין שאמר ר' יוחנן בפ' האומר דאפי' הן ק' תופסין ומשכחת בהן נמי צרת צרה ומיהו בפ"ג ובפ"ב משמע דאשת ב' מתים גזירה דרבנן ושם אפשר עכ"ל.

ובהמגרש משמע שם דהוי דאורייתא לכא' ממה ששייך שם מקרה של אשת ב' מתים מדאורייתא והגמ' נוקטת שם שזה מניעה ופטור ממש מיבום וע"כ שהדרשה אינה רק אסמכתא בעלמא.

ובאופן דאפי' הן ק' תופסים בה מבואר בגמ' בקידושין (דף ס:) כגון כשהראשון אמר הרי את מקודשת לי מעכשיו ולאחר שלושים והשני קידשה מעכשיו ולאחר כ' והשלישי מעכשיו ולאחר עשרה ימים כולם תופסים ומבארת הגמ' משום הראשון שייר בקנינו חלק שיחול רק לאחר ל' יום וזה נותן אפשרות לשני להחיל קנין בחלק המשויר וכשהשני גם שייר יש גם מקום לשלישי להחיל עד שתחשב כמקודשת למאה. ובעיקר סברת ר' יוחנן איך תופסים בה כמה קידושין ביאר בשערי יושר

(שער ב' פי"ב אי"א) דהוי שיור בעצם הקנין שחלק חל היום וחלק לאחר ל' שחלות הקנין בעצמה מתחלקת דלא הוי חצי קנין אלא קנין גמור אבל רק חצי מחלותו יכולה לחול, ולגבי איסור אשת איש שייך לומר שהוא מנוע מלאסור מכיון שלא חלו כל חלות הקידושין ולכן הוא לא מעכב למקדש השני להחיל קידושין על החלק השני של חלות הקנין שלא יחול עד לאחר ל', ולפי"ז מונעים קידושי השני מקידושי הראשון להגמר בלאחר ל' משום שהשני הצליח להחיל קידושין גמורים על החלק השני של הקנין שעדיין לא חל ונמצא שאותו חלק כבר לא משויר ולא יוכל לתפוס החלק השני מקידושי הראשון שעדיין לא חל.

והתוס' ר"ל שיש בה איסור אשת ב' מתים בהכי וצ"ל שיש לכל אחד מהם איסור אשת איש בפנ"ע בעבור שתחשב כאשת המת, כמו שנקטו תוס' לעיל, והביאור בזה לכא' שהאיסור חל על החלק החלות שהחיל, ואם החיל חצי חלות האיסור הוא רק בחצי חלות הזאת ואם יבא אחר ויקדשנה יתפסו הקידושין בחלק המשוייר של חלות הקנין שעדיין לא חל וגורם לאיסור אשת איש באותו חלק ובהחלוקה בחלות היא לא בחצי

ועד זמן הל' שייר את הבעלות לעצמו עכ"ל.

וביאר מורה"י דבריו שאדם בבעלותו על חפץ החפץ מצד עצמו לא מתייחס לבעלים ולא קשור אליו אלא שמערכת השליטה ואפשרות השימוש נמצאת ברשותו ובזה הוא בעלים, והשליטה שלו בחפץ היום מחייבת שליטה תמידית נמצא הוא בעלים היום על השליטה שיהיה לו בחפץ מכאן ועד עולם ואפי' לאחר מותו ובאותו כח קנין שיש לו מחיים גם על לאחר מותו יכול להוריש את ממונו ליורשיו ואין הפקעה לקנין במותו, ויכול למכור את בעלות החפץ לזמן מסוים מכיון שהיום הוא בעלים גם על המחר אז בכוחו למכור את הבעלות שלו למחר בלבד ולאחר מכן לא מכר ונמצא שבעוד יומים ישוב אליו החפץ ממילא כי לא מכרו לאחר ה"מחר".

ולכא' לפי"ז באפי' הן ק' תופסים בה לא תהיה אשת ב' מתים כמו שנקט כאן התוס', משום שכל כח התפיסת קידושין של השני הוא רק לזמן מוגבל של ל' יום ולאחר מכן אין בכוחו להחיל שעל אותו זמן כבר תפסו קידושי הראשון בעלות.

אשה, אלא האשה מצד עצמה מקודשת בכל חלקה, רק שחצי בעצמותו של קנין עדיין לא חל, והחצי שכן חל תופס בכל חלקיה].

והקה"י (ב"מ ס' ל"א) כתב שאומנם התוס' ביבמות ס"ל דהוי שיור בקנין אבל התוס' בב"מ (ל"ג: ד"ה כגון) כתבו דא"ז שיור בקנין והאשה כולה קנויה לבעל רק הויא שיור בזמן של הנישואין וז"ל שם: והנראה לענ"ד בזה דדעת תוס' הוא דענין מעכשיו ולאחר ל' הוא שבאמת עושה הוא קנין גמור ומוחלט מעכשיו אלא שהוא שיור לזמן דכמו שיכול אדם להקנות קנין מעכשיו עד זמן פלוני כההיא דנכסי לך ואחריך לפלוני (במקנה מתנה לחברו עד יום מותו ולאחר מותו תעבור המתנה לאחר ולא ירשו אותו יורשיו יכול לעשות זאת משום שהקונה חפץ הוא בעלים גם על הזמן של החפץ נמצא הקנה את הבעלות בזמן של החפץ עד שימות אותו פלוני) ה"נ יכול להקנות לזמן שאחר ל' ונמצא שכבר מעכשיו נעשה הקונה בעלים על זמן דאחר ל'.

סימן י"ג

סוגית החולץ ליבימתו וחזר וקידשה

גמ' דף י': אתמר החולץ ליבימתו וחזר וקידשה אמר ר"ל הוא אין חייב על החלוצה כרת והאחין חייבים על החלוצה כרת על הצרה בין הוא ובין האחים חייבים על הצרה כרת ור' יוחנן אמר בין הוא ובין האחין אינם חייבים לא על החלוצה כרת ולא על הצרה כרת מ"ט דר"ל אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימא קיימא וכו' עכ"ל הגמ'.

ומבואר בגמ' שמלא יבנה לומדים שבמקום שיהיה ביבמה כרת של אשת אח שהיה בה עד עכשיו לולי הזיקה שהתירה במקום מצות יבום את האיסור של אשת אח, יש בה לאחר החליצה רק לאו של לא יבנה ותופס בה קידושין. וכתב התוס' ד"ה איהו וז"ל: אי לא הוי כתיב לא יבנה הוא דאפי' הוא על החלוצה בכרת והשתא אייתר לא יבנה לנתקה מכרת ללאו עכ"ל. ובתוס' לא מבואר מדוע שיתנתק מהכרת ללאו אלא רק

שכך נדרש מהיתור, ומבואר גם שהלא יבנה מיותר לזה, ולכאורה יקשה מ"ש רש"י על החומש שהלא יבנה מלמד שלאחר שחלץ לה שוב לא יוכל לייבמה. וא"כ לפי הרש"י הנ"ל לא יהיה על היבמה לאחר החליצה איסור כרת ולולי הפסוק היה בה דין יבום, והלא יבנה מלמד שאין בה ייבום ולשון רש"י שם מכאן למי שחלץ שלא יחזור וייבם דלא כתיב אשר לא בנה אלא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה ע"ש, ומרש"י מבואר שלולי הלא יבנה לאחר החליצה היה שייך ליבמה, והתועלת בחליצה א"כ יהיה רק להתירה לשוק ולא לאוסרה על היבם, ויש לדון לפי הרש"י הנ"ל שאם למסקנת הגמ' זיקת היבום תלויה בחליצה וזה מה שהתחדש באיסור לא יבנה שבטלה זיקתו, א"כ יקשה מדוע שלא יהיה איסור כרת ליבם הרי פקעה הזיקה מהחולץ וממלא קאי בכרת ולפי התוס' משמע שיש הכרח לומר שלולי הפסוק הרי שהם בכרת שאם לא כן אין הלא יבנה מיותר וא"כ א"א

לדרוש שהחולץ בלאו, ואם לא התחדש לרש"י שבטלה הזיקה א"כ יקשה מדוע כשחלץ שאר האחים בכרת ושאר הצרות בכרת הרי עדיין יש בהם זיקה.

ולפי התוס' יש להקשות מנין שאסור לייבם לאחר שחלץ וקאי בכרת לולי הפסוק של לא יבנה, שהרי התוס' נקט שהפסוק מיותר וע"כ יודעים שהיא בכרת גם לולי הפסוק.

ובהמשך דברי התוס' שם הקשה שהגמ' בדף מ"ד דורשת את הלא יבנה שלא יחלוץ לחדא וייבם לחדא ששם הגמ' מקשה על המשנה דמי שהיה נשוי ב' נשים כו' ולייבם לתרויהו א"ק בית אחיו בית אחד הוא בונה ואינו בונה שתי בתים וליחלוץ לתרויהו א"ק בית חלוץ הנעל בית אחד הוא חולץ כו' וליחלוץ לחדא ולייבם לחדא א"ק אשר לא יבנה וכו' ולייבם לחדא ולחלוץ לחדא א"ק אם לא יחפוץ הא אם חפץ מייבם וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, וא"כ מקשה התוס' שהלא יבנה לא מיותר ללאו לחולץ בחלוצתו אלא לאסור לייבם את צרת החלוצה. והתוס' מסיק שלאחר שדורשים כל העולה ליבום עולה לחליצה וכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, כבר לא צריך את הלא יבנה למנוע את

הייבום לצרתה, משום שדורשים כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום, ומכיון שדרשין שבית אחד הוא חולץ ממילא צרתה פטורה מחליצה, ודורשים בה כל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום, והלא יבנה מיותר לינתק את החולץ מכרת ללאו.

ולפי דברי התוס' הנ"ל מהכל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה ודורשים גם שכל שאינו עולה לחליצה אינו עולה ליבום וממילא לא צריך את הלא יבנה לומר שאסור לייבם אותה לאחר שחלץ אלא ודאי קאי בכרת. ולפי התוס' הנ"ל לומדים שיש הפקעת הזיקה בחליצה לגמרי.

וכתב המאירי: החולץ ליבימתו וחזר החולץ עצמו וקידשה קידושו תופסים בה וצריכה גט שאע"פ שחלץ לא ונפקעה מצות יבום ונשאר איסור אשת אח שלא במקום מצוה לא חזרה לה לגמרי לדין אשת אח להיותה בכרת אלא בלאו שהכתוב הוציאה מכלל כרת להעמידה בלאו שנא' אשר לא יבנה מכיון שלא בנה ר"ל שהפקיע יסודו של בנין וחלץ שוב לא יבנה וכו' עכ"ל.

ומבואר שמה שהיא לא בכרת לא כי יש בכח החליצה להפקיע כרת, אלא שע"י הזיקת יבום היה

היתר לאיסור כרת והחליצה שאמורה להחזיר את הכרת לא החזירה אותו לגמרי אלא מקצתו עד שיעמוד באיסור לאו בלבד. ויתכן שזה גם הסברה לפי התוס' שנקט בלשונו מנתקה מכרת ללאו.

והרמב"ן בדף מ"ד. כתב לבאר מדוע שדרשת לא יבנה שהגמ' שם דורשת לגבי שלא יוכל לחלוץ לאחת וליבם את צרתה ששוב לא יבנה, ומשמע דהוי רק לאו על הצרה והרי לר"ל ס"ל הכא דחייב על הצרה כרת וביאר שם כל הגמ' שבהו"א אין הנשים יפטרו זו את זו בזיקה כשם שבגט לאחת לא פוטרת חברתה ולכן כשנכתב בית אחד הוא חולץ ואינו חולץ לשניים היה הו"א שיוכל לייבם את השניה, וממעט מלא יבנה ולר"ל הצרה נשארה דינה בכרת אע"פ שיש מיעוט של לא יבנה אלא שלא יתכן לדורשו ללאו משום שהוא לא מיותר אלא נצרך לומר שאסור ליבם ופקעה הזיקה ולא בא לחדש כלפי הצרה שמינתיק מכרת ללאו אבל כלפי החלוצה בעצמה כבר פקע ממנה לגמרי איסור אשת אח מסברה, ואי"א להטיל עליה שום איסור מלבד הלא יבנה וממילא הויא החלוצה בלאו.

ובדבריו מבואר שאיסור אשת אח לא מוגבל למקום מצוה אלא

מכיון שפקע שוב לא יחזור, והוא פקע ע"י הזיקה, אלא שלר"ל הרי היתה ראויה לכולם ליבום, וכן כל הצרות ראויות לכל האחים ליבום, ואפ"ה לא פקע מהם הכרת ומאי שנא הרי גם בהם היתה זיקה, ובלשונו של הרשב"א ז"ל אבל חלוצה מקום מצוה היא ודאי ופרח מינה איסור אשת אח לגמרי מסברה כיון שעלתה עמו לחלוץ או לייבם עכ"ל. ומשמע שיש ברירה שמי שנעשה בה מעשה יבום או חליצה, התברר שהיא היבמה שהיה בה הזיקה, ולא אמרינן שהזיקה היתה בכולן בשוה, אלא רק על אותה אחת שיעשו בה מעשה, ומה שכולן נפטרו ממילא משום שמעיקרא לא רמיא הזיקה אלא על חדא, ולאחר דאמרינן שרמיא הזיקה על חדא פקעה ממנה האיסור אשת אח לגמרי.

ושמעת לבאר מהגאון הרמ"ז שליט"א ברמב"ן באופ"א שהפקעת האיסור אש"א הוא ע"י המעשה יבום או חליצה, וכמו שביבום אמרינן הואיל ולקחה נעשית כאשתו לכל דבר לומר שפקע האיסור ואמרינן שנחשב כאילו הוא המקדש הראשון ויכול גם להחזירה אם גירשה, כך גם בחליצה נחשב שעשה בה מעשה יבום וגירושין יחדיו אבל מחמת המעשה כבר היה

ידיד

סימן י"ג

בית

פו

סיבה להפקיע את האיסור אשת אח
שהלא יבנה מלמד שלאחר שחלץ לה
שבה, וממילא האיסור לייבם הוא
שוב לא ייבמה, שמכיון שכבר פקע
משום הלא יבנה.
ממנה הכרת האיסור שיתכן שיהיה
הוא רק משום לא יבנה, ולא משום
וע"פ הרמב"ן הנ"ל שייך לישב את
שהלא יבנה מיותר לומר שמנתיק
דברי רש"י עה"ת שכתב
מכרת ללאו.

סימן י"ד

בביאור מח' ר"ל ור' יוחנן לשיטת תוס'

גמ': מאי טעמא דר"ל אמר קרא אשר לא יבנה כיון שלא בנה שוב לא יבנה איהו הוא דקאי בלא יבנה אבל אחיו כדקיימי קיימי ועלה דידה הוא דקאי בלא יבנה הא צרה כדקיימא קיימא ור' יוחנן מי איכא מידי דמעיקרא אי בעי האי חליץ ואי בעי האי חליץ ואי בעי להאי חליץ ואי בעי להאי חליץ והשתא קאי עלה בכרת אלא איהו שליחותא דאחים קעביד איהי שליחותא דצרה קעבדה. ע"כ.

ויש להעיר מה שלקמן בדף כ' לגבי יבום נקטו תוס' שכשמיכם אחד פקע מכל האחים איסור אשת אח ומדוע כאן לר"ל לא פקע בחליצה לכל האחים איסור אשת אח כחולץ וגם לר' יוחנן צריך להגיע לטעם של שליחותא דאחים קעביד ובלי זה לא פקע האיסור.

וביאר מורה"י: שביבום כתוב ולקחה לו לאשה שבמצב של יבום מפקיע את האש"א מכל האחים ממה שהיא כבר אשתו אבל בחולץ כתב אשר לא יבנה שלא יוכל

לבנות עוד ומבואר שרק מי שעשה פעולת אי בניה - ובלשון המאירי "סתר בנינו של זה" עליו כתוב לא יבנה, אבל שאר האחים לר"ל לא עשו את הפעולה של לא יבנה, ולר' יוחנן רק משום שהוא שליח כולם גם בהם מתקיים לא יבנה.

ולפי התוס' (ד"ה איהו) כשפקעה הזיקה יש סיבה שיחול בהם מיד כרת באשת אח, ובחולץ עצמו לר"ל מינתיק מכרת ללאו שלא חוזר לאיסורו הגמור כי עשה מקצת הקמת שם (ע"פ המאירי) וכך גם לר' יוחנן כשפוקע הזיקה ממילא קאי בכרת אבל מכיון שיש שליחות לכל האחים והצרות גם הם חשיבי חולצים ויש להם רק לא יבנה.

ונראה לבאר מח' ר"ל ור' יוחנן לפי התוס' שר"ל ס"ל שזיקת המת רמיא על האחים באופן כללי וכן הצרות הם מזדקקות ליבום באופן כללי ולא פרטי, דהיינו הזיקה היא אחות שזוקקת את הצרות לאחים, אבל לא שכל אחד ואחד יוכל לייבם או לחלוץ אלא שכשאחד

מייבם או חלץ הוא לקח וקנה את הזיקה וייחד אותה לעצמו וליבמה שלקח מבין שאר היבמות, וממילא שאר האחים והצרות נשארים בלי זיקה ועומדים בכרת באש"א.

ומצינו כע"ז לגבי ירושה שלפני שחלקו בני המת את הירושה יש לה דין של תופסת הבית בין כל האחים ואין בכח אחד מהירשים למכור לפני שחלקו כיון שהירושה עומדת בשותפין כל האחים, נמצא אע"פ שודאי שייכת לכל אחד מבני המת אבל לפני החלוקה יש לה רק רשות אחת שנוצרת מהדין של כל האחים לירש, וכולם שותפים ברשות בשוה אבל היא אינה מתחלקת לכל אחד ואחד.

ור' יוחנן ס"ל שהזיקה היא פרטית לכל אחד ואחד דהיינו שכל יבמה ויבמה זקוקה לכל אחד ואחד מן האחים ולכן מקשה איך שייך שמעשה של אחד מפקיע את שאר הזיקות משאר האחים, וע"כ שגדר התורה כשאחד חולץ או מייבם, הוא שליח של כל האחים לאותו מעשה, והיבמה שליחת כל הצרות למעשה החליצה או היבום, ומכיון שהיא שליחת כל הצרות ממילא שהוא חולץ הוא כביכול חולץ לכל הצרות ומכיון שהוא שליח כל האחים נחשב

שחולץ עבור כל האחים לכל היבמות, וכך מפקיע את זיקת כולם. **ובדורש** לציון (דרוש י"ג) נקט דרחמנא שוינהו שליח ומשמע שלא צריך לזה כונה בהדיא והקשה שם הרי בפסולים כגון חייבי לאוין ועשה כשיבם את הכשרה גם הפסולה נפטרה ולא זקוקה לחליצה ומי איכא מידי דהמשלח לא מצי למעבד ושליח יכול להיות שלוחו לזה, ומשמע דהוי שליחות ממש, וכן משמע שס"ל בחייבי לאוין ועשה דאם בעל לא קני ולא הועיל ליבום כלל. וגם למאן דס"ל שכן מועיל בזה יבום מ"מ יקשה בקטנים אין מועיל עבורם שליחות, הרי אינם בתורת שליחות, ומה שמועיל בעל כרחם, יתכן מכיון דרחמנא שויא שליח מהני.

ולגבי שליחות במצות שבגופו כתב התוס' רי"ד (קידושין מ"ב ד"ה שאני התם דאין שליח לדבר עבירה): יש מקשים א"כ לכל דבר מצוה יועיל השליח ויאמר אדם לחברו שב בסוכה עבורי הנח תפילין עבורי דלאו מלתא היא שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האין יפטר הוא על ידי שלוחו והוא לא יעשה כלום בודאי בגירושין ובקידושין מהני כי הוא המגרש ולא השליח שמה שכתב בגט אנא פלוני

פטריה פלונית וכן נמי האשה למי היא מקודשת כי אם לו והיא אשתו וכן בתרומה הוא נותן התרומה מפירותיו וכן בפסח הוא אוכלו ועל שמו ישחט ויזרק הדם אבל בסוכה ה"נ יכול לומר לשלוחו עשה לי סוכה והוא יושב בה אבל אם ישב בה חברו לא קיים הוא כלום וכן לולב וציצית וכל המצות עכ"ל.

ויש לדקדק בדבריו שבתחילה כתב שמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום ומשמע שצריך שהוא יעשה מעשה בפועל, ואח"כ כתב שבקידושין וגירושין כיון שנעשה עבורו ג"כ מועיל והרי כל שליחות עשה עבורו ומאי שנא. ומה שנראה מתוך דבריו שצריך שהמעשה יחול במשלח ובמחוייב בעבור שיתייחס אליו, או שהוא יפעל בעצמו, או שישלח שליח אבל יש תנאי בשליחות שהמעשה יהיה מוכרח שהוא מצד שליחות, שהרי לא יתכן לגרש אשה שלא ע"פ בעלה וע"כ שזה שליחות, וכן במקדש אשה עבור חברו שהוא בהכרח שלוחו נמצא הפעולה של השליחות חלה ברשותו ובמציאותו של המשלח ולכן חשיב שהוא עשאה.

והקשה עליו הקצה"ח (קפ"ב א') וז"ל: וקשיא לי דהא

בשליחות לדבר עבירה אי לאו דגלי קרא דאין שליח לדבר עבירה הו"ל בדין שליחות ואע"ג דאין המשלח עושה כלום ולשמאי הזקן ס"ל דעושה שליח להרוג דשליח של אדם כמותו כדאיתא רפ"ב דקידושין ואין המשלח עושה כלום עכ"ל.

ומשמע שהבין הקצה"ח בתוס' רי"ד שזה דין בדיני השליחות שצריך שהפעולה תתייחס למשלח, ובלי לא הו"א שליחות ולכן מקשה ששייך שליחות שלא חלה במציאות המשלח כגירושין וקידושין, ממה שלולי הדרשה שאין שליח לדבר עבירה היה מהני.

ויתכן ליישב דברי התוס' רי"ד שהרי נקט בלשונו "שהמצוה שחייבו המקום לעשות בגופו האיך יפטר הוא ע"י שלוחו והוא לא יעשה כלום" מבואר שכל החסרון בשליחות הוא רק במצוה שחייבו המקום לעשות בגופו, דהיינו שרק במצות גדר קיומם הוא ע"י מעשה לא יועיל לזה שליחות, וגם בזה כל מה שצריך שהוא יעשה בהם משהו ולא את כולה (ממה שנקט והוא לא יעשה כלום משמע שכשעושה מקצת מועיל) ומ"מ מבואר שאע"ג שהתחדש שליחות במצות, אבל לא יתכן שיתחדש באופן שיעקור לגמרי את עשיות המחוייב. אבל במה שנקט

שם הקצה"ח בשליח לדבר עבירה, יתכן שחייבו המקום על התוצאה ולא על המעשה ומה שהוא גרם ועל ידו נהרג אדם יענש, שהרי אין דין בשליחות שיעשה המעשה במשלח, אלא רק דין במצות שבגופו, אבל בעברות צריך ילפותא שזה דין בגופו ולא בתוצאה, ועכ"פ התחדש שאין שם תורת שליחות.

והקצה"ח נקט לחלק ששליחות מיחסת רק את העשייה, שפעולת השליח חשיב פעולת המשלח אבל במצות שבגופו צריך על כל פנים את גופו של המחוייב, ולא מועיל עשייה, ואם הניח השליח תפילין עבור המשלח, חשיב שכביכול הניח המשלח תפילין בגופו של שליח.

והוכיח כן מהרא"ש בנדרים על הגמ' בשולח שליח להפר נדרי אשתו שהגמ' מקשה והא לא שמיע ליה לבעל וכתב שם הרא"ש ז"ל ושמיעת האפוטרופוס אינה כשמיעת הבעל ואע"פ שעשהו שליח להפר במידי דממילא לא שייך מינוי שליחות עכ"ל. ומשמע שגופו של משלח ממש לא הוי אבל מועיל למעשה שיחשב מעשה המשלח.

ולגבי חליצה מבואר בכתובות ע"ד. שלא מועיל שם שליחות של

אחר ולכך לא מועיל בחליצה תנאים, ובפשטות משום דהוי מצות שבגופו, ומילא לקצה"ח צריך שהחליצה תעשה בגופו של היבם שיחלצו את נעלו מעל רגלו שלו, ובמידי דממילא לא שייך שליחות וכן האשה החולצת צריך את גופה בזה ואת ידה, ולא עשייה שלה ביד אחרת ולכך בשליחות לא מהני אבל לפי התוס' רי"ד הרי היא יבימתו ולא יבמת השליח, אלא שכלפי היבם שייך לומר כיון שאינו עושה מעשה בחליצה אלא רק האשה חולצת נעלו לא שייך שליחות לאי עשייה וגם בזה יסכים התוס' רי"ד אבל לגבי היבמה הרי היא עושה מעשה ותשלח לזה שליח, ויתכן שאין היבמה נחשבת שמתייחסת ליבם כאשה המתגרשת, שהרי אם יש עוד אחים יבמין וכן כשיש עוד יבמות אינה מוכרחת לחלוץ כלל, שהרי אם יקדים יבם אחר ויבמה אחרת תחלוץ לו כבר לא תוכל השנייה לחלוץ נמצא שהזיקה לא מחוייבת לאף אחד מהם אלא תלויה בין כולם, וגם כשהיבם והיבמה הם היחידים אין הזיקה קושרת אותם בהכרח שהרי אין זה אלא במקרה מה שאין עוד יבמין ויבמות, נמצא שלא תוכל היבמה לשלוח שליח לחלוץ משום שאין העשייה חלה בה בהכרח,

בית

סימן י"ד

ידיד

צא

ומכיון שזה מצוה שבגופה צריכה לעשות משהו מגוף המצוה שיחשב שקיימה את המצוה.

ולגבי מה שנקט ר' יוחנן שיבם שליח כל האחים והיבמה שליחת כל הצרות מה שמועיל שם שליחות, אם לפי הקצה"ח שצריך שיחול בגוף המחוייב כאן גם גופו מחוייב בזה ומועיל גם עבורו אלא שלפי"ז מדוע שיהיה שליח של אחרים אם הוא צריך את המעשה לעצמו.

ויתכן לבאר שגם ר' יוחנן ס"ל שהזיקה היא כללית בין כל היבמות לכל האחין ומה שהקשה איך יתכן שמעשה של אחד יפטור את כולם שיהיו בכרת משום מכיון שכולם שותפים בזיקה כיצד יתכן שיש כח של אחד לבטל את הזיקה מכולם, הרי כולם שותפים בה בשוה, וע"כ שרחמנא החשיבו לשליח כולם ונמצא כולם שותפים במעשה הפרטי שלו וחשיב שכולם חלצו וממילא כולם בלא יבנה נמצא מה שהוא שליח כולם שבעבור שיועיל המעשה לפטור עצמו הוא צריך לצרף את כולם במעשה שלו ומכיון שהוא באותו בית יש בכוחו לפעול עבור כולם שאין צריך את הגוף ממש של כל אחד ואחד אלא צריך גוף של יבם

המחוייב שכל החסרון במצות שבגופו, שחשיב שעשה המחוייב בגוף של אינו מחוייב אבל אם גם הגוף מחוייב מיגו שיועיל עבור השליח המחוייב יועיל גם עבור המשלח, ולכא' מילא היבמה החולצת הוא עושה פעולה ויועיל לייחס הפעולה עבור כל היבמות אבל הנחלץ לא עשה שום פעולה ואיך חשיב שליח עבור כל האחים.

ומהגאון הרמ"ז שליט"א שמעתי לבאר ע"פ הגמ' בקידושין הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו שמכיון שמשמיה עשאוהו שליחים אינם כפופים לגדרי השליחות הרגילים וגם כאן שהחולץ והחולצת רחמנא עשאוהו שלוחים, והם פועלים ממילא להפקעת הזיקה, וכלפי החולץ עצם זה שהוא הממונה להפקעת הזיקה חשיב בזה שליח עבור כולם שאין זה כפוף לגדרי השליחות הרגילים שצריך מעשה אלא כאן גופו כגוף כולם, ולפי דבריו ביאור הגמ' בקידושין שלוחיהו דרחמנא, שרק המינוי הוא מרחמנא אבל הם בעצמם שלוחי הבעלים וא"כ יקשה שברש"י שם מבואר שהנפק"מ לגבי מודר הנאה מכהן שאם הכהנים שלוחי דרחמנא כהן יכול להקריב עבורו ולכא' הוי

ידיד

סימן י"ד

בית

צב

משום שלא חשיב שלוחו שאם חשיב הקב"ה מינה אותו להנות לבעלים לא
שלוחו אפי' רחמנא שויא שליח סו"ס חשיב מהנהו. ולפי דבריו גם התוס'
הוא מהנה אותו בעצם זה שהוא רי"ד יתורץ שפיר שרחמנא החשיבם
שליח שלו. ויתכן שמכיון שלא הוא לגמרי שלוחי האחים והצרות גם לא
הצריך את עצמו להנות לבעלים אלא לפי הגדרים הרגילים של שליחות.

